

BUSCANT EL SENTIT

MATTHEW LIPMAN - A. M. SHARP

BUSCANT EL SENTIT

MANUAL D'INSTRUCCIONS PER ACOMPANYAR EL *PIMI*

Traducció, adaptació i comentaris de Josep M. Terricabras

Eumo Editorial
Universitat de Girona / Universitat de Vic

COL·LECCIÓ FILOSOFIA 3/18

Director: Joan Manuel del Pozo

Títol de l'edició original americana:

PIXIE

© 1984 The First Mountain Foundation for the Institute for the Advancement of Philosophy for Children

© D'aquesta edició:

Eumo Editorial. Pl. de Miquel de Clariana, 3. 08500 Vic. Tel. 93 889 28 18 - Fax 93 889 35 41

www.eumoeditorial.com - eumoeditorial@eumoeditorial.com

-Eumo és l'editorial de la Universitat de Vic-

Universitat de Girona. Edifici Les Àligues. Pl. de Sant Domènec, 3. 17004 Girona

Grup IREF (Innovació i Recerca per l'Ensenyament de la Filosofia)

C. de Sant Agustí, 3, 1r B. 08012 Barcelona. Tel. 93 217 97 61

ISBN: 84-7602-696-X

BUSCANT EL SENTIT

Í N D E X

Índex temàtic d'exercicis, p. 19

Introducció, p.25

Suggeriments per usar aquest Manual, p. 35

Nota a l'edició catalana, p. 39

CAP. 1, p. 41

Episodi 1, p. 41

- 1.1.1 PLA DE DISCUSSIÓ: Històries
- 1.1.2 PLA DE DISCUSSIÓ: Noms
- 1.1.3 EXERCICI: ¿Què és real i què ho sembla, només, de real?
- 1.1.4 EXERCICI: ¿Què pot ser i què no pot ser?
- 1.1.5 EXERCICI: Símls i comparacions exactes
- 1.1.6 EXERCICI: Comparacions convencionals
- 1.1.7 PLA DE DISCUSSIÓ: Creixement i desenvolupament d'habilitats

Episodi 2, p. 46

- 1.2.1 PLA DE DISCUSSIÓ: Inventar coses
- 1.2.2 PLA DE DISCUSSIÓ: ¿Cada cosa té una història que diu com ha succeït aquella cosa?
- 1.2.3 EXERCICI: Lloc. (Pràctica de treball amb ambigüitats)
- 1.2.4 EXERCICI: Ambigüitats
- 1.2.5 EXERCICI: ¿Què hi ha en un zoo?
- 1.2.6 EXERCICI: Associacions
- 1.2.7 PLA DE DISCUSSIÓ: Pensar i tenir pensaments
- 1.2.8 EXERCICI: ¿Què podem suposar que és veritat?
- 1.2.9 EXERCICI: ¿Com podem saber què és veritat i què no?

Episodi 3, p. 54

Episodi 4, p. 54

- 1.4.1 EXERCICI: Secrets
- 1.4.2 PLA DE DISCUSSIÓ: Amics
- 1.4.3 EXERCICI: Misteri
- 1.4.4 EXERCICI: Història de misteri
- 1.4.5 EXERCICI: Sentits diferents de la paraula "classe"
- 1.4.6 EXERCICI: Convertir un misteri en un problema
- 1.4.7 PLA DE DISCUSSIÓ: Problemes i misteris

Episodi 5, p. 59

- 1.5.1 EXERCICI: Empatia
- 1.5.2 PLA DE DISCUSSIÓ: Somiar despert
- 1.5.3 EXERCICI: Actes mentals
- 1.5.4 PLA DE DISCUSSIÓ: Parts de tu
- 1.5.5 EXERCICI: "Pertànyer a" (o "ser de")
- 1.5.6 PLA DE DISCUSSIÓ: ¿Què et fa tu?
- 1.5.7 EXERCICI: Parlar, discutir, conversar
- 1.5.8 PLA DE DISCUSSIÓ: ¿Són nostres els nostres cossos?
- 1.5.9 EXERCICI: Perplexitat
- 1.5.10 EXERCICI: Maneres
- 1.5.11 EXERCICI: La paraula "manera"

Episodi 6, p. 67

- 1.6.1 PLA DE DISCUSSIÓ: Parlar
- 1.6.2 PLA DE DISCUSSIÓ: Semblances de família
- 1.6.3 EXERCICI: Semblances de família

Suggeriments i orientacions
Autoavaluació del mestre

CAP. 2, p. 79

Episodi 1, p. 79

- 2.1.1 PLA DE DISCUSSIÓ: Històries
- 2.1.2 EXERCICI: Inventar coses
- 2.1.3 EXERCICI: ¿Què passa quan pensem?
- 2.1.4 EXERCICI: ¿Tot és possible?
- 2.1.5 EXERCICI: Significats iguals i diferents
- 2.1.6 EXERCICI: Semblances i diferències
- 2.1.7 EXERCICI: Semblants i no semblants
- 2.1.8 PLA DE DISCUSSIÓ: Igual i diferent
- 2.1.9 EXERCICI: Agradar i desagradar
- 2.1.10 EXERCICI: Percebre diferències escalonades
- 2.1.11 EXERCICI: Comparances precises

Episodi 2, p. 85

- 2.2.1 PLA DE DISCUSSIÓ: Tractar una persona com a persona
- 2.2.2 EXERCICI: El significat de "dir"
- 2.2.3 EXERCICI: Ambigüitats

Episodi 3, p. 88

- 2.3.1 EXERCICI: Els significats de "bé" ("no està bé")
- 2.3.2 PLA DE DISCUSSIÓ: Somnis i històries
- 2.3.3 EXERCICI: ¿Quan és *incorrecta* la conclusió?
- 2.3.4 EXERCICI: Expressions que fan ús de parts del cos
- 2.3.5 EXERCICI: Vocabulari
- 2.3.6 EXERCICI: Reflexivitat
- 2.3.7 PLA DE DISCUSSIÓ: Adonar-se de problemes
- 2.3.8 EXERCICI: Qüestions i problemes

Episodi 4, p. 97

- 2.4.1 EXERCICI: Vocabulari
- 2.4.2 PLA DE DISCUSSIÓ: Compartir
- 2.4.3 EXERCICI: Confiar
- 2.4.4 PLA DE DISCUSSIÓ: Confiança
- 2.4.5 PLA DE DISCUSSIÓ: Actes mentals correlacionats

Episodi 5, p. 101

- 2.5.1 EXERCICI: ¿Què significa "diferència"?
- 2.5.2 EXERCICI: ¿Què vol dir "raó"?
- 2.5.3 EXERCICI: ¿Quina diferència hi ha?

Suggestiments i orientacions
Autoavaluació del mestre

CAP. 3, p. 113

Episodi 1, p. 113

- 3.1.1 PLA DE DISCUSSIÓ: ¿Ho pot evitar l'Anna?
- 3.1.2 PLA DE DISCUSSIÓ: ¿Es pot evitar?
- 3.1.3 PLA DE DISCUSSIÓ: Sempre
- 3.1.4 EXERCICI: Suposar, preguntar-se, imaginar
- 3.1.5 PLA DE DISCUSSIÓ: Contrastos
- 3.1.6 PLA DE DISCUSSIÓ: Silenci
- 3.1.7 PLA DE DISCUSSIÓ: Enraonar i comunicar-se
- 3.1.8 PLA DE DISCUSSIÓ: ¿Per què?
- 3.1.9 PLA DE DISCUSSIÓ: Sentiments privats

Episodi 2, p. 118

- 3.2.1 PLA DE DISCUSSIÓ: El zoo
- 3.2.2 PLA DE DISCUSSIÓ: Acceptar i demanar ajuda
- 3.2.3 PLA DE DISCUSSIÓ: Ser dolent i fer comparacions exactes
- 3.2.4 PLA DE DISCUSSIÓ: Estar en paus
- 3.2.5 PLA DE DISCUSSIÓ: ¿Què és real?
- 3.2.6 EXERCICI: Definició

Episodi 3, p. 122

- 3.3.1 PLA DE DISCUSSIÓ: Tenir dos jocs de dents
- 3.3.2 PLA DE DISCUSSIÓ: ¿Quan és *falsa* una cosa?
- 3.3.3 PLA DE DISCUSSIÓ: Les dents postisses, ¿són realment falses?
- 3.3.4 PLA DE DISCUSSIÓ: ¿Poden tenir pensaments i sentiments les coses?
- 3.3.5 EXERCICI: Somnis i somiar
- 3.3.6 EXERCICI: El que significa la paraula "ment"

Episodi 4, p. 126

- 3.4.1 PLA DE DISCUSSIÓ: Tenir germans, germanes i altres parents
- 3.4.2 EXERCICI: Dies de festa
- 3.4.3 EXERCICI: Família
- 3.4.4 PLA DE DISCUSSIÓ: Entendre
- 3.4.5 EXERCICI: Inferència de relacions familiars
- 3.4.6 PLA DE DISCUSSIÓ: Errors categorials (i altres)
- 3.4.7 EXERCICI: Anàlisi de problemes de raonament
- 3.4.8 EXERCICI: Començar aquesta història

Suggestiments i orientacions
Autoavaluació del mestre

CAP. 4, p. 141

Episodi 1, p. 141

- 4.1.1 EXERCICI: Mirar
- 4.1.2 EXERCICI: ¿Què significa la paraula "fer"?
- 4.1.3 EXERCICI: Ambigüitats
- 4.1.4 EXERCICI: Fingir
- 4.1.5 EXERCICI: Respondre una qüestió amb una qüestió
- 4.1.6 PLA DE DISCUSSIÓ: Estar sol
- 4.1.7 PLA DE DISCUSSIÓ: El que l'Helena pretenia
- 4.1.8 EXERCICI: Comparacions
- 4.1.9 EXERCICI: Completar comparacions
- 4.1.10 EXERCICI: Diferents maneres d'expressar relacions
- 4.1.11 EXERCICI: Comparacions i comparatius
- 4.1.12 EXERCICI: Comparatius, superlatius i relacions

- 4.1.13 PLA DE DISCUSSIÓ: Comparacions i estàndards
- 4.1.14 PLA DE DISCUSSIÓ: Comparacions i estàndards
- 4.1.15 EXERCICI: Relacions en forma de comparacions
- 4.1.16 EXERCICI: Semblances de família

Episodi 2, p. 152

- 4.2.1 EXERCICI: ¿Pot una cosa fer-te pensar en una altra?
- 4.2.2 EXERCICI: ¿Quan resulta adequat fer una suposició?

Episodi 3, p. 156

- 4.3.1 EXERCICI: Excuses i raons
- 4.3.2 EXERCICI: Raons i excuses
- 4.3.3 EXERCICI: ¿Quan és que una raó és una bona raó?
- 4.3.4 EXERCICI: Excuses i raons
- 4.3.5 EXERCICI: ¿Quan és adequat fer preguntes?

Episodi 4, p. 162

- 4.4.1 PLA DE DISCUSSIÓ: Secrets
- 4.4.2 EXERCICI: ¿Les històries s'han de basar sempre en experiències de primera mà?
- 4.4.3 EXERCICI: Escriu el començament i el final d'aquesta història
- 4.4.4 EXERCICI: Comparar situacions
- 4.4.5 EXERCICI: Significats iguals i diferents
- 4.4.6 EXERCICI: Anàlisi de problemes de raonament

Suggeriments i orientacions
Autoavaluació del mestre

CAP. 5, p. 175

Episodi 1, p. 175

- 5.1.1 PLA DE DISCUSSIÓ: Llum i fosca
- 5.1.2 EXERCICI: ¿Què se'n va a dormir?
- 5.1.3 EXERCICI: Usos d'"anar"
- 5.1.4 EXERCICI: Significati diferències de significat
- 5.1.5 PLA DE DISCUSSIÓ: Creure
- 5.1.6 PLA DE DISCUSSIÓ: Creença
- 5.1.7 PLA DE DISCUSSIÓ: Paraules
- 5.1.8 EXERCICI: Construir relacions espacials

Episodi 2, p. 180

- 5.2.1 PLA DE DISCUSSIÓ: Pensar i relacions
- 5.2.2 EXERCICI: Relacions (explícites i implícites) i parts de l'oració
- 5.2.3 EXERCICI: Moure coses
- 5.2.4 EXERCICI: Descobrir relacions
- 5.2.5 EXERCICI: Ambigüitats
- 5.2.6 EXERCICI: Comparar relacions
- 5.2.7 EXERCICI: Analogies "com si"
- 5.2.8 EXERCICI: Relacions espacials

Episodi 3, p. 186

- 5.3.1 EXERCICI: Tipus de relacions
- 5.3.2 EXERCICI: Oracions
- 5.3.3 EXERCICI: Relacions part-tot
- 5.3.4 EXERCICI: Paraules i coses
- 5.3.5 EXERCICI: Els exemples, ¿poden servir per definir?
- 5.3.6 EXERCICI: Esbrinar coses
- 5.3.7 EXERCICI: Esbrinar coses pel teu compte

Episodi 4, p. 190

- 5.4.1 PLA DE DISCUSSIÓ: Relacions
- 5.4.2 EXERCICI: Relacions espacials i temporals
- 5.4.3 EXERCICI: Idees
- 5.4.4 EXERCICI: Ment
- 5.4.5 EXERCICI: "Veure"
- 5.4.6 EXERCICI: "Representar"
- 5.4.7 EXERCICI: Ment i analogia
- 5.4.8 EXERCICI: Comparacions de relacions: exactes i inexactes
- 5.4.9 EXERCICI: Comparacions inexactes de relacions
- 5.4.10 PLA DE DISCUSSIÓ: Dimensions

Suggestiments i orientacions
Autoavaluació del mestre

CAP. 6, p. 205

Episodi 1, p. 205

- 6.1.1 PLA DE DISCUSSIÓ: Adormir-se
- 6.1.2 EXERCICI: Seriació
- 6.1.3 EXERCICI: Seriació
- 6.1.4 EXERCICI: Escriure sobre la Pimi i el seu despertador
- 6.1.5 EXERCICI: Actes mentals
- 6.1.6 EXERCICI: Colors
- 6.1.7 PLA DE DISCUSSIÓ: ¿Els colors es poden veure a les fosques?
- 6.1.8 PLA DE DISCUSSIÓ: Les sabates de la Pimi

- 6.1.9 EXERCICI: ¿El problema depèn de tu o del món exterior a tu?
- 6.1.10 PLA DE DISCUSSIÓ: Persones
- 6.1.11 PLA DE DISCUSSIÓ: ¿On som?
- 6.1.12 PLA DE DISCUSSIÓ: "Això", "allò" i "aquest"

Episodi 2, p. 213

- 6.2.1 EXERCICI: Dibuix i model de l'habitació
- 6.2.2 EXERCICI: "Models"
- 6.2.3 PLA DE DISCUSSIÓ: Models
- 6.2.4 EXERCICI: "Relacions" i paraules relacionades
- 6.2.5 EXERCICI: ¿Què són les relacions?
- 6.2.6 EXERCICI: Llegir un mapa
- 6.2.7 EXERCICI: Analogies en la gramàtica
- 6.2.8 EXERCICI: Construir analogies tot completant oracions
- 6.2.9 PLA DE DISCUSSIÓ: ¿Què descobrim a l'escola?

Episodi 3, p. 219

- 6.3.1 EXERCICI: Identificar relacions en les analogies
- 6.3.2 EXERCICI: Analogies que impliquen la part i el tot
- 6.3.3 EXERCICI: Enfilar analogies
- 6.3.4 EXERCICI: Usar la paraula "com"
- 6.3.5 EXERCICI: Construir símls
- 6.3.6 EXERCICI: Construir símls
- 6.3.7 EXERCICI: Creuar categories per construir metàfores
- 6.3.8 EXERCICI: Passar els símls a metàfores
- 6.3.9 EXERCICI: Metàfores i analogies
- 6.3.10 EXERCICI: Símls, metàfores i analogies

Episodi 4, p. 227

- 6.4.1 EXERCICI: ¿Quan som poc raonables?
- 6.4.2 EXERCICI: Trobar fets
- 6.4.3 EXERCICI: Analogies amb contraris
- 6.4.4 EXERCICI: Analogies funcionals
- 6.4.5 EXERCICI: Analogies gènere-espècie
- 6.4.6 EXERCICI: Fer el contrari
- 6.4.7 EXERCICI: ¿Hi ha alguna cosa equivocada en aquestes analogies?
- 6.4.8 EXERCICI: ¿Hi ha alguna cosa equivocada?
- 6.4.9 EXERCICI: Analogies amb sentit i analogies sense
- 6.4.10 EXERCICI: Avaluar analogies
- 6.4.11 EXERCICI: Trobar els límits de les analogies
- 6.4.12 EXERCICI: Raonar analògicament
- 6.4.13 EXERCICI: Arguments

Suggeriments i orientacions
Autoavaluació del mestre

REPÀS D'EXERCICIS: Primera Part (caps. 1-6), p. 243

- R1.1 EXERCICI: Posar primer el que és primer
- R1.2 EXERCICI: Raonament analògic
- R1.3 EXERCICI: ¿Quin error hi ha en aquests raonaments?
- R1.4 EXERCICI: Errors de lectura habituals
- R1.5 EXERCICI: Trobar errors d'escriptura
- R1.6 EXERCICI: Llenguatge metafòric
- R1.7 EXERCICI: Text per raonar
- R1.8 EXERCICI: Lectura d'una falla
- R1.9 EXERCICI: Lectura d'una falla
- R1.10 EXERCICI: Lectura d'una paràbola
- R1.11 EXERCICI: Analogies amb coses i propietats de coses
- R1.12 EXERCICI: Analogies amb oposicions
- R1.13 EXERCICI: Analogies amb causes i efectes
- R1.14 EXERCICI: Analogies amb accions correctores
- R1.15 EXERCICI: Analogies a la gramàtica
- R1.16 EXERCICI: Ambigüitat
- R1.17 EXERCICI: Ambigüitat
- R1.18 EXERCICI: Discussió de problemes de raonament

Suggeriments i orientacions

CAP. 7, p. 257

Episodi 1, p. 257

- 7.1.1 EXERCICI: "Amb"
- 7.1.2 PLA DE DISCUSSIÓ: Regles
- 7.1.3 EXERCICI: Regles
- 7.1.4 PLA DE DISCUSSIÓ: ¿Tenen excepcions les regles?
- 7.1.5 PLA DE DISCUSSIÓ: Llibertat
- 7.1.6 EXERCICI: Llibertat
- 7.1.7 PLA DE DISCUSSIÓ: Regles
- 7.1.8 PLA DE DISCUSSIÓ: Lliures
- 7.1.9 PLA DE DISCUSSIÓ: ¿Tot és possible?
- 7.1.10 EXERCICI: Escriure sobre la Pimi vestida amb roba de la seva mare
- 7.1.11 EXERCICI: Manllevar termes per fer metàfores
- 7.1.12 EXERCICI: Expressions metafòriques
- 7.1.13 EXERCICI: Tautologies
- 7.1.14 EXERCICI: Amagatalls
- 7.1.15 EXERCICI: Escrit de nevera

Episodi 2, p. 265

- 7.2.1 PLA DE DISCUSSIÓ: Prendre el pèl
- 7.2.2 PLA DE DISCUSSIÓ: ¿Et sembla que actualment existeix cap d'aquestes coses?
- 7.2.3 EXERCICI: "Extingit"

- 7.2.4 PLA DE DISCUSSIÓ: Anticipar les conseqüències d'allò que fem
- 7.2.5 PLA DE DISCUSSIÓ: El tracte que donem als altres, ¿s'hauria d'assemblar al que ens agradaria que ells ens donessin?

Episodi 3, p. 268

- 7.3.1 PLA DE DISCUSSIÓ: ¿De qui és la regla?
- 7.3.2 PLA DE DISCUSSIÓ: Raonament analògic i experiència quotidiana
- 7.3.3 PLA DE DISCUSSIÓ: Viure amb regles i sense
- 7.3.4 EXERCICI: Regles i principis
- 7.3.5 EXERCICI: El joc de les connexions

Episodi 4, p. 272

- 7.4.1 PLA DE DISCUSSIÓ: ¿Com es fa per inventar una història?
- 7.4.2 PLA DE DISCUSSIÓ: Pràctica
- 7.4.3 PLA DE DISCUSSIÓ: ¿Què és increïble?
- 7.4.4 EXERCICI: Raó i experiència: dues maneres d'esbrinar coses
- 7.4.5 EXERCICI: Inferències a partir d'una paraula
- 7.4.6 EXERCICI: "¿D'on vénen aquests?"
- 7.4.7 EXERCICI: Veritat
- 7.4.8 PLA DE DISCUSSIÓ: ¿Què és més creïble, i per què?
- 7.4.9 PLA DE DISCUSSIÓ: Fanfarronades, exageracions, contes fantàstics i mentides flagrants
- 7.4.10 PLA DE DISCUSSIÓ: Raonar analògicament en ciències
- 7.4.11 EXERCICI: Raonament analògic
- 7.4.12 EXERCICI: Analitzar problemes de raonament

Suggestiments i orientacions
Autoavaluació del mestre

CAP. 8, p. 289

Episodi 1, p. 289

- 8.1.1 EXERCICI: Bèstia, ocell, peix, vegetal, mineral
- 8.1.2 PLA DE DISCUSSIÓ: Raonament analògic sobre gustos i preferències
- 8.1.3 PLA DE DISCUSSIÓ: Animals i persones: ¿són diferents?
- 8.1.4 PLA DE DISCUSSIÓ: En Bernat i la girafa
- 8.1.5 PLA DE DISCUSSIÓ: Comunicació
- 8.1.6 PLA DE DISCUSSIÓ: En Bernat explica el seu silenci

Episodi 2, p. 293

- 8.2.1 EXERCICI: El gat del President
- 8.2.2 EXERCICI: Signes

- 8.2.3 EXERCICI: Criatures i noms
- 8.2.4 EXERCICI: Classes borroses
- 8.2.5 EXERCICI: Característiques definitòries
- 8.2.6 EXERCICI: ¡Vés-te'n!
- 8.2.7 PLA DE DISCUSSIÓ: Famílies i organitzacions para- familiars
- 8.2.8 EXERCICI: En una família (o classe): tots, alguns, ningú
- 8.2.9 EXERCICI: Relacions de família
- 8.2.10 EXERCICI: Classes
- 8.2.11 EXERCICI: Classes: tipus de classe i membres d'una classe
- 8.2.12 PLA DE DISCUSSIÓ: Classes i problemes de pertinença a una classe
- 8.2.13 EXERCICI: Classificació i categorització
- 8.2.14 EXERCICI: Classes i categories
- 8.2.15 PLA DE DISCUSSIÓ: Raonar analògicament en ètica

Episodi 3, p. 304

- 8.3.1 EXERCICI: Els soldats, a més de formar una classe ¿formen una família?
- 8.3.2 EXERCICI: A través de preguntes, fer analogies implícites
- 8.3.3 EXERCICI: Igual i diferent
- 8.3.4 PLA DE DISCUSSIÓ: Ortografia i pronúncia
- 8.3.5 EXERCICI: Causes i intencions
- 8.3.6 EXERCICI: Raonar amb ambigüitats
- 8.3.7 EXERCICI: Anàlisi de problemes de raonament

Suggeriments i orientacions
Autoavaluació del mestre

CAP. 9, p. 319

Episodi 1, p. 319

- 9.1.1 PLA DE DISCUSSIÓ: Dolor
- 9.1.2 EXERCICI: Síntomes i causes
- 9.1.3 EXERCICI: Preguntes estúpides, respostes estúpides
- 9.1.4 PLA DE DISCUSSIÓ: "El mateix", i "el mateix tipus"
- 9.1.5 EXERCICI: Ironia
- 9.1.6 EXERCICI: Ironia
- 9.1.7 EXERCICI: Oracions ambigües
- 9.1.8 EXERCICI: Problemes de significat
- 9.1.9 EXERCICI: Fer
- 9.1.10 EXERCICI: Afalagar
- 9.1.11 PLA DE DISCUSSIÓ: Malaltia

Episodi 2, p. 326

- 9.2.1 PLA DE DISCUSSIÓ: Simular
- 9.2.2 EXERCICI: Fins i mitjans
- 9.2.3 PLA DE DISCUSSIÓ: No fer una cosa que vols fer

- 9.2.4 EXERCICI: Incomplir una promesa
- 9.2.5 EXERCICI: ¿Què és una promesa?
- 9.2.6 EXERCICI: Anàlisi de problemes de raonament

Suggeriments i orientacions
Autoavaluació del mestre

CAP. 10, p. 339

Episodi 1, p. 339

- 10.1.1 EXERCICI: Llanterna
- 10.1.2 EXERCICI: La història d'un ou
- 10.1.3 EXERCICI: Exercici escrit per fer a casa
- 10.1.4 EXERCICI: Criticar analogies i símls
- 10.1.5 EXERCICI: Temes per a històries
- 10.1.6 PLA DE DISCUSSIÓ: Pallassos
- 10.1.7 EXERCICI: Versions
- 10.1.8 PLA DE DISCUSSIÓ: Analitzar una analogia
- 10.1.9 PLA DE DISCUSSIÓ: Ments i cossos
- 10.1.10 PLA DE DISCUSSIÓ: Ments i cossos
- 10.1.11 EXERCICI: Ments
- 10.1.12 PLA DE DISCUSSIÓ: Ments i cossos
- 10.1.13 PLA DE DISCUSSIÓ: Persones
- 10.1.14 PLA DE DISCUSSIÓ: Els dos pallassos

Episodi 2, p. 349

- 10.2.1 PLA DE DISCUSSIÓ: ¿Què és un mag?
- 10.2.2 PLA DE DISCUSSIÓ: Formes i mides
- 10.2.3 PLA DE DISCUSSIÓ: Noms
- 10.2.4 PLA DE DISCUSSIÓ: Noms
- 10.2.5 PLA DE DISCUSSIÓ: Paraules i pensaments
- 10.2.6 PLA DE DISCUSSIÓ: La Dama i el Mag

Episodi 3, p. 352

- 10.3.1 PLA DE DISCUSSIÓ: Substituir peces i canviar coses
- 10.3.2 PLA DE DISCUSSIÓ: Organització de les parts
- 10.3.3 PLA DE DISCUSSIÓ: Les funcions de les coses
- 10.3.4 PLA DE DISCUSSIÓ: Condicions per percebre
- 10.3.5 EXERCICI: La paràbola de l'home que volia ser un arbre
- 10.3.6 PLA DE DISCUSSIÓ: L'Espantaocells i el Llenyataire de Llauna
- 10.3.7 EXERCICI: Entendre una faula
- 10.3.8 EXERCICI: Lectura d'una paràbola
- 10.3.9 EXERCICI: Lectura d'una paràbola
- 10.3.10 EXERCICI: Discutir problemes de raonament

Suggeriments i orientacions
Autoavaluació del mestre

CAP. 11, p. 367

- 11.0.1 PLA DE DISCUSSIÓ: ¿Observem el que veiem o el que sabem?
- 11.0.2 PLA DE DISCUSSIÓ: L'ideal i els seus contraris
- 11.0.3 PLA DE DISCUSSIÓ: Compartir
- 11.0.4 EXERCICI: Ordre de paraules i tipus de paraules
- 11.0.5 EXERCICI: Un i molts
- 11.0.6 EXERCICI: ¿Es pot destruir una idea?
- 11.0.7 PLA DE DISCUSSIÓ: Idees
- 11.0.8 PLA DE DISCUSSIÓ: Idees
- 11.0.9 PLA DE DISCUSSIÓ: La història d'en Bernat
- 11.0.10 PLA DE DISCUSSIÓ: Recordar i aprendre
- 11.0.11 PLA DE DISCUSSIÓ: La història d'en Bernat
- 11.0.12 EXERCICI: Significats iguals i diferents
- 11.0.13 PLA DE DISCUSSIÓ: ¿Com ho saps?
- 11.0.14 EXERCICI: ¿Com se saben les coses?
- 11.0.15 EXERCICI: Analitzar problemes de raonament
- 11.0.16 EXERCICI: L'últim

Suggeriments i orientacions
Autoavaluació del mestre

REPÀS D'EXERCICIS: Segona Part (caps. 7-11), p. 387

- R2.1 PLA DE DISCUSSIÓ: Classes i membres de la classe
- R2.2 EXERCICI: Identificar tipus de relacions
- R2.3 EXERCICI: Paraules-cosa i paraules-relació
- R2.4 EXERCICI: Sobre classes i oracions
- R2.5 PLA DE DISCUSSIÓ: Sobre classes
- R2.6 EXERCICI: Raonaments de comprensió lectora
- R2.7 EXERCICI: Descobrir assumpcions implícites

Suggeriments i orientacions

ÍNDEX TEMÀTIC D'EXERCICIS

Aquest índex agrupa temàticament exercicis similars o complementaris. Les entrades consignades i les referències indirectes donen una visió global del material que s'ofereix en aquest Manual. L'índex, però, no és fet amb pretensions d'exhaustivitat, sinó més aviat per ajudar a ampliar les perspectives de l'usuari i per facilitar-li l'accés a materials diversos -però relacionats- sobre un mateix tema.

Cada exercici és citat amb una xifra que consta de tres números separats per punts: el primer número indica el capítol del Manual; el segon, l'episodi d'aquell capítol, i el tercer, l'exercici d'aquell episodi. Així, quan es veu qualsevol d'aquestes xifres, es pot localitzar immediatament tant a la novel·la com en el Manual. (Només hi ha dues excepcions, que fan referència als dos blocs titulats "Repàs d'exercicis": el primer d'aquests blocs -que apareix després del capítol 6, és a dir, a la meitat del Manual- ve anunciat per "R1", seguit d'un punt i del número de l'exercici; el segon bloc -que tanca el Manual- ve anunciat per "R2", també seguit d'un punt i del número de l'exercici. Com que es tracta d'exercicis de repàs, no fan referència directa -ni exclusiva- a capítols o episodis concrets.)

Quan es consultin els exercicis referits en aquest índex, sovint es trobarà que, al final d'aquests, es fa alguna referència a exercicis paral·lels de *Recerca Filosòfica*, que és el Manual central de tot el programa "Philosophy for Children" ("Filosofia 6/18"). Amb aquestes referències creuades no solament es volen ampliar les possibilitats de treball del material, sinó que també es vol ajudar a obtenir una visió més global i unitària de tot el projecte.

Acudits: 3.4.7; 4.1.3; 4.4.6; 7.4.12; 8.3.6; 11.0.15

Adormir-se: 2.3.5; 5.1.2; 6.1.1

Afalagar: 9.1.10

Ajudar: 3.2.2

Amb: 7.1.1

Ambigüitat: 1.2.3; 1.2.4; 2.2.3; 4.1.3; R1.16; R1.17; 8.3.6; 9.1.7; 9.1.8

Amistat: 1.4.2

Analogia: 3.3.5; 5.2.7; 5.4.7; 6.2.7; 6.2.8; 6.3.1; 6.3.2; 6.3.3; 6.3.9; 6.3.10;
6.4.3; 6.4.4; 6.4.5; 6.4.7; 6.4.8; 6.4.9; 6.4.10; 6.4.11; 6.4.12; R1.2;
R1.11; R1.12; R1.13; R1.14; 7.3.2; 7.4.10; 7.4.11; 8.1.2; 8.2.15; 8.3.2;
10.1.4; 10.1.8; R2.3

Anar: 5.1.3

-- i venir: 5.1.1

Aprendre: 6.2.9; 7.4.2; 11.0.10

Aquest/això: 6.1.12

Assumpcions: 1.2.8; R2.7; vegeu: Suposar

Bé/no està bé: 2.3.1; 2.4.1; 3.2.4; vegeu: Dolent; Just

Categories: 6.3.7; 8.2.13; 8.2.14; vegeu: Errors categorials

Causa: 3.1.8; R1.13; 8.3.5; 9.1.2; 9.1.4

Classe, concepte de: 1.4.5; 8.2.4; 8.2.8; 8.2.10; 8.2.11; 8.2.12; 8.2.14; 8.3.1;
R2.1; R2.4; R2.5; vegeu: Família; Pertànyer a

Colors: 6.1.6; 6.1.7; 11.0.11

Com: 6.3.4; R2.3; vegeu: Comparacions; Símil

Comparacions: 4.1.8; 4.1.9; 4.1.11; 4.1.12; 4.1.13; 4.1.14; 4.1.15; 4.4.4;
 5.2.2; 5.2.6; 6.3.7; R1.7; R2.3; vegeu: Estàndards; Relacions; Símil
 -- convencionals: 1.1.6
 -- exactes: 1.1.5; 2.1.11; 3.2.3; 5.4.8; 5.4.9
 Compartir: 2.4.2; 11.0.3; 11.0.11
 Comunicació: 3.1.7; 8.1.5
 Conegut: 2.3.5
 Confiar: 2.4.3; 2.4.4
 Connexions: 7.3.5
 Conseqüències: 7.2.4; 7.4.5; vegeu: Raonaments
 Continuitat: 10.3.1; 10.3.6
 Contraris: 3.1.5; 6.4.3; 6.4.6; R1.12; 9.1.5; 9.1.6; 11.0.2
 Coses:
 -- i paraules: vegeu Paraules i coses
 --, tipus diferents de: 1.2.5
 Creure: 5.1.5; 5.1.6; 7.4.8; 7.4.9
 --, increïble: 7.4.3

 Definició: 3.2.6; 5.3.5; 8.2.5
 Dents: 3.3.1
 Diferències: 2.5.1; 2.5.3; 6.1.4; R1.7; 8.2.7
 Dimensions: 5.4.10; vegeu: Espai; Temps
 Dins/fora: 6.1.11; vegeu: Espai
 Dir: 2.2.2
 Dolent: 3.2.3; vegeu: Bé/no està bé; Just
 Dolor: 9.1.1; 9.1.11
 Dret: 2.4.1

 Empatia: 1.5.1; vegeu: Sentiments privats; Posar-se en lloc d'un altre
 Empipar: 7.2.1; vegeu: Posar-se en lloc d'un altre
 Entendre: 3.4.4
 Errors:
 -- categorials: 3.4.6; 8.2.13
 -- de lectura: R1.4
 -- d'escriptura: R1.5
 Esbrinar: 5.3.6; 5.3.7; 7.4.4; 7.4.10; vegeu: Experiència; Raó
 Espai: 5.1.8; 5.2.8; 5.4.2; 5.4.10; 6.2.1; 6.2.6
 Estàndards: 4.1.13; 4.1.14; vegeu: Comparacions; Model; Símil; Relacions
 Estrany: 2.3.5
 Excepcions: 7.1.4; 7.3.3; vegeu: Regla
 Exemples: 5.3.5
 Existir: 7.2.2; 7.2.3
 Experiència: 7.4.4; 7.4.10; 10.3.4; 11.0.1; vegeu: Esbrinar; Raó
 Explicacions: 3.1.8

 Fals: 3.3.2; 3.3.3
 Família: 3.4.3; 8.2.7; 8.2.8; 8.3.1; vegeu: Classe, concepte de; Parentiu
 Faula: R1.8; R1.9; 10.3.7
 Fer: 4.1.2; 9.1.9
 --, fer/saber: 6.2.9
 -- pràctica: 7.4.2
 --, fets: 6.4.2
 Festa: 3.4.2
 Fi i mitjà: 9.2.2

Fingir: 4.1.4; 9.2.1
Forma i mida: 10.2.2
Funcionalitat: 10.3.3

Gramàtica: 6.2.7; R1.15; 8.3.4; R2.3; vegeu: Oracions; Paraules; Relacions i Llenguatge;

Habilitats: 1.1.7
Històries: 1.1.1; 1.2.2; 1.4.4; 2.1.1; 2.3.2; 3.4.8; 4.4.2; 4.4.3; 7.4.1; 7.4.3; 7.4.6; 7.4.9; 10.1.1; 10.1.2; 10.1.3; 10.1.5; 10.1.7; vegeu: Misteri; Versions
--, interpretar una història: 10.1.14; 10.2.6; 11.0.9; 11.0.11; 11.0.16; vegeu: Versions

Idea: 5.4.3; 11.0.6; 11.0.7; 11.0.8; 11.0.9; 11.0.10; 11.0.11
Identificar: 9.1.4
Identitat, parts de tu: 1.5.4; vegeu: Pertànyer a
-- personal: 1.5.6; 7.1.10; 10.3.1
Imaginar: 2.1.3; 3.1.4; 5.4.3
Intenció: 8.3.5
Inventar: 1.2.1; 2.1.2
Ironia: 9.1.5; 9.1.6

Just: 2.4.1; vegeu: Bé/no està bé; Dolent

Llibertat: 7.1.5; 7.1.6; 7.1.8; vegeu: Regla, regles/libertat

Màgia: 10.2.1
Malaltia: 9.1.11; vegeu: Síntoma
Manera: 1.5.10; 1.5.11
Ment: 3.3.6; 5.4.4; 5.4.7; 5.4.10; 10.1.11
--, actes mentals: 1.5.3; 1.5.9; 2.4.5; 6.1.5
--, associacions mentals: 1.2.6
--, ment/cos: 10.1.9; 10.1.10; 10.1.12; 10.1.14
Metàfora: 2.3.4; 6.3.7; 6.3.8; 6.3.9; 6.3.10; R1.6; 7.1.11; 7.1.12; R2.3
Mirar: 4.1.1; vegeu: Veure
Misteri: 1.4.3; 1.4.4; 1.4.6; 1.4.7; vegeu: Secrets; Problema; Històries
Model: 6.2.1; 6.2.2; 6.2.3; vegeu: Estàndards
Moure coses: 5.2.3

Noms: 1.1.2; 8.2.3; 10.1.5; 10.2.3; 10.2.4; 10.2.6; R2.3

Objectivitat: 6.1.9; vegeu: Real, què és
Oracions: 5.2.3; 5.3.2; 6.2.8; 10.1.1; 11.0.4; R2.3; R2.4; vegeu: Gramàtica; Paraules; Relacions i llenguatge

Pallassos: 10.1.6
Paràbola: R1.10; 10.3.5; 10.3.8; 10.3.9
Paraules: 5.1.7; 8.2.1; 8.2.2; 10.1.3; 10.2.5; R2.3; R2.4; vegeu: Gramàtica; Oracions; Relacions i llenguatge
-- i coses: 5.3.4; 8.2.3; 8.2.6
Parentiu: 3.4.1; 3.4.5; 8.2.9; 8.3.1; vegeu: Semblances de família
Parlar: 1.5.7; 1.6.1; 3.1.7; 8.1.6

Parts i tots: 6.3.2; 10.3.1; 10.3.2; vegeu: Relacions part/tot
 Pensaments:
 --, coses/pensaments: 3.3.4; R1.6; 7.1.11; 7.1.15
 -- i pensar: 1.2.7; 2.1.3; 5.4.3; 10.2.5
 --, pensar i relacions: 5.2.1
 Persona: 6.1.10; 10.1.13
 --, persones/animals: 8.1.3; 8.1.4
 --, tractar persones com a persones: 2.2.1
 Pertànyer a (o ser de): 1.5.5; 1.5.8; 8.2.4; 8.2.11; 8.2.12; 8.3.1; R2.1; vegeu:
 Classe, concepte de; Identitat, parts de tu
 Posar-se en lloc d'un altre: 7.2.5; vegeu: Empatia; Empipar; Sentiments privats
 Possible, el que és possible: 1.1.4; 2.1.4; 7.1.9
 Preferències: 8.1.2
 Preguntar: 2.3.5 (5); 2.3.8
 --, fer preguntes: 4.1.5; 4.3.5; 8.3.2; 9.1.3
 --, preguntar-se: 3.1.4
 Principis: 7.3.4; vegeu: Regla, regles/principis
 Problema: 1.4.6; 1.4.7; 2.3.5 (4); 2.3.8; vegeu: Misteri; Secrets
 --, adonar-se de problemes: 2.3.7
 Prometre: 9.2.4; 9.2.5; vegeu: Voler

 Raó: 7.4.4; vegeu: Esbrinar; Experiència
 Raonaments: 6.4.12; 6.4.13; R1.2; R1.3; R1.7; R1.8; R1.9; R1.10; R1.18;
 7.4.10; 7.4.11; 7.4.12; 8.1.2; 8.3.6; 8.3.7; 9.2.6; 10.3.10; 11.0.15; R2.5
 Raons: 2.5.2; 3.1.8; 3.4.2; 8.3.5
 -- i bones raons: 2.3.3; 4.3.3; 4.3.4; 6.4.13
 -- i excuses: 4.3.1; 4.3.2; 4.3.4;
 --, raonable: 6.4.1
 Real, què és: 1.1.3; 3.2.5; 6.1.9
 Recordar: 2.1.3; 5.4.3; 11.0.10
 Regla: 7.1.2; 7.1.3; 7.3.1; 7.3.3; vegeu: Excepcions
 --, regles/llibertat: 7.1.7; vegeu: Llibertat
 --, regles/principis: 7.3.4
 Relacions: 4.1.10; 4.1.12; 4.1.15; 5.2.1; 5.2.4; 5.2.6; 5.3.1; 5.4.1; 5.4.7;
 5.4.8; 5.4.9; 6.2.4; 6.2.5; 6.3.1; 11.0.11; R2.2; vegeu: Comparacions;
 Estàndards; Model; Símil
 -- espacials: 5.1.8; 5.2.8; 5.4.2; 5.4.10; 6.2.6; vegeu: Espai
 -- i llenguatge: 5.2.2; vegeu: Gramàtica; Oracions; Paraules
 -- part/tot: 5.3.3; vegeu: Parts i tots
 -- reflexives: 2.3.6
 -- un/molts: 11.0.5
 Rellevància: 2.3.3
 Representar: 5.4.6

 Saber: 11.0.13; 11.0.14
 Secrets: 1.4.1; 4.4.1; 7.1.14; vegeu: Misteri
 Semblances de família: 1.6.2; 1.6.3; 4.1.16; vegeu: Parentiu;
 Semblances i diferències
 Semblances i diferències: 2.1.6; 2.1.7; 2.1.8; 2.1.10; 6.2.4; R2.2; vegeu:
 Semblances de família
 Sempre: 2.1.9; 3.1.3; vegeu: Voluntari/obligatori
 Sentiments privats: 3.1.9; 8.2.15; vegeu: Empatia; Posar-se en lloc d'un altre
 Seriació: 6.1.2; 6.1.3; R1.1

Significat d'expressions comunes: 2.3.1; 2.3.4
 Silenci: 3.1.6; 8.1.6
 Símil: 1.1.5; 6.3.5; 6.3.6; 6.3.8; 6.3.10; 10.1.4; R2.2; R2.3; vegeu: Comparacions,
 Estàndards; Relacions
 Síntoma: 9.1.2; 9.1.11
 Sinònims: 2.1.5; 2.2.2; 4.4.5; 5.1.4; 8.3.3; 11.0.12
 Soledat: 4.1.6
 Somiar (despert): 1.5.2
 Somnis: 2.3.2; 3.3.5
 Suggestir: 1.2.6; 4.2.1; vegeu: Ment
 Suposar: 1.2.8; 3.1.4; 4.2.2; vegeu: Assumpcions

 Tautologies: 7.1.13; vegeu: Veritat
 Temps: 5.4.2; 5.4.10

 Veritat, què és: 1.2.9
 --, verdader/fals: 3.3.3; 6.1.8; 7.4.7; vegeu: Tautologies
 Versions: 10.1.7; vegeu: Històries
 Veure: 5.4.5; vegeu: Mirar
 Voler: 4.1.7; 9.2.3; 10.3.5; vegeu: Prometre; Voluntari / obligatori
 Voluntari/obligatori: 3.1.1; 3.1.2; 9.2.3; vegeu: Sempre; Voler

 Zoo: 1.2.5; 3.2.1; 8.1.1; 8.2.1

INTRODUCCIÓ

Pimi és un programa que cultiva les arts del raonament, de la lectura i del llenguatge, i que es dedica, per tant, a aguditzar les habilitats de pensament, mentre dóna als nens una oportunitat perquè, a través d'una investigació dialògica i cooperativa, puguin pensar filosòficament sobre les idees que els interessin.

Potser el primer objectiu de *Pimi* sigui el de desconcertar i deixar perplexos els lectors. Una raó per això és que així, ja des del començament, ens acostariem el més possible a l'estat d'admiració i desconcert que, en general, és característic de la primera infantesa. Ben mirat, si l'educació ha de començar on és el nen més que no pas on és el mestre, ¿quin millor punt de partença hi podria haver?

Quan diem que els nens estan perplexos, ens els acostumem a imaginar lluitant per donar una explicació del món que els envolta. Però això pot molt ben ser una projecció del desconcert dels adults i està influït pel pensament científic, ja que els nens no s'admoren només de les *causes* de les coses, sinó que s'admoren també del fet mateix que les coses *siguin* tal com són. Així, per exemple, els nens queden desconcertats per les relacions familiars, amb unes intricades regles i uns misteriosos orígens. O bé queden desconcertats per paraules, i aleshores, altra vegada, no és pas l'origen de les paraules el que els preocupa tant sinó la interacció mútua de les paraules i la seva referència al món. Tampoc no és cert que els nens s'interessin sempre més per les finalitats que per les causes: la criatura que es queda mirant fixament la seva cara al mirall, o bé que mira fixament la cara del seu gos, potser no intenta entendre la causa d'aquestes coses ni tampoc la seva finalitat, sinó que simplement considera *què* són i també *que* són. Els nens es meravellen *del* món. És un sentiment de meravella tan profund que si es donés en un adult, podríem dir que és un sentiment religiós.

Els nens es meravellen i són curiosos. Tenen un desig insaciable de raons. Quan fan preguntes del tipus "¿Com pot ser això?", és com si volguessin que algú els *justifiqués* el món. Realment, podria ser que entre la incapacitat dels nens per tolerar un món que no els pot ser justificat i la intensa aversió que tenen per la injustícia hi hagués una connexió no pas ben feble.

Els nens que, a classe, llegeixin junts *Pimi* s'adonaran que el desconcert de la *Pimi* està relacionat amb el seu propi desconcert i estaran encantats d'haver-se'n adonat. També s'identificaran amb l'obstinada curiositat de la *Pimi* i amb la seva recerca de raons. Tot i que la *Pimi* sovint no és gaire raonable, es descobreix en ella -malgrat moltes reincidències- el desig de ser raonable i el desig que l'altra gent també sigui raonable. En aquest punt, els joves lectors també es trobaran, un cop més, lligats afectivament amb la *Pimi*.

Els adults, gràcies a l'aparat científic enormement poderós de què disposen, fan esforços per entendre l'univers i, quan els és possible, per controlar-lo. En els nens, la funció de la intel·ligència potser no té un caràcter tan instrumental i operatiu. Els nens processen l'experiència a base de reflexionar sobre ella. Pot ser que el món que els meravella no sigui un món que vulguin capturar i controlar sinó més aviat un món ple de significats que volen copsar. Ells miren de trobar sentit en allò que els desconcerta, tot i que probablement no estarien gens contents si el sentit fos menys encantador que la meravella. És per això que els agraden tant les històries. Les històries donen sentit al

món, però ho fan d'una manera encantadora. El que conta històries i ens vol instruir, no ha pas de matar primer el món i després dissecar-lo.

Així, doncs, les habilitats de raonament estan en correlació amb l'adquisició de sentit. Com més capaços són els nens de fer inferències, d'identificar relacions, de distingir, de connectar, d'avaluar, de definir i de fer preguntes, més riques són també les totalitats de sentit que són capaços d'extreure de l'experiència. En aquest sentit, l'experiència és com el mineral en brut: com més poderoses són les tècniques de refinació, més efectivament s'extreuen de l'escòria els metalls purs. El cultiu de les habilitats de raonament és el camí més prometedor que podem seguir si tenim l'objectiu d'ajudar els nens a descobrir què és el que fa que la seva experiència sigui significativa.

Llegir i escriure com a raonament

Tots estem familiaritzats amb el fet que pràcticament tots els nens aprenen a parlar la llengua dels pares quan encara són molt petits. Això no és pas fàcil. Han d'aprendre la manera de pronunciar, la inflexió, les propietats gramaticals (com ara l'ús increïblement difícil dels pronoms personals), i han d'aprendre a conversar -de manera significativa i intel·ligent- amb les seves famílies. Tanmateix, molts nens tenen una gran feinada per arribar a llegir el llenguatge que parlen tan aviat. I, per escriure'l, tenen una feinada molt més gran encara. Pot ser que els mateixos nens que demanen que se'ls expliqui i reexpliqui una història moltes vegades, siguin, malgrat tot, els que ensopeguen amb la història quan la llegeixen pel seu compte. I els mateixos nens que devoren lectures poden ser també els que es queden glaçats quan se'ls fa escriure.

Quan mirem d'ensenyar a llegir als nens, tendim a passar per alt que les nostres tècniques són molt i molt mecàniques -per exemple, les que accentuen la gramàtica i la fonètica-, i que aquestes tècniques són molt properes a allò que precisament bloqueja la lectura dels nens. Més encara: sembla que ben poques vegades som conscients de la relació íntima existent entre llegir, conversar i escriure, i, per això, els nostres esforços per aconseguir que els nens escriguin el que fan, molt sovint, és imposar-los un estil formal que és totalment aliè a la seva manera de parlar. I llavors ens preguntem, estranyats, per què no llegeixen i no escriuen.

En canvi, si llegir i escriure fossin vistos com desenvolupaments naturals de la conversa, i si la conversa fos vista com la forma de comunicació natural del nen, aleshores es podria establir un ordre de prioritat pedagògica molt diferent dels ordres que existeixen actualment, un ordre que seria extraordinàriament valuós per construir un currículum dels primers anys.

De manera ideal, ¿què és el que hauria de fer, durant els primers cursos, un programa que cultivés les arts de la lectura, del raonament, i del llenguatge?

En primer lloc, hauria d'establir continuïtat, d'una banda, entre llegir i conversar, i, de l'altra, entre conversar i escriure.

En segon lloc, hauria de presentar allò que s'ha de dominar en forma d'experiència unificada, al nivell propi del nen.

En tercer lloc, hauria d'accentuar més el *sentir* que no pas la forma, tot donant preferència a les relacions del llenguatge amb el món, més que no pas amb la gramàtica.

En quart lloc, hauria de connectar l'experiència del nen amb l'experiència literària de la humanitat, de manera que l'admiració que el nen sent per la vida quotidiana es vegi propera a les meravelles del folklore i dels contes de fades.

En cinquè lloc, hauria d'estimular el pensar.

En sisè lloc, hauria d'ajudar els nens a usar millor les paraules més familiars, sobretot algunes de molt simples però molt problemàtiques, que tenen una importància clau per al nostre ús del llenguatge: *si, però, i, tots, cap, i semblant*. Valdria més fer això que no pas voler ensenyar als nens una llista de paraules noves que difícilment tornaran a trobar.

[L'ús de les paraules –fins i tot de les que són molt comunes o familiars– esdevé encara més problemàtic quan els mestres i els nens es mouen en un entorn sense gaire "consciència lingüística". Aquesta falta de consciència lingüística és freqüent entre els catalanoparlants, sobretot a les grans ciutats. La llengua catalana és usada i estudiada per molts, però, en canvi, no és suficientment cultivada. D'una banda, la llengua queda destrossada per greus –i ben habituals– errors sintàctics i gramaticals que, sovint, van acompanyats d'autèntiques aberracions fonètiques. La llengua s'encamina així a una irreversible pèrdua d'identitat. (És el, diguem-ne, "català" que els forasters diuen –amb raó– que entenen amb molta facilitat.) D'altra banda, hi ha, en certs sectors –no sempre diferents dels anteriors– una certa tendència –en nom d'una estranya arqueologia lingüística, més catalanesca que no pas catalana– a usar paraules recargolades, a fer construccions rebuscadament errònies i a distanciar-se innecessàriament de la llengua quotidiana. Aquests esforços responen més a una ignorància pedant que a un autèntic domini de l'idioma. La llengua s'encamina així a una irreversible pèrdua d'identificació. (És el, diguem-ne, "català" que un nadiu de cultura mitjana només entén amb força dificultat.)

Sembla, doncs, evident, que tan poca consciència lingüística tenen uns com altres: tant els que malmeten la llengua com els que la malmenen. Ara bé, tenir poca consciència lingüística significa ser un inconscient conceptual. I la inconsciència conceptual es tradueix en irresponsabilitat personal. Perquè, qui no va en compte amb el que diu i amb com ho diu, difícilment pot ser primmirat amb el que pensa i amb com ho pensa. Però, la deixadesa en el dir i en el pensar comporta sempre dificultats en l'argumentació, en l'avaluació de les raons, en l'elaboració de respostes. I el ciutadà incapaç d'elaborar respostes, de corregir-les, de discutir-les, de formular-les, és un ciutadà literalment irresponsable.

Heus aquí, doncs, perquè és tan important tenir consciència lingüística: és la principal impulsora del cultiu de l'argumentació, del diàleg, de la reflexió. En aquest punt, és enorme la tasca que poden fer tots els que participen en aquest projecte.

La llengua que no es coneix és una llengua que no serveix per viure, encara que els que viuen la facin servir. Això val, evidentment, per a totes les llengües. I també per al català.]

TREBALLAR AMB EL PROGRAMA "PIMI"

El programa *Pimi* pretén ajudar els nens a desenvolupar habilitats cognitives d'una manera seqüencial però, alhora, acumulativa. Un cop s'han introduït els conceptes, es posen immediatament en pràctica a través d'exercicis i de plans de discussió. Les habilitats de raonament es desenvolupen a base d'aplicar la lògica a qüestions que interessin als nens.

El programa *Pimi* –com també els altres programes en el currículum de Filosofia per a Nens– conté una gran abundància d'idees filosòfiques que els nens no solament poden discutir sinó que també poden refer i representar. El caràcter seqüencial del programa és sobretot una qüestió de nivell de lectura. El nivell de lectura de *Pimi* és el propi d'una criatura de nou anys. Però, en canvi, no hi ha cap seqüència d'idees filosòfiques per a diferents edats. Idees com ara les d'aparença i realitat, unitat i diversitat, semblança i diferència, o centenars d'altres idees filosòfiques, tant es poden aplicar als nens petits com als adults més grans.

Tanmateix, no podem pas assumir que nens de vuit o nou anys tinguin la mateixa disposició per fer una discussió filosòfica que la que tindran al cap d'un o dos anys més. A mida que creixen, van caminant vers una major capacitat de col·laboració, vers més astúcia lògica i un major domini del llenguatge i de les idees. La funció de *Pimi* –així com de les novel·les anteriors a *Pimi*– és la d'augmentar aquesta disposició, tot proporcionant, alhora, una experiència intel·lectual que serà satisfactòria en si mateixa.

Si la curiositat és la disposició compartida pels nens i pels filòsofs, aleshores la preocupació per la naturalesa de la semblança i la diferència haurà de ser també un interès intel·lectual comú. O bé comparem unes coses amb les altres –diu Plató a *El Polític*– o bé les comparem amb un estàndard ideal. El plural d'aquesta oració es pot referir, indistintament, als filòsofs o als nens o, ben mirat, a qualsevol persona. Descobrim semblances i diferències quan fem comparacions; per tant, fer comparacions és desvelar relacions semblants i diferents. Així, doncs, els nens de *Pimi* estan decidits a examinar la naturalesa de les comparacions exactes i inexactes (o "literals" i "figuratives"), i, en fer-ho, es troben que estan investigant proporcions i símils, metàfores i analogies. Certament, si prenem com a característic dels objectius del programa *Pimi* el fet d'arribar a dominar alguna habilitat, aleshores hem de dir que l'habilitat més característica del programa *Pimi* és la del raonament analògic.

Pimi vol proporcionar als nens una seqüència d'exercicis que els entrenin a fer comparacions, tant de "coses" –més que no pas de "termes"– com de relacions. Alguns nens són prolífics quan es tracta de produir associacions imaginàries o, fins i tot, extravagants; d'altres, són tímids o es retreuen. Tanmateix, l'objectiu de tots els grups ha de ser obtenir una competència gairebé artesana per percebre i expressar semblances i diferències: aquells que usen el llenguatge amb una aptitud molt especial per a l'expressió figurativa se sentiran igualment lliures per anar més enllà d'aquella competència; mentre que els que han sigut pràcticament incapaços d'expressar-se, descobriran que la pràctica de les comparacions els obre, de sobte, noves perspectives per descriure i explicar el món que els envolta.

La primera infantesa és un període en què el llenguatge s'adquireix a una velocitat increïble. Tendim a veure bé l'increment de vocabulari en els nens, fins i tot quan comporta l'adquisició de termes cada vegada més exòtics per part de nens que encara fan un ús vacil·lant i irregular de termes tan poc enlluernadors com "tots", "només", "perquè", "igual" i "diferent". Aquesta condescendència amb les novetats pot ser miop i imprudent: perquè, si no es té un domini sòlid de les operacions bàsiques del llenguatge, l'addició de nova terminologia més aviat agreujarà el problema que no pas l'alleugirà. Tanmateix, el problema no es pot resoldre fent un repàs ràpid de la gramàtica, perquè els problemes que té el nen quan aprèn l'ús del llenguatge són problemes de contingut i alhora de forma, problemes filosòfics i també sintàctics, pràctics però també lògics. Quan els nivells de consciència sintàctica, semàntica i pragmàtica del nen estiguin mútuament equilibrats, el creixement de vocabulari no presentarà cap problema significatiu.

Ambigüitat

En si mateix, aprendre una paraula nova no és pas més important que aprendre que una paraula ja familiar no té només un sentit, sinó que en té molts, i que pot tenir més d'un d'aquests sentits en un context determinat. Quan els nens aprenen coses sobre el llenguatge, les persones i el món en general, hi ha el perill que adquireixin una visió greument super-simplificada de tot això. Poden arribar a assumir, per exemple, que la gent sempre vol dir el que diu, i que les coses sempre són el que semblen ser. La confiança ingènua del nen en un ordre just i benivolent ha d'arribar, tard o d'hora, a fallar, ja que el nen intenta imposar un esquema d'ordre i comprensió a un món que té molts nivells, que és tumultuós en les seves alteracions i que sovint és absurd. D'aquí que, si equitem els nens amb la comprensió de l'ambigüitat, els entrenem en una disciplina preparatòria molt valuosa que els disposa no solament per entendre els jocs de paraules, els equívocs i els malentesos del discurs quotidià, sinó també la rica capacitat d'allusió que hi ha en la literatura, la pluralitat de lligams que hi ha en les relacions humanes i el caràcter misteriós i amagat de la mateixa naturalesa.

Més encara: si l'aprenentatge de l'ambigüitat prepara els nens per abordar la duplicitat que sovint caracteritza el món que ens envolta, també els ajuda a descobrir les relacions de les paraules amb les paraules, de les coses amb les coses, i de les paraules amb els coses. Tal com trobem el món, els termes i les coses són manifestos i explícits; les relacions, en canvi, semblen molt més implícites i latents. Percebem la muntanya i la vall, així com les paraules "muntanya" i "vall", però ens adonem molt més lentament de la relació que la muntanya i la vall tenen entre si, de les relacions referencials que hi ha entre els termes i els seus objectes, o del fet que les paraules mateixes estan relacionades entre si.

Relacions

És quan contrastem i comparem que descobrim relacions: més ràpid que, més ocupat que, igual que, després de. També descobrim connexions familiars: mare de, cosí de, avi de. Semblantment trobem que hi ha importants relacions lingüístiques: que hi ha verbs que "prenen complement" i que n'hi ha que no; que els noms poden ser modificats per adjectius i els verbs per adverbis. De tot aquest popurrí, en surt el fet sorprenent i monumental de la *semblança*: semblança entre paraules, entre persones, entre coses i esdeveniments, entre paraules, persones i coses. Expressem aquestes semblances amb comparacions literals, però també amb mitjans figuratius, per exemple, símls, metàfores i analogies.

En l'explicació de més amunt, hi ha alguna llicència pel que fa a l'ordre dels esdeveniments, ja que els nens petits tenen, certament, un sentit molt viu de les semblances. Perceben el món com si aquest tingués una fesomia pròpia, per analogia de les característiques humanes amb les no-humanes. Una tassa tombada de costat és vista com una "tassa molt cansada", i el número 10 és vist com "el papa i la mama". Nosaltres treballem heroicament per convèncer aquests nens que estan fent "errors categorials", i que les coses haurien de ser comparades amb coses, els números amb números, i les persones amb persones. De mica en mica, aconseguim d'introduir un cert ordre en les seves expressions, tot fent-los veure que el món de cada dia demana una literalitat eficient i pràctica, i que només el món de l'expressió literària pot acceptar les seves experiències fisonòmiques i les seves maneres figuratives d'expressar aquelles experiències. La resposta imaginativa del nen al món animat és substituïda per tota una col·lecció de respostes reflexes i convencionals a un món prosaic. Els nens no tenen cap dels elements

d'estratagema deliberada que es fan servir en l'experiència adulta. Tanmateix, els adults s'han d'esforçar per arribar a expressar la creativitat que, com a nens, tenien d'una manera natural.

En altres paraules, el desenvolupament cognitiu és, en un sentit, una tria de contextos: aprenem a no confondre l'espacial i el temporal, l'auditiu i el visual, el físic i el personal. El nen molt petit, com que encara ha d'aprendre els límits d'aquests contextos, no té cap dificultat per transcendir-los i percep les cases com si tinguessin cara, els mobles com si fossin alegres o amenaçadors, els colors com a feliços o tristos, i les formes com a desagradables o airoses. Els nens de tres i quatre anys produeixen metàfores a una velocitat corprenadora; però, d'entre aquestes metàfores, n'hi ha tantes que ens resulten imprudentment inadequades, que ens afanyem a prendre mesures per enfortir les capacitats crítiques del nen. El resultat pot ser que el nen vagi a l'altre extrem, on els contextos i els ordres han estat clarament classificats i on els creuaments fortuits estan prohibits. Per tant, el procés educatiu és responsable de la mentalitat literal de tants i tants nens que han estat formats per aquest procés.

La consciència de l'ambigüitat és, doncs, la falca que obre el combat per establir un equilibri dinàmic en els nens, capaços de funcionar figurativament, però també literalment. En cert sentit, el símil és l'invers de l'ambigüitat. Una paraula ambigua pot tenir molts sentits diferents en un context determinat, mentre que un símil suggereix que dues coses diferents tenen una semblança clara. I així, l'ambigüitat veu la diferència en la semblança, i el símil veu la semblança en la diferència.

Símil

En el símil, la comparació és explícita, tant si es diu "X s'assembla a Y", com si es diu "X és tan com Y". En la metàfora, en canvi, la comparació queda suprimida. En aquesta, es vol cridar l'atenció no sobre una semblança entre dues coses que normalment són considerades diferents, sinó sobre la *identitat* d'aquelles dues coses diferents. Dir "En Jordi estava enfadat" és com fer un diagnòstic remot, perquè només ens diu que en Jordi era un membre de la classe dels éssers enfadats. "La cara d'en Jordi era com un núvol ben negre" té un efecte més emocional, tot i que encara ens demana que fem una comparació conscient. "La cara d'en Jordi era un núvol ben negre" encara és més dramàtic, perquè elimina la comparació i parla de dues coses radicalment diferents com si en fossin una. Els escriptors que estan acostumats a usar llenguatge figuratiu troben que els enunciats literals com "En Jordi estava enfadat" són pàl·lids i anèmics. Els escriptors que estan acostumats a usar llenguatge literal troben que les metàfores són exemples d'excés lingüístic. Tanmateix, totes dues formes d'expressió tenen el seu objectiu, i només poden ser considerades inapropiades quan s'usen per a un objectiu que no és el seu.

Un símil pretén que dues coses, que normalment són considerades diferents, són, en certa manera, similars; una analogia pretén que dues relacions són semblants. Així és, almenys, l'analogia mínima, que pren la forma "A és a B com C és a D". Observi's que les analogies -com també els símils- inclouen semblança o similitud. Tal com els símils són adaptats de manera espectacular i radical quan la pretensió de semblança és substituïda per una pretensió d'identitat i, així, esdevenen metàfores, igualment les analogies poden prendre la forma "A:B :: C:D", on les relacions que es comparen són proporcions i la pretesa comparació és, de fet, un enunciat d'equivalència. Però la relació d'equivalència ho és tot menys espectacular: "3:6 :: 12:24" és simplement una tautologia, una altra manera de dir "2 = 2".

Els nens petits no necessiten pas els nostres consells sobre la creació de símls i de metàfores. (Ni tan sols els nens de només tres o quatre anys.) La seva fecunditat en aquestes matèries és força més gran que la dels adults. El que els falta, no obstant, és el sentit crític que els permetria jutjar si són apropiades o inapropiades aquelles figures retòriques que poden construir d'una manera tan elaborada. L'enfortiment d'aquest sentit crític els pot ajudar ara a esdevenir conscients de si els seus raonaments analògics són ben fets o mal fets.

Analógies

Molts pensadors han considerat l'analogia com el mode de raonament que comparteixen les persones creatives en qualsevol camp. Quan ens expressem amb un símil, ho fem perquè hem notat una semblança entre dues *coses* que en la majoria d'aspectes són diferents. Quan ens expressem amb l'ajut d'una analogia, ho fem perquè hem descobert una semblança entre dues *relacions*, o entre dos sistemes sencers de relacions. És molt difícil de dir si és el sentit de la proporció el que dóna la capacitat de formular analogies, o bé si és la capacitat de formular analogies el que dóna el sentit de la proporció: potser cadascun presta serveis a l'altre. El que sí sembla ben cert és que l'enfortiment primerenc d'una habilitat tan fonamental com el raonament analògic és una estratègia molt indicada per a tots dos desenvolupaments, el cognitiu i el creatiu.

Sovint les analogies són molt més complicades del que semblen en les seves formulacions mínimes (per exemple, "Els gats són als mixets com els gossos són als quissos"), perquè poden incloure sistemes o constel·lacions sencers de relacions que es comparin entre si. Si algú observa que "Els actuals governants d'Haití governen el seu país de manera molt semblant a com els governants de l'antiga Esparta governaven el seu", està establint una complexa analogia entre dos sistemes sencers de govern. L'observació del crític, quan diu "Hi ha una considerable analogia entre la manera com es van escriure les cançons de Schubert i la manera com es van cantar en el concert d'ahir nit", és una observació irònica, perquè se n'infereix que hi hauria d'haver hagut unitat entre l'obra i la representació, i no una mera semblança.

Amb una figura retòrica sorprenent, el físic Murray Gell-Mann va observar una vegada que les nostres investigacions sobre la naturalesa tenen tant d'èxit perquè "la naturalesa s'assembla a si mateixa". Sigui com sigui, sembla que els científics busquen semblances entre les diferències, i uniformitat al mig de la diversitat. Si aquesta uniformitat és genuïna i real o bé només metodològica i conceptual, això és una qüestió que continua essent debatuda. Ara bé, sempre que hi ha raonament inductiu, és probable que hi quedi implicat un cert grau de raonament analògic. D'altra banda, l'ús de l'analogia en la construcció artística és d'una importància capital. Potser el millor exemple seria el procediment de tema i de variacions usat en música, pintura, arquitectura i, probablement, amb graus diversos en qualsevol forma d'art. Sovint, la fruïció del que escolta o contempla és proporcionada a la seva capacitat per extreure les analogies produïdes a base de variar els elements i de conservar les relacions que es comparen, o a base de variar tant els elements com les relacions, tot conservant, entre les diferents estructures, semblances que a penes es poden reconèixer. Ben cert, la capacitat per apreciar l'art és una forma d'investigació en el sentit que exigeix admiració i pensament, i que té el raonament analògic en un lloc molt principal entre les formes de pensament implicades.

Regla i raó

Aportem raons quan intentem *justificar* el que fem. Depèn que la raó presentada justifiqui o no l'acte en qüestió, perquè considerem que es tracta, respectivament, d'una bona o d'una mala raó. La Pimi intenta aclarir i, de fet, deixa com a molt dubtosa la qüestió de si una excusa és una raó suficient o una mala raó.

Hi ha una bona raó per fixar-se en el concepte de regla en aquest estadi del desenvolupament cognitiu dels nens. L'Aristòtil Mas començarà la seva odissea amb el descobriment d'una regla i, probablement, té alguna idea del que està descobrint quan diu que és una regla. Tanmateix, anirà bé que mencionem aquí que, quan s'ensenyen habilitats de pensament, no cal pas que es comencin a ensenyar regles, axiomes i definicions, per poder inferir, a partir d'ells i per deducció rigorosa, la resta dels coneixements. Especialment quan es tracta amb nens, és més adequat adoptar un enfocament global. Els alumnes han de descobrir alguna generalització que els permeti jutjar qualsevol cas particular d'algun problema. Indubtablement, aquest mètode és menys precís i menys fiable que un procediment regit per regles, però té altres avantatges. És ràpid i no és mecànic. Entrena la capacitat de jutjar i facilita la comprensió.

L'enfocament global ha orientat bona part de l'elaboració dels exercicis d'aquest Manual d'instruccions per acompanyar *Pimi*. Aquí s'accepta, doncs, que, quan es treballa amb nens d'uns nou anys, és més profitós preguntar-los si un exemple concret de diàleg és un bon o un mal raonament, que no pas demanar-los que s'aprenguin una colla d'errors lògics perquè després sàpiguen assenyalar els errors lògics que trobin. Tanmateix, a vegades està bé d'ensenyar als nens les regles que s'apliquen en aquells casos concrets, però això només quan es veu que l'ús d'aquelles regles els pot protegir millor contra l'error del que ho pot fer l'enfocament global, que és més "intuitiu". D'altra banda, l'enfocament global permet que l'alumne sigui sensible a indicis molt petits o a matisos subtils, que no s'apreciarien si es fes una aplicació mecànica de les regles. Les regles de la lògica descarten els errors més greus, però no exclouen un gran nombre de modulacions lingüístiques que, des d'un punt de vista informal, serien considerades raonaments incorrectes. Per això mateix s'ha de sensibilitzar els nens, abans que res, perquè distingeixin i notin el que és il·lògic, i se'ls ha d'habituar a buscar tècniques que plantegin qüestions sobre la conveniència, la proporció i l'oportunitat analògica. Després poden aprendre tècniques més formals per detectar raonaments invàlids. Al mateix temps, i per fer més gradual la transició a l'"estadi formal", no estarà pas malament que s'introdueixin *alguns* exercicis en què s'hagin d'usar regles lògiques.

L'enfocament global ens convida a respondre a la *configuració* ("Gestalt") d'un context. La configuració es pot considerar com un sistema de relacions. L'estudi de relacions que duen a terme la Pimi i els seus amics durant els primers sis capítols del llibre s'acaba amb l'anàlisi i composició d'estructures de relació. L'anàlisi resulta especialment evident en la descoberta de la distinció entre classes i famílies; la composició és evident en la construcció d'històries i representacions breus.

La distinció entre classes i famílies es pot expressar més o menys tot dient que les classes són col·leccions d'individus que tenen algun tret en comú; per exemple, la classe de les persones que fan més de 1,80 m. Les famílies, en canvi, són col·leccions d'individus que estan relacionats els uns amb els altres d'una forma estructurada; un exemple de família podria ser el sistema de parentiu, una col·lecció de jocs, o la "família" de les nacions. No cal dir que els dos tipus de col·leccions no són pas mútuament exclusius, i que els membres d'una mateixa família també poden ser membres de la mateixa classe.

Història

Seria una negligència no mencionar ara tant el paper central que la noció d'*història* juga a *Pimi*, com l'ús que s'hi fa de les històries per exemplificar la problemàtica frontera existent entre "veritat" i "ficció", com també l'enorme importància de la construcció d'històries per al desenvolupament de les habilitats cognitives a l'hora d'organitzar idees, de fer seqüències, de dramatitzar, d'implicar, de fer treballar la imaginació, i d'esforçar-se per aconseguir consistència i coherència. Però *Pimi* conté encara un altre nivell de complexitat, perquè planteja el problema de la relació entre una història i la història de la creació d'aquella història. O sigui, planteja aquell tipus de problemes que s'acostumen a trobar en la sociologia de la literatura. Al mateix temps, com que s'hi introdueixen les idees de versió i d'interpretació, els alumnes comencen a descobrir com es formen les tradicions culturals i com les obres d'art es transmeten d'una generació a l'altra. Finalment, en no acabar de revelar la història de la *Pimi*, el llibre encoratja els nens a aventurar-se pels camins de l'hermenèutica, ja que els indueix a conjeturar quina podria haver estat la història de la *Pimi*, a partir de les versions alternatives que se'ls han exposat d'aquella història. Podria ser que comencessin per reconèixer la relació rica i delicada que hi ha entre els textos que han inspirat els humans al llarg de la història i els esforços dels historiadors, i d'altres, per reconstruir els textos que s'han perdut, o bé per identificar l'autenticitat dels que s'han conservat.

Misteri

Un altre tema que travessa *Pimi* és el de *misteri*. En aquest context, "misteri" no és pas un sinònim d'"història de detectius". Més aviat és un misteri en el sentit de topar amb alguna cosa que no sembla possible d'explicar de cap manera. William James dóna l'exemple del que passa quan ens mirem al mirall i ens preguntem com pot ser que hagi arribat a existir una *cosa com aquesta*. En aquest sentit, cadascun de nosaltres és un misteri, ja que no és gens clar com hem arribat a ser les persones que som. Igualment misterioses resulten qüestions com ara si el món s'acabarà mai i, si de cas, de quina manera. No podem ignorar tampoc la burla final de la *Pimi*: "¿Com se saben les coses?" Pensar és un dels principals misteris, i saber és una de les més misterioses facetes del pensar. Com que la *Pimi* es va cobrint i descobrint a si mateixa, ens adonem que també ella és una criatura misteriosa, sobretot en tant que exemplifica la ment o la psique.

Mite

No és pas una casualitat que els dos últims capítols de *Pimi* tractin —o bé facin referència a— alguns dels mites que es troben quan es llegeixen Empèdocles o Lucreci o el *Banquet* i el *Parmènides* de Plató. (Els nens es troben molt còmodes en el món del mite i són capaços de *considerar* possibilitats mítiques sense preocupar-se de si es tracta de realitats en les quals se suposa que *creuen*.) Si volem que els nens es prenguin seriosament la història, hem de trobar maneres de preparar-los per reconstruir-la. L'escenificació i la representació de mites dóna als nens l'oportunitat de generar noves dramatitzacions, noves interpretacions i noves possibilitats mitològiques. Si *Pimi* no allibera les disposicions *narratives* dels nens, si la lectura de la història que la *Pimi* explica de la seva història no provoca una explosió d'històries a classe i una dedicació molt major a la creació (i no merament a l'apreciació) literària, aleshores *Pimi* haurà fracassat en el seu intent.

Objectius pedagògics

Quan es treballi amb el programa *Pimi*, anirà bé de tenir ben presents certs objectius pedagògics:

1) Tot i la varietat d'exercicis filosòfics d'aquest Manual, mai no hi ha prous exercicis destinats específicament a encoratjar els nens a escriure. Seria, doncs, profitós que es consultés *Escriure: com i per què. El Manual per acompanyar Suki*, i que s'adaptessin alguns dels exercicis d'escriptura més simples que hi apareixen. Aquesta és també una bona oportunitat per crear els teus propis exercicis, i per demanar als membres de la classe que aportin idees per fer exercicis. Evita els exercicis que es basin en narracions de llibres o en altres relats que volen combinar la fidelitat als fets amb problemes relacionats amb aspectes mecànics i estilístics de l'escriptura. Si bé és veritat que algun dia s'han d'arribar a dominar totes aquestes coses, s'han d'adquirir l'una després de l'altra.

2) Pot ser que els teus alumnes siguin molt receptius quan els encarreguis que triïn una criatura misteriosa i que s'inventin una història misteriosa. Això és especialment valuós perquè permet que la novel·la serveixi de model als nens de la classe.

3) Quan arribis al capítol 10, els alumnes ja han d'haver internalitzat una bona part del mètode dialògic del curs. Efectivament, hauran observat tan atentament de quina manera fas de moderador que seran capaços de substituir-te a l'hora de dirigir i de mantenir converses entre ells. Així, doncs, hi ha dos estadis en el teu propi paper de mestre en aquest programa:

a) en el primer estadi, hauries d'estar pedagògicament segur de tu mateix i hauries de controlar la rellevància de la discussió en els temes que es debaten. Alhora, però, t'hauries d'auto-eclipsar pel que fa a la filosofia, de manera que les teves idees personals no tendissin a pesar més que les idees dels nens.

b) A mesura que avanci el curs, l'exemple que donis com a director pedagògic començarà a donar els seus fruits. Veuràs que és possible que t'auto-eclipsis cada cop més en l'aspecte pedagògic, i podràs donar als membres de la classe l'oportunitat - mencionada abans - d'assumir el paper de mestre durant certes hores de classe. No hi ha dubte que et podries sentir molt satisfet si, a final de curs, els teus alumnes arribessin a representar *Pimi* amb titelles. Tanmateix, et podries sentir doblement satisfet si, a final de curs, els teus alumnes es poguessin inventar una història entre tots, la poguessin discutir sense intervenció dels grans, i després poguessin crear escenaris, vestits i altres elements necessaris per a una escenificació, de manera que fossin capaços de fer una representació en viu de la seva pròpia creació. Res no manifestaria millor la seva internalització de la metodologia de la Filosofia per a Nens.

Al final de cada capítol de *Pimi*, hi ha un requadre en blanc, de tota la pàgina o de part de la pàgina. Unes paraules sobre això: la finalitat d'aquests requadres és que els alumnes provin d'il·lustrar el llibre ells mateixos. Ara bé, si el llibre ha de servir per a diversos grups de nens, aleshores procura que els teus alumnes només il·lustrin alguns dels espais buits. En aquest cas, les aportacions de nens diferents de classes diferents contribuirà també a crear un sentit de comunitat nou i diferent.

SUGGERIMENTS PER USAR AQUEST MANUAL

Com més petits siguin els nens amb què treballis, més clar hauries de tenir l'enfocament pedagògic que faràs servir, i més segur t'hauries de mostrar pel que fa a aquesta metodologia. Els nens haurien de poder notar fàcilment que saps el que estàs fent. Això no vol pas dir que hagis de conèixer les "respostes", sinó que has de dominar la pedagogia que s'ha d'usar a cada sessió de classe.

Quan parlem de pedagogia, ens referim als procediments d'ensenyament que has d'utilitzar: què fas primer i com ho continues, com organitzes cada sessió de classe, com facilites les discussions, com integres els exercicis en la discussió del text, quin ús fas d'activitats suplementàries (drama, dansa, música, poesia, contes infantils) per reforçar un concepte. Com que treballes amb alumnes molt joves, cal que sempre exposis les teves opinions filosòfiques d'una manera molt cautelosa i provisional, perquè, en aquesta edat, són molt impressionables i, per tant, propensos a assumir com si fos la veritat absoluta qualsevol posició intel·lectual que prenguis. En altres paraules: el risc que corres d'indoctinar els nens amb les teves pròpies opinions és més gran en aquest període de la infància que no pas en qualsevol altre moment de la seva vida.

La filosofia comença amb l'admiració, i aquests nens estan al començament; per tant, el que hauries de fer és ajudar-los a admirar-se. Si els proporciones respostes -encara que siguin les que tu mateix acceptes-, estàs tallant la investigació, estàs tallant l'admiració, acabes la discussió, i frustres els objectius del curs. El fet de proporcionar respostes, però, no té res a veure amb tenir o no tenir una pedagogia forta. És per això que oferim els suggeriments següents:

1) La investigació en psicologia cognitiva ha indicat clarament que els materials presentats en un context narratiu -com ara, una història- són més aptes per ser recordats pels alumnes que no pas els materials organitzats simplement d'una manera lògica, com en un llibre de text. Per aquesta raó, recomanem vivament que mai no us aparteu massa del context de la història quan ensenyeu Pimi. La millor manera de fer això és començar cada classe amb la lectura, en veu alta, d'un episodi per part dels nens. Es pot fer, és clar, de moltes maneres. A vegades, poden llegir cadascun un paràgraf, i altres vegades en poden fer una lectura com si es tractés d'un guió radiofònic. Aquesta última és la manera més sofisticada de fer-ho. Al començament, ho poden trobar difícil, perquè han d'aprendre a copsar ràpidament una oració, a ometre els "va dir" i a llegir-ho amb entonació. Amb una mica de pràctica, però, milloren molt ràpidament.

2) Immediatament després de la lectura, pregunta als alumnes quines són les seves reaccions davant el que acaben de llegir. Fixa't que busques les seves reaccions i no les teves: tan bon punt ells notin que tu hi estàs interposant la teva interpretació, es retireuran i no s'atreviran a oferir les seves pròpies opinions. Més encara: no els exigeixis massa a cada moment. a) No vulguis treballar més d'una pàgina de cop, i b) en lloc de preguntar-los sobre les *idees* que hi ha a la pàgina -que és una petició que pot exigir fer un salt més gran del que són capaços de fer, sobretot a començament de curs-, pregunta'ls què veuen en aquella pàgina que els interessi. Cada comentari obtingut hauria de ser escrit a la pissarra amb la màxima fidelitat. (Si s'adonen que estàs reescriuint els seus comentaris amb paraules teves, sospitaran que estàs manipulant els seus pensaments.) Com que un dels teus objectius consisteix a encoratjar els nens a estar orgullosos de les seves aportacions a les discussions, anirà bé que identifiquis cada aportació tot afegint-hi, al costat, el nom del qui l'ha fet.

3) En aquest moment, tens una colla d'opcions: pots posposar la discussió de les aportacions fins que hakis escrit a la pissarra tots els suggeriments referents a aquella pàgina; o bé pots animar-los a discutir les aportacions a mesura que es van fent. O bé, finalment, pots discutir breument cada qüestió quan es planteja, i pots reservar-ne un debat més ampli per després, quan ja s'hagin presentat totes. Es pot provocar una breu discussió a base de preguntes com ara: "¿Per què ho trobes interessant, això?", o "¿Què et sembla que signifiquen aquestes paraules?", o "¿Què et sembla que vol dir la Pimi amb això?", o "¿Per què et sembla que va passar això?"

4) Com que un dels teus objectius consisteix a ajudar els nens a escoltar-se mútuament i a enraonar els uns amb els altres, els pots preguntar si hi veuen semblances o diferències, en les coses plantejades a la pissarra. També pots reprendre una de les aportacions fetes i pots demanar al seu autor que busqui, en el text, la línia que hi correspon i que es pregunti "¿Quin problema hi ha aquí?" El teu objectiu ara és convidar a donar interpretacions diferents d'un text determinat, en l'esperança que això fomentarà el diàleg entre els nens.

Però, ¿i per què fomentar el diàleg? Per a un nen, el diàleg és un joc com saltar a corda o jugar a peu coix o xutar una pilota. Si participes en el joc, et trobes ficat en situacions que et provoquen i que t'obliguen a desenvolupar *habilitats* que et fan ser competent en aquell joc. Les habilitats que mostren que es té competència en el diàleg són les *habilitats de raonament*. Per tant, el diàleg entre els nens permet que fomentis el domini de les habilitats de raonament sense una exercitació preestablerta i sense compulsió. El caràcter espontani –com de joc– del diàleg entre nens fa que la participació sigui agradable i que valgui la pena per si mateixa. No és quelcom que es fa per donar satisfacció al mestre, ni per cap altra recompensa externa.

5) Algunes maneres de fomentar el diàleg són aquestes:

a) Quan apareix una qüestió de *definicions* –i si no apareix, pot ser que tu la vulguis introduir–, convé adonar-se que les definicions donades per cada alumne no han pas de comportar la fi de la discussió. Al contrari, cada definició representa una oportunitat per desafiar-la: "¿És sempre veritat això?", "¿Són així tots els casos?" Suposem que l'expressió debatuda és "conte de fades". Pots preguntar: "¿Què és un conte de fades?", i l'alumne potser diu: "És una història". Aquí el camí que has de seguir és clar: has de preguntar: "¿Quina *classe* d'història?" Si la resposta és: "Una història de ficció", la resposta pot ser suficient. Amb tot, encara pots preguntar: "¿Algú de vosaltres coneix una història de ficció que no sigui un conte de fades?" Si ningú no s'hi agafa, ho pots deixar córrer. Però si els teus alumnes volen continuar la discussió, pot resultar molt útil.

b) Si es fa evident que hi ha opinions divergents entre els nens, aprofita-ho: "Em sembla que la Cèlia diu una cosa i en Carles en diu una altra. Cèlia, digues a en Carles per què et sembla que tens raó."

c) Encara podries preguntar: "¿Tots els contes de fades són històries de ficció?" Potser algú dirà que un conte de fades podria ser verdader. En aquest cas, tindries a les mans una altra controvèrsia amb possibilitats: "¿Pot ser verdader un conte de fades?", i encara: "¿Què volem dir amb *verdader*?"

En discussions com aquestes, el que cal és que el mestre sàpiga veure bé quines són les implicacions d'una definició acceptable i quins són els aspectes problemàtics de certes paraules –com ara "verdader"–, que nosaltres acostumem a trobar la mar de naturals.

6) No és pas fàcil dirigir una discussió filosòfica de la manera que s'acaba d'esbossar. Fa falta temps per adquirir l'habilitat de saber quines qüestions són adequades per

acompanyar les observacions dels nens. És per això que s'ofereixen una colla d'exercicis que t'ajudin a desenvolupar aquesta habilitat. Estan pensats expressament a) per fomentar el diàleg; b) per manifestar els aspectes problemàtics de certes idees, conceptes o temes, que s'han d'examinar; c) per posar al descobert interpretacions divergents; d) per proporcionar pràctica en l'ús de tècniques filosòfiques; e) per explorar les implicacions de cada aportació que es fa a la discussió; i f) per considerar les implicacions que tenen els problemes proposats per la novel·la.

Així, els exercicis són un pont perquè el mestre connecti les idees de la novel·la amb les discussions filosòfiques dels nens, *a condició que*, tant el mestre com els alumnes, arribin a internalitzar els moviments lògics i les estratègies filosòfiques que estan incorporats en els exercicis i en els plans de discussió. Si els alumnes arribessin a la conclusió que les preguntes són "preguntes de mestre" o bé "preguntes de receptari de cuina" d'un curs habitual, més que no pas *models* de les maneres de pensar en què ells mateixos se suposa que participen en la rutina de la vida diària, aleshores no s'aconseguiria pas l'objectiu del curs.

Només es pot aprendre a anar en bicicleta si es va en bicicleta. Semblantment, el programa *Pimi* pressuposa que només es pot aprendre a filosofar, a dominar habilitats de pensament, si se'n fa pràctica, i no pel fet que el mestre en parli. Els exercicis proporcionen els mitjans perquè els nens en facin pràctica diàriament i perquè arribin al punt en què hagin internalitzat tant la metodologia que ja ho puguin fer habitualment.

Els exercicis no són fins en si mateixos. Hi són per ajudar, tant els mestres com els alumnes, a dominar certes habilitats. No s'hi hauria pas de recórrer a costa del diàleg entre alumnes, sinó que s'haurien d'usar per ajudar els alumnes a clarificar allò que ells mateixos han decidit de discutir després de llegir un fragment de la novel·la.

Això imposa una càrrega tremenda sobre el mestre nou. D'una banda, és molt útil de tenir prèviament preparats certs exercicis i plans de discussió, fins i tot va bé de tenir-ne una còpia per a cada alumne. D'altra banda, però, si la conversa va en una altra direcció, el mestre ha de ser prou flexible -i ha de conèixer prou el repertori d'exercicis- com per poder acompanyar el camí de la conversa amb algun altre exercici que sigui apropiat. Normalment, aquesta flexibilitat només s'adquireix a còpia de temps, d'experiència i d'un ús creatiu del Manual d'instruccions.

NOTA A L'EDICIÓ CATALANA

La preparació d'aquest Manual s'ha fet seguint els mateixos criteris bàsics que inspiren els altres materials d'aquest projecte. Així, doncs, també ara es posa un èmfasi especial en dos punts molt interrelacionats: 1) l'adaptació del text original americà, i 2) l'aportació pròpia de l'edició catalana. Tanmateix, aquest èmfasi ha de tenir en compte, cada vegada, el caràcter específic del material que es presenta.

Aquesta *adaptació del text americà* afecta —com sempre— exemples i situacions que, altrament, resultarien estranys o forasters. Ara bé, el títol mateix del Manual (*Buscant el sentit*) ja convida a anar més enllà de l'adaptació "externa". I aviat es descobreix que l'objectiu no pot ser tampoc l'adaptació d'estructures lògico-lingüístiques. (Aquesta és una tasca més pròpia de l'edició del Manual *Recerca Filosòfica*.) La recerca del sentit és una activitat conceptual tan bàsica i tan complexa que, més enllà de "traduccions" i "adaptacions", el que demana és "sentit de la llengua". Perquè cada llengua té la seva manera d'enfocar els problemes del sentit. I aquest no és un problema simplement "tècnic". El llenguatge està lligat i relligat a una realitat o, millor, a unes realitats, que mai no vénen donades de manera mecànica i automàtica, sinó que sempre són viscudes, interpretades, enteses, reflexionades i reelaborades, de mil maneres, pels parlants de la comunitat.

Precisament, el que aquest Manual vol ajudar a descobrir és que l'idioma configura espais i esquemes conceptuals, és a dir, una cosmovisió. La recerca del sentit és, doncs, una recerca global: "buscar el sentit" comporta buscar el sentit de les realitats que ens envolten i, per tant, el sentit (els sentits) del llenguatge que configura aquestes realitats; i a l'inrevés: si s'investiga el sentit del llenguatge, es descobreix el sentit d'allò a què el llenguatge es refereix.

D'aquí que, en aquest Manual, s'han hagut de replantejar de cap i de nou totes aquelles qüestions, exercicis i discussions que fan referència al "sentit de la llengua", que és alhora el sentit que té la llengua (allò que significa) i el sentit que se'n té (la sensibilitat i el sentiment lingüístics). Això fa que, per fidelitat a l'original, molts exercicis d'aquest Manual hagin hagut de ser repensats de nou. Tots els exercicis que, per exemple, fan referència a la metàfora, el símil, l'analogia, les frases fetes, els sinònims, els acudits o les ambigüitats, no podien ser simplement traduïts —ni tan sols "adaptats"— al català, sinó que havien de ser replantejats des del català. En tots aquests casos no s'ha fet servir la convenció d'incloure els textos entre claudàtors ([]), perquè s'ha volgut reservar l'ús d'aquests signes per indicar els *afegits* quantitatius (exercicis, comentaris, referències) propis d'aquesta edició.

Això també explica que *l'aportació pròpia* de l'edició catalana quedi, en aquest Manual, més difusa que en altres casos. Tanmateix, hi ha encara dues peculiaritats concretes d'aquesta edició que convé assenyalar:

a) L'Índex Temàtic d'Exercicis —habitual a l'edició catalana del projecte— vol continuar oferint —ara amb 170 entrades— una panoràmica completa dels exercicis continguts a *Buscant el sentit*. En els casos en què ha estat possible, s'ha procurat que les entrades de l'índex tinguessin una formulació semblant i, fins i tot, idèntica, a les de l'índex del Manual *Recerca Filosòfica*. Així, a mesura que es vagi publicant el material en català, anirà sorgint —de manera gairebé espontània— una xarxa de temes que travessarà els diversos volums del projecte.

A fi de facilitar encara més aquesta interrelació, al final de cada exercici s'ha procurat donar les referències —paraleles o complementàries— d'altres exercicis, siguin o no del

mateix Manual. Encara que molts d'aquests exercicis interrelacionats no es puguin –o no es vulguin– usar a classe en un moment determinat, la seva mera consulta pot obrir noves perspectives i pot ser una eina útil, si més no, per a la reflexió del mestre. (Quan això passa és quan es descobreix que moltes coses que no s'usen són, tanmateix, útils.)

b) El caràcter peculiar del material presentat aquí, fa que els exercicis no siguin tampoc exercicis ben convencionals, amb un solucionari convencional de "sí" o de "no". Sovint, les respostes consisteixen en matisacions, en observacions parcials, en exploracions i aproximacions a l'anàlisi de certs conceptes. Això fa pràcticament impossible que, al final de cada capítol, hi hagi un apartat de "Respostes i orientacions", com el que hi ha a *Recerca Filosòfica*. Aquesta és la raó principal que ha impulsat als autors de l'original americà a suprimir simplement aquest apartat de respostes. L'opció és correcta, però, certament, radical. És cert que el "sentit de la llengua" esmentat abans implica dosis tan fortes de subtilitat i capacitat de matisació que és impossible de comentar i preveure totes (o la majoria de) les solucions a molts exercicis: si es fes es multiplicaria varies vegades l'extensió original del Manual, i el guany que se n'obtindria seria, amb tot, insuficient. També és cert, però, que hi ha ocasions en què un comentari o un suggeriment pot ser un bon ajut en una tasca que s'anuncia, precisament, complexa i difícil. És per això que, en aquesta edició, no s'ha volgut renunciar *totalment* a aquest apartat d'aclariments –encara que no siguin "solucions"–, i s'ha optat per una sortida diferent a la de l'original: al final de cada capítol s'ha creat un apartat que ja no es titula "Respostes i orientacions" –com és el cas a *Recerca Filosòfica*– sinó que adopta la formulació molt més matisada de "Suggeriments i orientacions".

Aquest apartat, però, no té només la limitació qualitativa que el seu títol ja indica, sinó també una (corresponent) limitació quantitativa: perquè només s'ofereixen "suggeriments i orientacions" en aquells casos en què un determinat aspecte o un tret concret pot ajudar a aclarir o aprofundir la recerca. (Convé tenir present, però, que una bona colla de les "Respostes i orientacions" de *Recerca Filosòfica* es podran tornar a aprofitar aquí –si més no, indirectament–, gràcies a les referències creuades que –com s'acaba de dir– apareixen al final d'aquests nous exercicis.)

Heus aquí, doncs, alguns ajuts per anar duent a terme una tasca que, bàsicament, és responsabilitat conjunta dels membres de la classe. Si aquest Manual ha comportat un major esforç de replantejament que altres, també és obvi que permet una menor interferència en el treball fet a l'aula. I amb això es torna a destacar un dels trets clau del projecte "Filosofia 6/18": la comunitat de recerca. Perquè convé tenir ben present que, tot i que la "comunitat de recerca" està en la línia de l'escola activa i participativa, la seva importància no es redueix a la d'un recurs pedagògic per "motivar" els alumnes o per "guanyar-se'ls". La comunitat de recerca és una aportació teòrico-pràctica de primer ordre, que sosté –i demostra– que el coneixement només avança per "semblances i diferències", és a dir, per l'aprofundiment contrastat d'allò que s'investiga.

En el terreny de la reflexió i de la recerca conceptual això encara és més cert. D'aquí que aquest projecte vulgui potenciar l'argumentació col·lectiva, l'exercitació conjunta del sentit inquisitiu i crític, en fi, l'aprenentatge de "què vol dir" –és a dir, "què significa" i "com es fa"– això d'anar fent camí amb els altres, i gràcies a ells. Perquè, tot i que sovint no se sap ben bé quin és el millor camí dels molts que es tenen al davant, no és cert en canvi que, un cop fet el camí, no es pugui dir si ha estat bo o dolent, és a dir, si ha estat útil o no. I, en filosofia, el camí sempre és bo, útil, si condueix a l'aclariment conceptual, a una millor comprensió de les realitats (pròpia i de l'entorn), i, per tant, a una major capacitat per acceptar i rebutjar, discutir, justificar o transformar aquestes realitats.

CAPÍTOL U

Episodi 1 (pàgs. 3,1-4,2)

El comportament de la Pimi

Aquest primer episodi no ens presenta la Pimi simplement com una criatura de carn i ossos, sinó que més aviat ens la mostra a partir d'algunes peculiaritats del seu comportament. És impacient amb l'altra gent, és bromista, fa imitacions, fa classe als altres, diu disbarats sense adonar-se'n i, tanmateix, sembla que té un cert grau d'autoconeixement i de lucidesa personal. Alguns d'aquests trets, els expressa, a vegades, de manera indirecta i, a vegades, de manera directa. La seva impaciència es mostra en l'èmfasi que hi posa, quan diu que s'ha hagut d'esperar "tanta estona" fins que li ha tocat el torn. És obvi que és una bromista, perquè diu que el seu nom és Pimi, però en canvi es nega a revelar el seu nom real. També es nega a dir quants anys té. En comptes de fer-ho, recorre a la murrieria de dir: "Els mateixos que vosaltres". Imita els seus mestres quan explica què hauria dit l'any passat. Fa classe quan explica als oients quines posicions acrobàtiques podran arribar a fer i quines no. També diu disbarats quan, en voler explicar de què sembla que està feta, opina que el vinagre probablement s'assembla als gelats. El seu autoconeixement es mostra quan reconeix que ara és més pacient del que ho era fa un any.

Tarannà filosòfic de la Pimi

A la Pimi, li costa de dir coses sense provocar, alhora, qüestions d'un considerable valor filosòfic. Tu mateix/a, reexamina l'episodi, però no ho facis fixant-te massa en les rareses del comportament de la Pimi, sinó més aviat mirant de trobar les qüestions filosòfiques subjacents a allò que ella diu sobre el nom, sobre el que és possible, sobre allò de què estan fetes les coses, sobre el que és real o sobre les aptituds de cadascú.

¿Quin és el nom "real" d'una persona?

Per començar hi ha la qüestió del seu nom, és a dir, la diferència entre el nom que li van posar els seus pares (el seu nom "real") i el nom que es va posar ella mateixa. Resulta inevitable preguntar-se per què un nom s'anomena "real" i l'altre no, llevat que es vulgui dir que el nom que li van posar els seus pares és el seu nom *legal*; però aquesta seria una manera ben curiosa de definir la paraula "real".

Comparació d'edats

Quan es pregunta quants anys té, la resposta de la Pimi és igual d'interessant. Ens diu, als lectors, que té els mateixos anys que nosaltres. Però, ¿com és possible això, si tots nosaltres tenim edats diferents? Una interpretació de la seva resposta seria que en el nivell en què es mou la relació entre la Pimi i els oients, l'edat és irrellevant. En aquest sentit, la mateixa filosofia no fa distinció d'edats. (S'hi pot afegir que aquest és el primer exemple, en el llibre, d'una comparació exacta.)

O bé... o bé

Fins i tot quan la Pimi ens diu que no podem plegar les cames i, alhora, posar-les al voltant del coll, està fent ús del principi d'exclusió lògica ("o l'un o l'altre, però no tots dos") amb la finalitat d'expressar una impossibilitat física.

Analògia

L'observació que la Pimi es comporta com si fos de vinagre és el primer exemple d'*analogia* que hi ha al llibre. No és una analogia formulada d'una manera tan precisa com en capítols posteriors. Es podria interpretar com si es digués que la Pimi es comporta tal com es comporten les coses fetes de vinagre. Però aquesta sembla una interpretació no gaire satisfactòria. ¿Què vol dir la mare de la Pimi? Ben segur que, a través de la semblança que menciona, està intentant expressar alguna cosa sobre el tarannà àcid de la Pimi.

Caràcter reflexiu

També s'hauria de mencionar que la Pimi està molt preocupada per la imatge que dona de si mateixa als altres i per la imatge que té de si mateixa. O dit d'una altra manera: la Pimi no solament reflexiona sobre el món, sinó també sobre si mateixa i sobre la seva pròpia reflexió. D'aquesta manera, la Pimi mostra què és el que hi ha en joc quan es mira d'oïr un dels imperatius filosòfics més antics, aquell que diu: "coneix-te tu mateix".

Històries i explicar històries

Finalment, aquest episodi informa al lector que *Pimi* no és solament una novel·la sinó una novel·la sobre el mateix fet d'explicar històries. Tracta de la noció mateixa de què és una història. En cert sentit, la diferència entre una història i explicar una història és comparable a la diferència entre escriure música i interpretar-la. Les històries es poden explicar oralment però no per escrit; si de cas, es poden escriure i després es poden explicar oralment. L'èpica homèrica no s'escrivia sinó que es recitava. Moltes obres modernes de literatura estan pensades per ser llegides en silenci i mai no es llegeixen en veu alta. Des d'un punt de vista pedagògic, té molt de valor que s'arribin a conèixer les condicions que ha de satisfer una història per tal de ser redactada i explicada amb èxit. Per arribar a produir una narració consistent i coherent calen més habilitats organitzatives que per a qualsevol altre tipus d'exercici escolar.

Inventar històries

A mesura que els teus alumnes van adquirint una consciència més gran de les implicacions que té això d'explicar històries, hauries d'estar a punt per explotar aquesta major consciència a base d'aprofitar totes les oportunitats que tinguessis per fer-los inventar històries. Si, per exemple, tens ocasió de sentir que un estudiant fa un comentari que sembla creatiu, suggereix que l'estudiant treballi aquest comentari i el converteixi en una història. Els millors exercicis inicials no seran pas els teus temes, sinó les ampliacions en forma d'història d'allò que l'estudiant veu en la seva pròpia experiència. Anima'ls perquè, d'entre totes les seves intuïcions i verbalitzacions, triïn aquelles expressions de què més s'enorgulleixen i les facin servir com a base per explicar

altres històries. Per exemple, si un estudiant et surt amb un símil o una metàfora interessants, parla'n amb ell. Podria ser el començament d'un fragment de descripció o de narració la mar d'imaginatiu.

1.1.1 PLA DE DISCUSSIÓ: Històries (p. 3,1-3)

1. ¿Com acostumen a començar les històries de ficció?
2. ¿Què significa "Fa molt, molt de temps..." o "Hi havia una vegada..."?
3. ¿Totes les històries tenen un començament?
4. ¿Totes les històries tenen un final?
5. ¿Totes les històries tenen un entremig?
6. ¿Podria haver-hi una història que tingués un final i un entremig, però que no tingués un començament?
7. ¿Podria haver-hi una història que tingués un començament i un final, però que no tingués un entremig?
8. ¿Són totes verdaderes les històries, o bé n'hi ha algunes que són verdaderes i d'altres que són fictícies?
9. ¿Quina et sembla que és la diferència entre històries verdaderes i històries fictícies?
10. ¿Hi ha històries que són bones i històries que no són tan bones?
11. ¿Quina et sembla que és la diferència entre històries bones i històries que no són bones?
12. ¿Pot ser que una història sigui verdadera i que també sigui bona?
13. ¿Totes les històries són sobre les coses que passen a la gent?
14. ¿Hi pot haver històries sobre persones que estan somiant?
15. ¿Hi pot haver històries sobre persones que estan pensant?

[Vegeu l'entrada "Històries" a l'Índex Temàtic d'Exercicis d'aquest Manual.]

1.1.2 PLA DE DISCUSSIÓ: Noms (p. 3,3-6)

1. ¿Tens més d'un nom? Explica't.
2. ¿El nom que els teus pares fan servir per parlar amb tu és el mateix que fan servir els teus amics?
3. ¿Fas servir el teu nom quan parles amb tu mateix?
4. ¿Et faria res no tenir nom?
5. ¿Et faria res tenir un nom diferent?
6. ¿Series una persona diferent si tinguessis un nom diferent?
7. ¿Hi ha algun nom que t'agradaria més que no pas el que tens? ¿Quin?
8. Si la gent ho volgués, ¿podria canviar el nom de tot el que hi ha al món?
9. ¿Es poden comprar i vendre els noms de la gent?
10. ¿Pot ser que, a mida que es van fent grans, les persones es vagin assemblant més i més als seus noms?

[Vegeu l'entrada "Noms" d'aquest Manual; i també els exercicis 12.6 i 12.7 de *Recerca Filosòfica*.]

1.1.3 EXERCICI: ¿Què és real i què ho sembla, només, de real? (p. 3,4-11)

Prepara cartonets per quatre pupitres o taules. En els cartonets, hi ha escrit això:

1. Coses que semblen reals, però que no ho són.
2. Coses que semblen reals, i que ho són.
3. Coses que no semblen reals, però que ho són.
4. Coses que no semblen reals, i que no ho són.

Bé, tothom ha de portar una cosa a classe i l'ha de posar en una de les taules. Heus aquí alguns suggeriments:

- a. Una flor artificial
- b. Un cotxe de joguina
- c. Un llibre de contes
- d. Una ampolla de Coca-Cola plena d'aigua
- e. Una patata tallada en forma de gat
- f. Un avió de paper
- g. Una foto d'algú de la classe
- h. Un mirall petit

Que tothom passi pel davant de les taules i que cadascú, per torns, demani a un altre membre de la classe que expliqui la raó per la qual ha posat el seu objecte on l'ha posat.

[Vegeu l'entrada "Real" en els Índexs Temàtics d'Exercicis d'aquest Manual i de *Recerca Filosòfica*.]

1.1.4 EXERCICI: ¿Què pot ser i què no pot ser? (p. 3,12-14)

ES POT PENSAR I POT SER	NO ES POT PENSAR, PERÒ POT SER	NO ES POT PENSAR I NO POT SER	ES POT PENSAR, PERÒ NO POT SER
-------------------------------	---	--	---

1. Un cercle amb angles
2. Una muntanya amb una meitat a la terra i l'altra meitat a la lluna
3. Una persona que adopta d'aquell amb qui parla
4. Una barra de pa que conserva la mateixa mida per moltes llesques que se'n tallin
5. Dos números que són iguals i no iguals alhora
6. Una màquina que produeix sons que es sentin arreu de l'univers
7. Demà i ahir resulten ser **el mateix dia**

8. Algú és, alhora, més alt
que tu i més baix que tu
9. Una rata que es pot
empassar un elefant
10. Un riu que corre costa amunt

[Vegeu l'entrada "Possible, el que és possible" en els Índexs Temàtics d'Exercicis d'aquest Manual i de *Recerca Filosòfica*.]

1.1.5 EXERCICI: Símils i comparacions exactes (p. 3,15-17)

Un símil estableix una similitud o semblança, però no una comparació exacta, entre dues coses diferents. Algú pot dir "La seva cara era com una estrella", i es pot assumir que el que es compara és la lluminositat de la seva cara amb la lluminositat d'una estrella. És clar, però, que només es tracta d'una semblança, no d'una comparació exacta.

Però si es diu que "La Maria és tan alta com en Joan", o que "La Maria ha pagat tant com en Joan per entrar al cine", aleshores estem tractant amb *comparacions exactes* i no pas amb símils.

En els casos següents, digues si l'expressió és un símil o una comparació exacta:

1. En Marc és tan gran com el seu germà bessó Grau.
2. La Lídia ha dit: "Tasseguro que anar amb cotxe és tan segur com anar amb avió".
3. Amb la claror de la llar, el seu cabell castany brillava com el sol.
4. En Quim és alt i prim com un espàrrec.
5. El tomàquet verd estava ferm com una roca.
6. L'oceà estava fred com el glaç.
7. "Em vaig gronxar en el gronxador fins que vaig arribar tan amunt com un estel", va dir la Júlia.
8. La Joana va dir: "Quan estàs assedegat, no hi ha res tan bo com la llet."
9. Quan van passar pel cementiri, els dos nens feien tants bots com els gats.
10. Entre dos punts, una línia recta és una distància tan curta com la que més.

[Vegeu "Símil" i "Comparacions" a l'Índex Temàtic d'Exercicis d'aquest Manual.]

1.1.6 EXERCICI: Comparacions convencionals (p. 3,15-17)

Quan no se'ns acut res original per dir, acostumem a fer ús de comparacions convencionals o idiomàtiques. Per exemple: "lliure com un ocell", "alt com un sant Pau", "ràpid com el vent", "dur com un diamant", "fort com una roca", etcètera.

¿Quines comparacions convencionals se t'acuden per cada una de les paraules següents?:

1. Fort com
2. Ocupat com
3. Pacient com
4. Boig com
5. Lleuger com
6. Llest com
7. Tossut com
8. Pesant com
9. Dèbil com

10. Suau com
11. Sord com
12. Bonica com
13. Fred com
14. Estable com
15. Tranquil com

[Vegeu l'entrada "Comparacions" a l'Índex Temàtic d'Exercicis d'aquest Manual; i també 3.3 de *Recerca Filosòfica*.]

1.1.7 PLA DE DISCUSSIÓ: Creixement i desenvolupament d'habilitats (p.3,18, 4,2)

1. ¿Pots notar que creixes o bé només ho saps ?
2. ¿Hi ha coses que pots fer aquest any i que no podies fer l'any passat?
3. ¿Hi ha coses que vas fer l'any passat i que aquest any ja no vols fer?
4. ¿Hi ha coses que seràs capaç de fer l'any vinent i que aquest any no pots fer?
5. Quan la teva talla deixa d'augmentar, ¿significa que has deixat de créixer?
6. El fet de créixer, ¿significa que s'és capaç de fer més coses?
7. El fet de créixer, ¿significa que s'és capaç de fer coses més grosses?
8. El fet de créixer, ¿significa que s'és capaç de fer coses millors?
9. El fet de créixer, ¿significa que s'és capaç de fer coses millors de manera millor?
10. El fet de créixer, ¿significa que es passa a ser la mena de persona que t'agradaria ser?

Episodi 2 (pàgs. 4,6-5,8)

Descoberta i invenció

La descoberta de l'Aristòtil Mas tracta de la descoberta i *Pimi* de la invenció. Quan s'inventen històries, es descobreix el món. Quan s'inventa una bombeta elèctrica o un avió, s'usen principis de la naturalesa que imperen en el món real. Però quan s'inventa o es crea una història, en cert sentit, es crea alhora un altre món sencer on aquella història té lloc. La descoberta es pot imaginar a l'extrem d'un continu, amb la creació a l'altre extrem. La invenció ocupa algun lloc cap al mig.

Ficció i veritat

[La *Pimi* podria fer servir expressions com ara "crear", "fabricar" o "imaginar", per referir-se a la història, però parla, en canvi, d'"inventar una història", que és, segurament, l'expressió més comuna i popular. Però és que, a més, el terme "inventar" uneix, segons el diccionari, els altres tres significats; "inventar" és: "fabricar mentalment, crear amb la pròpia imaginació". És justament aquesta capacitat d'enginy personal el que vol destacar l'expressió. Evidentment, les nostres històries no són creacions absolutes, ni

tampoc són productes fabricats a base de materials ja ben coneguts. Es tracta, molt sovint, de recreacions d'altres coses i de combinacions noves. Sempre es tracta de coses fingides per nosaltres i no merament copiades de la realitat. En aquest sentit, es tracta d'invençons o de fabulacions.]

Ara bé, és realment difícil de respondre si els termes "verdader" i "fals" es poden aplicar al món de la ficció en el seu sentit habitual. Aquest problema travessa tot *Pimi*. (El problema de definir "verdader" es plantejarà diverses vegades en novel·les posteriors.)

Les coses i la seva història

En cert sentit, preguntar sobre una cosa és com preguntar sobre la història d'aquella cosa. Es pot mirar un bol d'argila i es pot veure simplement com un objecte acabat; però també es pot veure des dels seus inicis, com una massa d'argila humida a cal terrissaire, que es torneja a la roda, s'envernissa, es cou al forn, es ven a la botiga i, finalment, es porta a casa, on pot servir com a bol per la llet amb cacau d'un nen determinat. Si s'explora de forma narrativa, aquesta dimensió històrica afegeix una dimensió dramàtica a la peça de terrissa, sense per això separar-se de la veritat literal. D'altra banda, es pot veure una peça de terrissa en un sentit figuratiu. Es pot veure, per exemple, amb Omar Khayyam com una metàfora de l'ésser humà. Així, el receptacle deforme, "inclinant-se tot de través", pregunta sarcàsticament: "I, doncs, ¿què va bellugar la Mà del Terrissaire?" Podríeu buscar aquest passatge en el Rubaiyat i demanar als alumnes que l'interpretin. O bé pots encarregar a la classe que escriguin sobre l'objecte que vulguin mentre expliquin la història d'aquella cosa. Sobretot, no t'oblidis d'elogiar aquells alumnes que hagin compost els materials amb una narrativa agradable i que hagin defugit la mera recitació dels estadis de desenvolupament de l'objecte.

Distingir entre el que va passar i la manera com va passar

A 4,6-13 la Pimi diu:

"La raó d'haver inventat una història és que tots els de la classe n'haviem d'inventar una. El que ara us vull explicar és la història de com es va inventar la meua història. Primer hi ha la història, i després hi ha la història de com va succeir. El que vull dir és que primer va haver de succeir, i que després, *més tard*, va venir la història. Per tant, això és la història del que va venir primer. Es la història de com va succeir."

A primera vista, el paràgraf és molt confús. Sembla que el que la Pimi intenta dir és que no hauríem de confondre el que realment va passar amb la història del que va passar. (Tal com tampoc no hauríem de confondre el bol amb els diversos esdeveniments que van portar fins a l'existència del bol tal com el coneixem avui.) Desgraciadament, la paraula "història" s'aplica tant a la seqüència dels esdeveniments que es desenvolupen com també a la posterior narració d'aquells esdeveniments.

Distingir entre el passat i la història com a disciplina

Hi ha una ambigüitat anàloga en l'ús de la paraula "història", que a vegades es refereix a un informe del que va passar i, altres vegades, a allò que realment va passar. Així, un llibre sobre la història de Catalunya tracta de la història com a disciplina o matèria d'estudi, mentre que "el que va passar en la història de Catalunya" es refereix al passat de Catalunya.

Ambigüitat

Aquesta ambigüitat de la pàg.4 és seguida immediatament per una altra ambigüitat. La Pimi diu que pot bellugar les seves orelles i el Sr. Moliner no pot. Llavors, la Pimi, d'una manera molt analítica, passa a parlar-nos sobre l'ambigüitat de la seva pròpia observació. La Pimi és molt pesadeta intel·lectualment. Es fixa, amb molta atenció, en les paraules que usa. Concretament, aquesta ambigüitat és el que a vegades s'anomena *amfibologia*, és a dir, una oració que està construïda de tal manera que resta oberta a dues interpretacions diferents. Després trobarem un tipus diferent d'ambigüitat: una sola paraula té una pluralitat de significats, i n'hi ha més d'un que és plausible a l'interior de la mateixa oració.

Entendre significats múltiples

L'ambigüitat té una importància fonamental en el programa Pimi perquè exemplifica el fet que el llenguatge té diferents estrats de significació i que, en qualsevol moment, aquests estrats poden entrar en conflicte entre si o bé es poden reforçar mútuament. Més endavant –a *La descoberta de l'Aristòtil Mas* i a *Lisa*–, els alumnes arribaran a veure la importància que té que s'eliminin els significats involuntaris quan es suprimeixen les expressions ambigües. Però ara, a *Pimi* –i després a *Suki*–, els alumnes descobreixen el gran valor que té que el llenguatge s'utilitzi amb tota la riquesa dels seus diversos estrats. Només quan els alumnes comencin a detectar aquestes diferències i semblances entre els significats, només llavors seran capaços d'entendre com treballen els símils, les metàfores i les analogies. Per això, el programa *Pimi* confronta repetidament els alumnes amb exercicis sobre l'ús de l'ambigüitat, i ho fa amb l'esperança que la immersió en aquest ús donarà com a resultat que tinguin consciència d'aquest aspecte tan important de l'ús del llenguatge.

Experiència mental

En aquest episodi, també s'hi troben una colla de descripcions d'experiències mentals, d'actes mentals específics, i d'operacions intel·lectuals més aviat complexes: pensar, tenir pensaments, donar raons, formar associacions i fer assumpcions.

Actes mentals

Quan examineu algun episodi de *Pimi*, potser voldràs que la teva classe observi de prop aquests actes mentals i reflexioni sobre què és el que distingeix els uns dels altres. Per exemple, quan la *Pimi* dona una *raó*, està oferint un pensament com a justificació d'un altre pensament. (Si tothom de la classe s'ha d'inventar una història, i si jo formo part de la classe, aleshores aquesta és la raó d'haver-ne d'inventar una també jo.) O bé considera la formació d'associacions que apareix al final de l'episodi. El Sr. Moliner diu que "la història pot ser sobre qualsevol cosa que un zoo us suggereixi". El zoo podria arribar a suggerir gairebé qualsevol cosa. Les connexions entre associacions acostumen a ser molt dèbils. La Pimi s'imagina que el Sr. Moliner fa moltíssim temps que és a l'escola, i ràpidament pensa que potser va conèixer en Jaume I. (Heus aquí una altra indicació de la manca d'informació precisa que molts nens de la seva edat tenen sobre el temps. Per la Pimi, "molt temps" tant pot ser 50 anys com 500.) Aquesta és una associació completament lliure perquè, normalment, ningú no s'imaginaria el senyor Moliner i en Jaume I en un mateix context.

1.2.1 PLA DE DISCUSSIÓ: Inventar coses (p. 4,6-13)

1. Si t'inventes una excusa, ¿és una mentida això?
2. Si t'inventes una història, ¿és una mentida això?
3. Si fas un dibuix d'algú i el teu dibuix no s'assembla gaire a aquella persona, ¿és una mentida el teu dibuix?
4. ¿Hi pot haver una història de ficció sobre persones existents?
5. ¿Hi pot haver una història verdadera sobre persones de ficció?
6. ¿És possible d'inventar una història on no surt absolutament cap persona?
7. ¿És possible d'inventar una història on no passa res?
8. ¿Seria possible que algú inventés una història i que la història resultés ser verdadera?
9. Si algú t'explica una història de ficció, ¿pots no creure-te-la?
10. Si algú t'explica una història verdadera, ¿pots no creure-te-la?

[Vegeu les entrades: "Inventar" d'aquest Manual; "Descoberta i invenció" de *Recerca Filosòfica*.]

1.2.2 PLA DE DISCUSSIÓ: ¿Cada cosa té una història que diu com ha succeït aquella cosa? (p. 4,9-13)

Respon les preguntes següents:

1. ¿Té una història la teva taula de treball?
2. ¿Té una història l'edifici de la teva escola?
3. ¿Té una història la teva llar?
4. ¿Té una història la teva família?
5. ¿Té una història el teu carrer?
6. ¿Tenen una història el teu poble o la teva ciutat?
7. ¿Té una història la torre Eiffel?
8. ¿Té una història Europa?
9. ¿Té una història el món?
10. Una història, ¿pot tenir una història?

Si has contestat que sí a alguna de les preguntes anteriors, ¿pots explicar la història corresponent?

[Vegeu l'entrada "Històries" a l'Índex Temàtic d'Exercicis d'aquest Manual.]

1.2.3 EXERCICI: Lloc. (Pràctica de treball amb ambigüitats)(p. 4,16-20)

Quan una paraula pot tenir diferents significats en una oració determinada, l'anomenem "ambigua". Per exemple: "Cada matí, el primer que fa l'advocat Pi és anar cap al *bufet*."

Heus aquí una colla de paraules que poden tenir diferents significats. Sens dubte, tu en pots trobar moltíssimes més.

tauler	canari	creu	test	plaça	tacó
solució	estat	compte	fi	cop	gat
canya	seu	forma	xocolata	cap	talla
dret	sola	posta	riu	son	piu

Un voluntari surt de l'habitació i la resta del grup tria una paraula que pugui tenir diferents significats. Quan el voluntari torna, els membres del grup, per torns, fan oracions on la paraula misteriosa podria ser usada. Però, en lloc d'usar la paraula secreta, sempre fan servir la paraula "loca".

La persona que fa l'oració que porta al descobriment de la paraula secreta, és la que a continuació ha de sortir de l'habitació.

[Vegeu l'entrada "Ambigüitat" en els Índexs Temàtics d'Exercicis d'aquest Manual i de *Recerca Filosòfica*.

1.2.4 EXERCICI: Ambigüitats (p. 4,16-20)

Identifica les paraules que poden tenir dos significats diferents, i digues quins són els diferents significats:

1. Venedor: "Aquestes portes automàtiques no tenen sortida."
2. Policia: "¿De debò ha sentit el robatori als veïns?"
Veïna: "¿I tant! Perquè jo els aprecio molt."
3. Nen: "El meu pare té una pila de llibres."
Amic: "¿I els pot llegir a les fosques?"
4. Propietari del gos a l'home: "¿Per què ha clavat una guitza al meu gos?"
Home: "Perquè té ràbia."
Propietari del gos: "¿Això és absurd! ¿El gos no en té, de ràbia!"
Home: "¿No en té? És curiós... ¿perquè jo sé segur que en tindria si algú em clavés una guitza així!"
5. Botiguer: "Al carrer Major, ja hi han posat cinc bancs. Això vol dir que vénen bons temps."
Client: "¿Vol dir? Amb aquest fred, no s'hi pot pas anar a parar la fresca."
6. Editorial del diari: "Des que els índexs de natalitat van començar a baixar, tenim una població escolar força més curta."
7. Periodista: "No oblidem la influència que tenen els titulars del diari."
8. Joan: "Aquesta matinada han trobat en Rafael al parc, estirat per terra, amb una mona monumental."
Pere: "¿Ha quedat molt malparat?"
Joan: "¿Déu ni do! L'han ingressat a la unitat d'alcohòlics aguts." Pere: "Ah, ¿així la mona no era de debò?"
Joan: "És clar que ho era... ¿l'acabava de robar d'una pastisseria!"
9. Mestressa: "¿No t'he dit que canviessis la nena si s'embrutava?"
Noi que fa de cangur: "Però, ¿com m'ho de fer a aquesta hora per trobar una altra criatura?"
10. Dona: "A veure si ho fem mirar això. No he pogut dormir per culpa de les canonades."
Marit: "Noia, no hi podem fer res contra els militars."

[Vegeu l'entrada "Ambigüitat" en els Índexs Temàtics d'Exercicis d'aquest Manual i de *Recerca Filosòfica*.]

1.2.5 EXERCICI: ¿Què hi ha en un zoo? (p. 4,26 - 5,3)

Quan et toqui contestar una pregunta, digues la resposta a la persona de la teva dreta. Si la resposta que dones és "Sí", la persona de la dreta et preguntarà "¿Per què?", i has de donar una raó de per què. Si la resposta que dones és "No", la persona de la dreta et preguntarà "¿Per què no?", i has de donar una raó de per què no.

· ¿Hi ha aquestes coses al zoo?

1. Muntanyes russes
2. Cinemes
3. Serpents de cascavell
4. Gèrmens
5. Vigilants
6. Cacauets
7. Venedors d'entrades
8. Cuines
9. Llits
10. Ossos panda

[Vegeu les entrades: "Zoo" d'aquest Manual; "Animals" i "Coses, tipus diferents de" de *Recerca Filosòfica*.]

1.2.6 EXERCICI: Associacions (p. 5,4-8)

Que la classe es divideixi en dos grups, disposats en línies paral·leles, l'una al davant de l'altra. Tenim, doncs, dos equips. La primera persona de la primera línia rebrà resposta de la primera persona de la segona línia; aquesta rebrà resposta de la segona persona de la primera línia; etc.

L'objectiu del joc és dir què "et suggereix" el comentari de la persona precedent.

La primera persona de la primera línia començarà tot oferint un pensament, com ara "Estic pensant en un porc espí", o "Estic pensant en un gelat de vainilla", o "Estic pensant en casa meua". La següent persona ha de dir què li suggereix l'observació precedent.

Si no li suggereix res, pot passar. Però el primer equip que passa tres vegades, és el que perd.

Quan es faci la segon volta del joc, el que estableixi una associació, també n'haurà de donar una raó. Per exemple, si la primera persona diu "Estic pensant en un porc espí", la següent persona pot dir "Estic pensant en un coixinet de les agulles, perquè un porc espí té l'aspecte d'un coixinet que té una colla d'agulles clavades."

[Vegeu les entrades: "Suggerir" d'aquest Manual; "Ment, actes mentals" d'aquest Manual i de *Recerca Filosòfica*.]

1.2.7 PLA DE DISCUSSIÓ: Pensar i tenir pensaments (p. 5,6-8)

1. ¿Penses constantment, o només a estones?
2. ¿Penses mentre dorms?
3. ¿Pots pensar sense pensar en algú o en alguna cosa?
4. ¿Penses amb paraules? Si és així, ¿penses amb frases senceres?
5. ¿Pots tenir pensaments sense estar, de fet, pensant?
6. ¿Pots pensar sense tenir pensaments?
7. ¿Pots pensar en alguna cosa, sense que això et faci pensar en alguna altra cosa?
8. ¿Pots tenir més d'un pensament alhora?
9. ¿Es pot partir un pensament, tal com es parteix un pastís?
10. ¿Poden ser bonics els pensaments?
11. ¿Poden ser bonics els pensaments, encara que no siguin veritables?
12. ¿Poden ser bonics els pensaments, encara que siguin veritables?
13. ¿Què preferiries tenir: molts i molts pensaments o bé només uns quants pensaments agradables?
14. Si el teu cos té la mateixa edat que tu, ¿significa això que els teus pensaments tenen la mateixa edat que tu?
15. ¿Pot l'altra gent deixar-te pensar els seus pensaments?

(NOTA PER AL MESTRE: Una bona manera de conduir aquest pla de discussió -i d'altres de semblants- és discutir les qüestions una per una, i ordenadament, per a tota la classe. Un altre mètode consisteix a distribuir una pregunta per persona, donar a la classe temps per reflexionar i, després, demanar que, voluntàriament, sotmetin les seves respostes a discussió.)

[Vegeu l'entrada "Pensar i pensaments" d'aquest Manual, i també l'exercici 6.5 de *Recerca Filosòfica*.]

1.2.8 EXERCICI: ¿Què podem suposar que és veritat? (p. 5,6-8)

A vegades no tenim els fets davant nostre però, tanmateix, ens sentim molt segurs de tenir raó en el que diem. Altres vegades, en canvi, pot ser que diguem coses incorrectes, perquè haguem comès l'error d'assumir alguna cosa sense tenir-ne cap evidència.

En l'exercici següent, digues si creus *sensat* o *insensat* d'*assumir* el que s'afirma:

SENSAT	INSENSAT
ASSUMIR-	ASSUMIR-
HO	HO ?

1. Diana: "En Benjamin Franklin sempre apareix amb sabates. Suposo que devia amagar alguna cosa, com ara que tenia deu dits a cada peu."
2. Lisa: "En Benjamin Franklin devia usar dentífric, i estic segur que en sé la marca: era 'Dentsana'."
3. Màrius: "Sempre he sentit dir que en Benjamin Franklin va descobrir l'electricitat, però mai no he sentit dir que inventés els estels. Suposo que no va inventar els estels."
4. Teresa: "Com que en Benjamin Franklin va escriure molt, suposo que sabia llegir."
5. Adam: "Com que en Benjamin Franklin va jugar un paper important en la creació del seu país, suposo que devia arribar a ser-ne President."
6. Juli: "En Benjamin Franklin devia haver sigut alguna vegada un nen que menjava, dormia i anava al lavabo."
7. Sílvia: "A la nostra ciutat, hi ha un carrer anomenat 'Franklin'. Suposo que va rebre el nom per Benjamin Franklin."
8. Berta: "¿Com podem suposar que va existir una persona com Benjamin Franklin, si no coneixem ni una sola persona que l'hagi vist mai?"

[Vegeu les entrades: "Suposar" d'aquest Manual; "Assumpcions" d'aquest Manual i de *Recerca Filosòfica*; també els exercicis 6.16, 6.17 i les pàgs. 344-345 (Cap. 13: Repàs de Lògica, setena part) de *Recerca Filosòfica*.]

1.2.9 EXERCICI: ¿Com podem saber què és veritat i què no? (p. 5,6-8)

Aquest exercici examina maneres diferents per descobrir el que és veritat.

A l'esquerra, es dona una llista amb diverses situacions. A la dreta, es dona una llista amb formes diverses de comprovació. Has de connectar la situació problemàtica amb el mètode que triaries. Dona una raó per preferir aquest mètode als altres.

1. Et pregunten si ara són les tres de la matinada.	a. consultar un diccionari
b. consultar una enciclopèdia
c. preguntar al mestre
d. preguntar als pares
e. mirar al rellotge
f. preguntar al primer estranger que trobis
2. Et pregunten quina edat tens.	g. organitzar un projecte d'investigació
h. mirar la tele per obtenir la resposta
3. Et pregunten si el temps es mesura en grams o en centímetres.	i. mirar a un rellotge de sol
j. mirar si el sol és en el punt més alt del firmament
k. preguntar al teu millor amic
l. pensar una estona
m. consultar el teu horòscop
n. consultar la brúixola
o. anar-ho a buscar a un atlas
p. discutir-ho amb la classe
q. tirar a cara o creu
r. fer-ho a la sort
4. Et pregunten si Montecarlo, a Mònaco, es troba a l'oest de Münster, a Westfàlia.	s. preguntar a algú d'un curs superior
t. mirar al diari del matí
u. escriure al President
v. telefonar a la persona afectada
5. Et pregunten si t'agraden més els gelats que el pastís de xocolata.	w. dir que això no és cosa teva
x. consultar el teu certificat de naixement
6. Et pregunten si el General De Gaulle encara és President.	y. consultar la teva memòria
z. respondre que la qüestió no té sentit
aa. fer un experiment
bb. cap de les coses anteriors
7. Et pregunten si l'aigua salada es gela	
8. Et pregunten si hi haurà una guerra a l'Àsia l'any vinent.	
9. Et pregunten a quina distància estàs de la capital del teu estat.	
10. Et pregunten com ets.	

[Vegeu els exercicis 1.13, 11.5, 11.6, 11.17 i 16.7 de *Recerca Filosòfica*.]

Episodi 3 (pàgs. 5,12-26)

Gestos i llenguatge corporal

Aquest episodi conté una colla d'exemples de llenguatge corporal a més de diverses exclamacions verbals. En Nic fa una ganyota, es tapa el nas i fa una llengota. Com a resposta, la Pimi també fa una ganyota: posa els ulls guenyos i fa vent, amb els dits polzes a les orelles. L'incident continua l'èmfasi que, al començament d'aquest capítol, es feia sobre l'activitat física. Ara bé, la referència del començament era merament gimnàstica, mentre que els gestos d'ara són expressius i significatius. Els nens recorren a gestos emfàtics més freqüentment que no pas els grans. Els adults no haurien d'oblidar que aquesta conducta és comunicativa i que es tracta, simplement, d'una extensió de l'ús del llenguatge.

Ser un espatllafestes

En aquest episodi, en Nic expressa menyspreu pel viatge al zoo, quan tots els altres l'han saludat amb entusiasme. La conducta d'en Nic és la d'un espatllafestes. (Pot ser útil de tenir present la distinció entre un espatllafestes i un trampós. El trampós trenca les regles del joc, però no nega pas la validesa del joc. L'espatllafestes, en canvi, qüestiona el joc sencer.)

Empatia amb els animals

També és bo de notar que la Pimi alça la veu en favor dels animals i exhorta en Nic a posar-se en lloc d'ells i a imaginar-se l'olor que faria si es passés tot el dia tancat en una gàbia. Amb altres paraules: la Pimi no solament empatitza ella mateixa amb els animals, sinó que també demana que facin el mateix aquells que es riuen dels animals.

Ser vulnerable a la presa de pèl

Quan, en diferents parts del llibre, ens assabentem de la conducta entremaliada de la Pimi i de les seves freqüents preses de pèl, no hauríem d'oblidar que hi ha casos en què la Pimi és la víctima de les bromes. Per exemple, en Nic s'aprofita del fet que ella no es pot mirar a dalt del cap, per dir-li que du xiclet enganxat als cabells. Un cop més, la Pimi és vulnerable a la seva manca d'informació.

Episodi 4 (pàgs. 6,1- 7,13)

Secrets

Quan el Sr. Moliner posa el deure a la classe, el primer que indica és que guardin en secret l'animal que han triat. La noció de secret resulta fascinant tant pels nens com també pels adults. Hi ha alguna cosa francament romàntica en això de saber una cosa que no es

deixarà saber a la resta del món. Però també hi ha alguna cosa molt precària en això dels secrets, perquè tan bon punt es comparteixen amb els altres, es corre el risc que els secrets siguin revelats al món. Tanmateix, els nens s'hi dediquen molt, a això de compartir secrets; sempre prometen que no ho diran, i gairebé sempre ho diuen. També hi ha un aspecte moral important en la idea de secret, perquè la capacitat per guardar el secret d'un amic és una preparació útil per no trair aquell amic. Més encara: el fet de tenir i guardar secrets pot incrementar el desenvolupament de la individualitat del nen i el seu sentit d'intimitat personal.

Amistat

Ara la Pimi planteja la qüestió de si s'ha de tractar el millor amic com es tracta qualsevol altra persona. (En el seu cas es tracta de revelar o no el seu secret a la seva millor amiga.) A l'hora de discutir aquest passatge amb la classe, seria útil, certament, que s'investigués què és un amic i quina mena de relació és l'amistat. Pregunta als teus alumnes si hi ha graus d'amistat i quina diferència hi ha entre l'amistat i altres relacions socials, com ara les que es tenen amb els parents o amb els companys de classe.

Buscar la "criatura misteriosa"

El Sr. Moliner explica que el secret de cadascú serà la *criatura misteriosa* que cadascú hagi triat. Evidentment, el Sr. Moliner només vol indicar que ningú de la classe no reveli la identitat de la seva criatura fins després de l'excursió al zoo. En aquest sentit, la paraula "misteri" s'usa de manera semblant a com s'usa en l'expressió "novel·la de misteri". A les novel·les de misteri hi ha crims, però la identitat del culpable no es revela fins al final del llibre. Ara bé, a mida que la novel·la *Pimi* avança, va apareixent un sentit més profund de "misteri". Perquè resulta que no apareix mai cap resposta, i es fa referència a alguna cosa incognoscible, indescriptible o inexpressable.

El coneixement de la ment d'una altra persona

La Pimi sap immediatament quina serà la seva criatura misteriosa, i també immediatament sap que ningú més de la classe no tindrà la mateixa idea. No queda explicat com és que pot estar tan segura del que hi ha a la ment de les altres persones.

Compartir pensaments

Un instant més tard, la Pimi i la Isabel van pel corredor amb les mans agafades. Es paren i s'abracen, i la Pimi en treu la conclusió que potser ella i la Isabel estaven compartint el mateix pensament.

Conèixer les ments dels altres per analogia

¿Com hem d'entendre el raonament de la Pimi en aquest cas? Quan la conducta d'un altre individu és idèntica a la nostra, llavors podem concloure, per un procés d'analogia, que, en aquell moment, l'altre individu té pensaments semblants als nostres. Hi ha una bona dosi de plausibilitat en aquest argument, donat que el que la Pimi vol dir és que una conducta física recíproca suggereix una relació psicològica.

1.4.1 EXERCICI: Secrets (p. 6,1-6)

La persona que dirigeix el joc és la que fa les preguntes i que diu als qui responen què és el que han de fer. El preguntador s'està en un extrem de l'habitació, i els altres es posen en fila a l'altre extrem de l'habitació, de cara al preguntador. Guanya el primer que travessa l'habitació.

Hi ha sis respostes possibles. Es procedeix així:

1. Si es respon "sempre", es fan 3 passes de gegant endavant.
2. Si es respon "mai", es fa 1 passa de gegant endarrera.
3. Si es respon "de vegades", es fan 2 passes de bebè endavant.
4. Si es respon "sí", es fa 1 pas de paraigua endavant. (La persona que fa un pas de paraigua, aixeca un paraigua imaginari i avança —o retrocedeix, segons el cas— mentre fa un gir complet.)
5. Si es respon "no", es fa 1 pas de paraigua endarrera.
6. Si es respon "no ho sé", es fa 1 capgirell endavant i 1 salt mortal de costat (és a dir, una roda) endarrera.

Heus aquí les preguntes:

1. ¿T'agrada que els teus amics t'expliquin secrets?
2. ¿T'agrada explicar els teus secrets als teus amics?
3. ¿Guardes els secrets que t'han explicat?
4. ¿Tens un amagatall secret?
5. ¿Tens plans secrets?
6. ¿Tens amics secrets?
7. ¿Menges aliments secrets?
8. Quan li expliques un secret, a un amic, ¿li dius sempre la veritat?
9. ¿Tots els d'aquesta habitació tenim un secret?
10. ¿Té un secret el mestre?

[Vegeu l'entrada "Secrets" a l'Índex Temàtic d'Exercicis d'aquest Manual.]

1.4.2 PLA DE DISCUSSIÓ: Amics (p. 6,7-14)

1. ¿Hi pot haver persones que parlin molt entre si, però que no siguin amigues?
2. ¿Hi pot haver persones que a penes parlin entre si, però que siguin amigues?
3. ¿Hi ha persones que sempre es barallen amb els seus amics?
4. ¿Hi ha persones que mai no es barallen amb els seus amics?
5. ¿Hi ha persones que no tenen cap amic?
6. ¿Hi ha persones que tenen amics, tot i que gairebé no tenen res més?
7. ¿Confies més en els teus amics que en qualsevol altra persona?
8. ¿Hi ha persones en qui confies més que en els teus amics?
9. ¿És possible de tenir por d'un amic?
10. ¿Quina és la diferència entre els amics i la família?
11. ¿Hi ha animals amb els quals podries ser amic o amiga, i altres animals amb els quals mai no podries ser amic o amiga?
12. ¿Hi ha cap raó per la qual no podries ser amic o amiga de la Pimi?

[Vegeu l'exercici 14.1 de *Recerca Filosòfica*; i també l'entrada "Empatia" d'aquest Manual.]

1.4.3 EXERCICI: Misteri (p. 6,14-15)

Agafa un full de paper i fes una llista de cinc misteris. I ara, al costat, escriu què ho fa que cadascun d'ells sigui un misteri.

[Vegeu l'entrada "Misteri" a l'Índex Temàtic d'Exercicis d'aquest Manual.]

1.4.4 EXERCICI: Història de misteri (p. 6,16-25)

Que la classe es divideixi en quatre grups: els que tenen cognoms que comencen amb lletres de la A a la F; els que comencen amb lletres de la G a la L; els que comencen amb lletres de la M a la R; i els que comencen amb lletres de la S a la Z.

Es presenta una situació misteriosa a tota la classe. Després, els quatre grups se separen i van als quatre angles de l'habitació. Cada grup haurà de preparar una història que acabi de completar la situació misteriosa, que només era un començament.

A l'interior de cada grup, cada individu ha de construir una oració. Després, les oracions es diran en veu alta davant de tota la classe. Però les oracions han de tenir una seqüència, de manera que puguin "explicar una història".

1. Heus aquí la "situació misteriosa":

"Una tarda d'hivern, cap al tard, en Toni i la Mireia tornaven de l'escola cap a casa. Era gairebé fosc, i començaven a caure unes volves de neu. De sobte, la Mireia va dir: "Toni, ¡fixa't en aquella botigueta tan estranya! ¡No l'havia vist mai abans!"

Van travessar el carrer per mirar el cartell al davant de la botiga. Deia:

IVAN XISCLE I FILLS

Matem paraules

"¡Vés a saber què vol dir *això*!", va exclamar en Toni.

La Mireia va replicar: "¿Per què no entrem?"

Van obrir la pesada porta, que va grinyolar sorollosament. Tan bon punt van ser a dins, la porta es va tancar de cop, i van poden sentir el clic de la clau al pany. "¡Ondiaaaa! –va xiuxiuejar en Toni a la Mireia–, ¡Mira això!"

2. La mateixa situació, però el cartell de la botiga diu:

MAX CRANI I FILLS

Caps nous i usats

3. La mateixa situació, però el cartell de la botiga diu:

PRÉSTECS-SHOP

Paguem els millors preus pel temps de segona mà
Liquidació de minuts usats

4. La mateixa situació, però el cartell de la botiga diu:

PRIMAVERA MÀGICA

Sorpreses

[Vegeu les entrades "Misteri" i "Històries" a l'Índex Temàtic d'Exercicis d'aquest Manual.]

1.4.5 EXERCICI: Sentits diferents de la paraula "classe" (p. 6,19-25)

Les dues columnes contenen comentaris o expressions que usen la paraula "classe". Connecta les expressions de la columna de l'esquerra amb expressions de la columna de la dreta que siguin usades en el mateix sentit. (Tan pot ser que les expressions de l'esquerra tinguin més d'una correspondència a la dreta, com que no en tinguin cap.)

1. "Pimi –va dir ella–, no és la classe de llibre que, a mi, m'agrada."	A. "Estima els animals de totes classes", deia la pancarta.
2. "El que m'agrada d'aquesta noia –va dir ell– és que és amable i que té classe."	B. "No m'agrada en Quico –va dir la Núria–. És d'aquella classe de nanos que no et miren als ulls."
3. "No –els vaig dir–, aquesta no és pas una trobada oficial del partit. És una classe de trobada més informal."	C. "Les taronges d'aquesta classe són massa àcides", va dir tot arrufant el nas.
4. El seu pare s'ha enfadat molt i li ha dit que només es pot casar amb un noi de la seva mateixa classe.	D. "Ha fet un passi de vestits amb molta classe", va dir la modista.
5. Avui, a l'escola, han jugat a moltes classes de jocs diferents.	E. "¿Són una nova classe de medicaments?", va preguntar estranyat.

[Vegeu les entrades: "Classe, concepte de" d'aquest Manual i de *Recerca Filosòfica*; i també "Pertànyer a" d'aquest Manual.]

1.4.6 EXERCICI: Convertir un misteri en un problema (p. 6,26-28)

Ara l'objectiu és fer un simple truc amb números, i encarregar a la classe que descobreixi com funciona. De moment, és clar, sembla molt misteriós. Després, resulta obvi.

1r. pas: El mestre demana a un alumne qualsevol de la classe que pensi un número, però que no el digui en veu alta. Llavors el mestre diu a l'alumne que

- a. dobli el número
- b. hi sumi 4
- d. divideixi el número resultant per la meitat
- e. resti el primer número que ha pensat.

2n. pas: El mestre diu a l'alumne que el número resultant és 2.

3r. pas: Fes el truc unes quantes vegades més, per demostrar que el número resultant és sempre 2.

4t. pas: Posa a la classe el deure de descobrir per què el número resultant és sempre 2.

[Vegeu les entrades "Misteri" i "Problema" a l'Índex Temàtic d'Exercicis d'aquest Manual.]

1.4.7 PLA DE DISCUSSIÓ: Problemes i misteris (p. 6,26-28)

1. ¿És possible d'entendre un problema sense saber-ne la resposta?
2. ¿És possible que, si es tracta d'un misteri, no siguis capaç d'entendre de què va tot plegat?
3. Quan es tracta d'un problema –com ara un problema d'aritmètica–, ¿és veritat que acostuma a haver-hi un *mètode* que es pot usar per resoldre'l?
4. ¿Existeix un mètode per resoldre un misteri?
5. Si alguns membres de la classe tenen un secret que no et volen explicar de cap manera, ¿aquest seu secret és un problema o un misteri?
6. Si et trobes en una ciutat forastera i t'has extraviat, ¿estàs davant un problema o un misteri?
7. Si et despertessis un matí i et trobessis a la lluna, ¿estaries davant un problema o un misteri?
8. Si et despertessis un matí i et trobessis convertit en una carbassa, ¿estaries davant un problema o un misteri?
9. Si et despertessis un matí i et trobessis fet un adult, ¿estaries davant un problema o un misteri?

[Vegeu les entrades "Misteri" i "Problema" a l'Índex Temàtic d'Exercicis d'aquest Manual.

Com que per poder distingir entre un problema i un misteri s'ha d'haver après a distingir entre preguntes sensates i insensateses, potser sigui útil donar una ullada als exercicis 1.6, 5.10, 5.11 i 5.12 de *Recerca Filosòfica*.]

Episodi 5 (pàgs. 7,17-8,22)

Introspecció i inferència

La Isabel diu que la Pimi fa cara d'estar somiant. Amb altres paraules: per la manera com la Pimi està asseguda i per l'expressió aparent de la seva cara, la Isabel es veu en cor de dir que la Pimi té la ment molt lluny d'allà. Certament, no podria pas saber això qui no prestés atenció a la seva pròpia posició quan somia despert. Aquests nens no són solament conscients sinó que són introspectius, i estan preparats per treure conclusions a partir d'aquesta introspecció.

Somiar despert

Pot ser que, als teus alumnes, els agradi discutir la qüestió de què passa quan un somia despert. ¿És diferent dels somnis nocturns? ¿Ve provocat per una determinada posició del cos? (Quan dormim, ¿els canvis en el somni estan potser en correlació amb canvis en la posició del cos?) ¿Es pot ser conscient del que passa a l'aula mentre s'està somiant despert? ¿Com es pot estar segur, en qualsevol moment, de si s'està somiant despert o si s'està discutint sobre el somiar despert?

Adormir-se

L'expressió "s'adorm", ¿s'usa en el mateix sentit quan ens referim a una persona que s'adorm que quan ens referim a una part del seu cos que s'adorm? ¿Potser el primer sentit és el propi, i el segon és una figura retòrica? Dit d'una altra manera: ¿és ambigua l'expressió "s'adorm"?

¿Què és una persona?

Una altra qüestió que apareix en aquest episodi és la complexa distinció entre una persona, una part d'una persona, i allò que és d'una persona. Així, quan es tracta del cos d'un individu, el seu cos ¿és ell mateix, és una part d'ell mateix o és alguna cosa que és seva? La mateixa pregunta es pot fer en relació amb el braç d'un individu, o amb el seu cabell, ungles, llibres, joguines, habitació, etc.

¿Som els nostres cossos?

La Pimi diu: "O bé el meu cos i jo són la mateixa cosa, o bé no són la mateixa cosa." ¿Té raó la Pimi? ¿És possible que ambdues oracions siguin verdaderes? Altrament dit: ¿podria ser que, en cert sentit, les persones siguin els seus cossos, però que, en un altre sentit, no ho siguin? Però això encara planteja una altra qüestió. Si no som els nostres cossos, aleshores ¿què som? I si som els nostres cossos, aleshores ¿com podria ser nostre el nostre cos? És interessant observar com raona la Pimi en aquest cas. Planteja un parell d'alternatives i llavors passa a treure conclusions de cada alternativa.

Perplexitat

La Pimi reconeix que ho troba estrany, i que l'admira la qüestió de la relació entre ella mateixa i el seu cos. Aquí se'ns introdueix a un altre acte mental, que té una gran importància filosòfica. Segurament que el desconcert és un tipus d'admiració, però això planteja la qüestió de quants altres tipus d'admiració hi pot haver. S'haurien de considerar una colla de sinònims, com ara "estar perplex", "no entendre res", o "estar confós". Valdria la pena de preguntar quines són les diferències entre tots aquests actes mentals.

El misteri de la pròpia identitat

La Pimi suposa que la problemàtica relació entre la persona i el cos és molt misteriosa. Fins i tot es pregunta si ella mateixa no serà una criatura un xic misteriosa. Certament, es tracta d'un resum de la recerca d'autoconeixement que fa la Pimi, i és interessant que s'admiri de la seva pròpia identitat.

Ser de

La Pimi es pregunta: "¿Sóc del meu cos de la mateixa manera que el meu cos és meu?" Aquí hi ha dues qüestions: ¿Què significa "ser de"? ¿Què es vol dir amb la paraula "manera"?

L'expressió "ser de" és ambigua en el sentit que les coses poden ser de les persones i, d'altra banda, les persones poden ser d'una organització. Quan una cosa és d'una persona, aquella cosa és propietat d'aquella persona. Quan una persona és d'una organització, aquella persona és una part d'aquella organització.

"Manera" com a "punt de vista"

La paraula "manera" és una d'aquelles paraules simples, elementals, que la gent usa contínuament però que, tanmateix, tenen un sentit enormement complicat. Quan es tracta d'objectes simples —com ara tasses, sabates i llapisos— no hi ha cap dificultat per veure'ls, tocar-los o assenyalar-los. Ara bé, una forma, un estil o una manera d'actuar no són percebuts o designats tan fàcilment. Quan la Pimi diu "de la mateixa manera", vol dir "des del mateix punt de vista". Els nens potser no usin l'expressió "des del mateix punt de vista", però, en canvi, és molt important filosòficament, perquè suggereix que, quan es fa una comparació, s'ha de tenir ben clar quins són els criteris que s'han d'usar. En aquest sentit, quan es pregunta "¿És des del mateix punt de vista?", s'està demanant que, quan es comparen dues coses, s'usi el mateix criteri. Per exemple: si dic que en Joan és més gran que en Jordi, ¿ho vull dir des del punt de vista de l'edat o de l'alçada?

1.5.1 EXERCICI: Empatia (p. 7,17-19)

En les situacions següents, digues quins pensaments o sentiments té la persona corresponent:

1. Ahir se't va renyar per una cosa que no havies fet. Vas plorar. Avui veus com en Joaquim és renyat per una cosa que no ha fet. ¿Quins sentiments et sembla que deu tenir?
2. La setmana passada vas sorprendre l'examen de matemàtiques. Et vas sentir molt malament. Però saps que no havies estudiat. Aquest matí, la Irene ha suspès l'examen de llengua. Ella t'ha dit, a l'hora del pati, que no havia estudiat. ¿Com et sembla que es deu sentir?
3. Avui, a l'hora de gimnàstica, has aconseguit de fer cinc bàsquets. N'has estat molt orgullós. La Carolina ha fet sis bàsquets. ¿Com et sembla que s'ha sentit?
4. Dilluns passat, la teva mare et va encarregar que anessis a la botiga a comprar queviures. Et vas recordar de tot, menys de la llet. Avui et trobes en Robert pel carrer. Diu que se'n va cap a casa, i que ha comprat queviures per a la seva mare. Mentre parla amb tu, recorda que ha oblidat els ous. ¿Com et sembla que se sent?
5. Aquest matí has arribat tard a l'escola. Quan has arribat, la mestra s'ha enfadat. T'ha demanat una justificació dels teus pares. Però no la tenies. T'has sentit molt culpable. Uns minuts més tard, en Lluís ha entrat a l'aula. La mestra li ha demanat si portava una justificació dels seus pares per arribar tard. La portava i l'ha donat a la mestra. ¿Com et sembla que s'ha sentit?
6. Dimarts passat va ser l'aniversari de la teva mare. Vas comprar sis clavells i els vas posar a sobre la taula, amb una felicitació, per quan arribés del treball. Et vas sentir molt feliç quan va dir: "Oh, ¡quines flors tan boniques! Gràcies, moltes gràcies." Avui has trobat en Carles que tornava cap a casa després de l'entrenament de bàsquet. T'ha dit que ahir va ser l'aniversari de la seva mare, però que se n'havia oblidat del tot. ¿Com et sembla que se sentia?
7. La Karina és la teva millor amiga. Va prometre que aniria amb tu a veure la nova pel·lícula de ciència-ficció tan bon punt la fessin. Dissabte estrenen la pel·lícula al cinema Modern. Truques a la Karina i et diu que no hi pot anar dissabte perquè ha d'anar a visitar la seva àvia. ¿Com et sembla que s'ha sentit la Karina?
8. Tots els de la teva classe tenen previst d'anar a la festa d'aniversari d'en Gerard. N'han estat parlant tota la setmana. El dia abans de la festa, en Ricard es posa malalt. I, per tant, no pot anar a la festa. ¿Com et sembla que se sent en Ricard?
9. Quan tornes de l'escola cap a casa, et trobes amb el teu germà gran. Fa cara d'haver estat plorant. Li dius: "¿Què et passa?" T'explica que algú li ha robat la bicicleta. ¿Com et sembla que se sent?

10. Invites a la teva amiga Júlia a jugar a casa teva. Tot jugant, dona un cop, sense voler, a un dels gerros de la teva mare. El gerro cau a terra i es trenca. ¿Com et sembla que se sent la Júlia?

[Vegeu les entrades: "Sentiments privats" d'aquest Manual; "Entendre els altres", "Ment d'un altre" de Recerca Filosòfica; "Posar-se en lloc d'un altre" d'aquest Manual i de *Recerca Filosòfica*.]

1.5.2 PLA DE DISCUSSIÓ: Somiar despert (p. 7,19-24)

1. ¿Quina diferència hi ha entre somiar despert i somiar mentre es dorm?
2. ¿Pots recordar els teus somnis?
3. ¿Pots recordar allò que somies quan estàs despert?
4. ¿Pots jugar a alguna cosa i, alhora, estar somiant despert/a?
5. ¿Pots mirar la televisió i, alhora, estar somiant despert/a?
6. Quan se somia despert, ¿s'inventa sempre alguna història?
7. Si és així, ¿es pot dir que la història té un començament, un entremig i un final?
8. ¿Té sentit la història?
9. ¿Acostumes a sortir-hi, en allò que somies despert/a?
10. En els teus somnis diürns, ¿tens alguna aventura?
11. ¿Resulten veritaders alguna vegada els somnis diürns?
12. ¿Pots parlar amb els teus amics i continuar somiant despert/a?
13. ¿Sabries convertir en peça teatral algun dels teus somnis diürns?
14. Si és així, ¿la podrien representar a l'escenari els teus companys de classe?
15. ¿Et passen coses impossibles en els teus somnis diürns?
16. ¿Et posaries molt trist/a si no poguessis tornar a somiar despert/a?
17. ¿Alguna vegada aprens alguna cosa dels teus somnis diürns?
18. Si és així, ¿de quin tipus de coses es tracta?
19. El que aprens d'un somni diürn, ¿ho aprens de la mateixa manera que quan estudies un mapa?
20. El que aprens d'un somni diürn, ¿ho aprens de la mateixa manera quan aprens una cosa del teu mestre?

[Vegeu l'entrada "Somnis" en els Índexs Temàtics d'Exercicis d'aquest Manual i de *Recerca Filosòfica*.]

1.5.3 EXERCICI: Actes mentals (p. 7,23-25)

A cada oració següent, li falten dues paraules. ¿Quin dels dos verbs que hi ha entre parèntesis posaries a cada un dels espais en blanc? (Si et sembla que qualsevol verb podria omplir qualsevol dels dos espais, explica per què t'ho sembla.)

1. Quan vaig el seu nom, vaig que la coneixia.
(saber, recordar)
2. Precisament quan em vaig que ja havia acabat, em vaig que encara em quedaven exercicis per fer.
(adonar, pensar)
3. Vaig els números de cada columna, i després vaig les dues sumes.
(restar, sumar)

4. Em vaig si ella aquella direcció.
(conèixer, preguntar)
5. Vaig de donar-li el regal que havia per a ell.
(trià, decidir)

[Vegeu l'entrada "Ment, actes mentals" en els Índexs Temàtics d'Exercicis d'aquest Manual i de *Recerca Filosòfica*.]

1.5.4 PLA DE DISCUSSIÓ: Parts de tu (p. 7,26 - 8,12)

Digues si penses que són parts de tu o que no ho són:

1. els teus peus
2. les teves orelles
3. la teva respiració
4. el teu cabell (abans de tallar-lo)
5. el teu cabell (després de tallar-lo)
6. la teva saliva
7. els teus pensaments
8. els teus sentiments
9. els teus records
10. els teus pares
11. els teus vestits
12. els teus dibuixos
13. les coses que tu has escrit
14. el teu món
15. les coses que tu dius.

[Vegeu l'entrada "Pertànyer a" d'aquest Manual; i els exercicis 5.5 E), 13.5 i 13.6 de *Recerca Filosòfica*.]

1.5.5 EXERCICI: "Pertànyer a" (o "ser de") (p. 8,4-12)

L'expressió "pertànyer" (o "ser de") té diferents sentits. Heus- ne aquí alguns:

a) *pertànyer* en el sentit d'una part que pertany a un tot (que és una part d'un tot); tal com, per exemple, la pota d'una taula pertany a la taula (és una part de la taula);

b) *pertànyer* en el sentit d'un membre d'un grup que pertany al grup (que és membre del grup); tal com, per exemple, tu pertanys al teu curs (ets membre del teu curs);

c) també s'usa la paraula "*pertinença*" i, en plural, "*pertinences*", en el sentit substantiu de "possessió" o " propietat"; tal com, per exemple, quan diem "En Lluís ha disposat testamentàriament de les seves pertinences".

En les observacions següents, mira com s'usen les paraules "pertànyer" o "pertinença", i digues si es tracta d'exemples com a), com b) o com c):

a b c ?

1. El motor que pertanyia al cotxe es va trobar força lluny de les altres restes del cotxe.
2. Prop de l'escena de l'accident, la policia va trobar una arma que pertanyia a la víctima.
3. Es va poder provar que la víctima pertanyia a una banda perillosa.
4. "Mireu-me bé les mans –va dir en Jaume–. Em pertanyen."
["Mireu bé aquestes mans –va dir en Jaume–. Són meves."
"Mireu bé aquestes mans –va dir en Jaume–. Són les meves."]
5. Després de la manifestació, cada alumne va tornar a l'escola on pertanyia.
6. El capità de l'altre equip va dir: "Aquest no pot jugar amb vosaltres. ¡És nostre!"
[El capità de l'altre equip va dir: "Aquest no pot jugar amb vosaltres. ¡És dels nostres!"]

[Vegeu l'entrada "Pertànyer a" a l'Índex Temàtic d'Exercicis d'aquest Manual.]

1.5.6 PLA DE DISCUSSIÓ: ¿Què et fa tu? (p. 8,13-16)

¿Series encara tu si

- a. tinguessis un nom diferent?
- b. tinguessis una cara diferent?
- c. tinguessis un cos diferent?
- d. tinguessis una ment diferent?
- e. tinguessis unes empremtes digitals diferents?
- f. tinguessis uns pares diferents?
- g. tinguessis uns avis diferents?
- h. haguessis nascut i crescut a la Xina?
- i. tothom del món pensés que eres una altra persona?

[Vegeu les entrades: "Identitat personal" d'aquest Manual i de *Recerca Filosòfica*; "Autoconeixement" de *Recerca Filosòfica*.]

1.5.7 EXERCICI: Parlar, discutir, conversar (p. 8,17)

Classifica les situacions següents:

PAR-
LAR

DIS-
CUTIR

CON-
VERSAR?

1. Dos periodistes que retransmeten un partit de futbol

2. Tu i un teu amic al telèfon
3. Tu i els teus pares, quan has portat a casa unes notes no gaire bones
4. Tu i el caixer del supermercat
5. Dos actors que es dirigeixen l'un a l'altre durant una obra
6. Dos gossos que es lladren l'un a l'altre
7. Diplomàtics de diferents països que preparen junts un document

[Vegeu les entrades "Parlar", "Comunicació", "Silenci" d'aquest Manual; i també els exercicis 3.4 i 11.9 de *Recerca Filosòfica*.]

1.5.8 PLA DE DISCUSSIÓ: ¿Són nostres els nostres cossos? (p. 8,18-22)

1. ¿Són teus els teus llibres?
2. ¿És teu el teu llit?
3. ¿És teva la teva casa?
4. ¿Pots dir quina diferència hi ha entre allò que és de la teva família i allò que és teu?
5. ¿Pots dir quina diferència hi ha entre allò que és de l'escola i allò que és teu?
6. ¿Són d'algú el sol, la lluna i les estrelles?
7. ¿És d'algú la terra?
8. ¿Pots dir quina diferència hi ha entre allò que és d'algú i allò que no és de ningú?
9. El teu cos,
 - a) ¿és una cosa teva?
 - b) ¿és una cosa dels altres?
 - c) ¿no és de ningú?
10. El teu cos, ¿és el mateix tipus de cosa que el teu llit o el teu raspall de dents?
11. Si el teu cos és una part de tu, ¿significa això que no és teu?
12. Si el teu cos no és una part de tu, ¿significa això que és teu?
13. Si creus que el teu cos és teu, ¿significa això que no és una part de tu?
14. Si no creus que el teu cos sigui teu, ¿significa això que és una part de tu?
15. ¿És possible que el teu cos no sigui una part de tu, però que tu siguis una part d'ell?

[Vegeu l'entrada "Pertànyer a" a l'Índex Temàtic d'Exercicis d'aquest Manual.]

1.5.9 EXERCICI: Perplexitat (p. 8,20-22)

De les paraules que hi ha entre parèntesis a sota de cada oració, ¿quina seria més adequada per completar els punts suspensius? (Hi pot haver més d'una resposta adequada; però també pot ser que no n'hi hagi cap.)

1. Quan *dubto*, ...
(estudio) (m'entristeixo) (estic insegur) (m'admiro) (estic perplex).
2. Quan *estic insegur*, ...
(estic indecís) (lamento alguna cosa) (crec) (tinc un disgust).

3. Quan *estic perplex*, ...
(delibero) (m'admiro) (estic desconcertat) (menteixo).
4. Quan *estic atordit*, ...
(estic confús) (em rendeixo) (estic descentrat) (estic nerviós) (ploro).
5. Quan *reflexiono*, ...
(tinc por) (raono) (trio) (penso) (recordo).

[Vegeu l'entrada "Ment, actes mentals" en els Índexs Temàtics d'Exercicis d'aquest Manual i de *Recerca Filosòfica*.]

1.5.10 EXERCICI: Maneres (p. 8,21)

Connecta l'ús que es fa de la paraula "manera" en les expressions de l'esquerra amb els diferents significats que s'ofereixen en les expressions de la dreta.

1. Quan el President va arribar, la policia va fer per manera que pogués passar.	a. amb una aparença, funció o finalitat semblant
2. L'Eduard va dir: "En Quim és un bon xicot, però no m'acaben d'agradar les seves maneres."	b. si no és així, si no fos per això
3. El nen va cridar, i la seva mare va dir: "Tot s'ha de fer a la seva manera."	c. l'expressió treu valor absolut a allò que s'afirma
4. En Joan va dir: "El camí s'enfila de mala manera."	d. actitud o forma de comportar-se
5. L'Enric va dir: "Alguns indígenes porten una argolla a manera de braçalet."	e. procurar de fer alguna cosa
6. El jutge no va voler acceptar el regal de cap manera.	f. qualitats o circumstàncies que distingeixen la realització d'una cosa
7. El noi va dir: "De tota manera, no canviaré pas d'opinió."	g. d'una manera molt pròpia, particular
8. "En certa manera, m'és ben igual", va replicar la seva mare.	h. molt, excessivament
9. "No hi ha manera d'arribar-lo a convèncer", va dir la iaia.	i. es pondera la impossibilitat del que es pretén
10. "Perquè ets com de la família –va dir la noia–. D'altra manera, no t'ho diria."	j. negació rotunda d'alguna cosa
11. "¡Quina manera de ploure!", va dir el pagès.	k. sigui com sigui

[Vegeu l'exercici immediatament posterior.]

1.5.11 EXERCICI: La paraula "manera" (p. 8,21)

Examina les oracions següents i mira si es pot substituir la paraula "manera" per alguna altra paraula o expressió, de manera que es conservi el sentit inicial de l'oració.

1. "Ha trobat la manera de fer la seva."
2. "És una persona amb una manera de ser molt particular."
3. "No sap mantenir les bones maneres."
4. "És pobre, però s'ha vestit a la manera d'un ric."
5. "És la seva manera de fer. No està pas enfadada."
6. "Ho faré a la meua manera, si no et fa res."
7. "Va vestit de qualsevol manera."
8. "Vol anar a París de totes maneres."
9. "La manera de pintar d'en Miró és molt personal."
10. "Ha inventat una nova manera de filosofar."
11. "No ho farem ni d'aquesta manera ni d'aquesta altra. Jo plego."
12. "La manera de viure dels esquimals és molt diferent de la nostra."
13. "El director dirigeix l'escola a la seva manera."
14. "Els actors fan el seu paper de la mateixa manera com els mestres fan el seu. Vaja, jo ho veig d'aquesta manera."

[Vegeu l'exercici immediatament anterior.]

Episodi 6 (pàgs. 8,26-9,26)

Metàfora

En aquest episodi ens trobem amb en Bernat que no enraona i que sembla que no ha enraonat des de fa anys. El Sr. Moliner diu que no li passa res, a en Bernat. Simplement no vol enraonar. Per la Pimi ha de ser un misteri que algú no vulgui enraonar, sobretot perquè ella enraona sense parar. La Pimi mira d'iniciar una conversa amb en Bernat, però no té èxit. En Bernat no sembla gaire interessat en el fet que, a la Pimi, se li hagi adormit el braç. La Pimi recorre a uns quants símls. El seu braç semblava de goma. Era com si el seu braç no fos en absolut el seu braç. En Bernat continua silenciós. Llavors ella diu: "¿T'agradaria, Bernat, que el teu braç semblés fet de goma?" Observem que aquesta qüestió s'assembla molt a la que li acaba de fer, a en Nic: "¿Quina olor et penses que faries tu, si t'haguessis de passar tot el dia dins d'una gàbia?" (5,18-20). La Pimi no és gens abstracta. Pregunta a en Bernat que pensi si li agradaria. En Bernat se la queda mirant fix, "amb aquells ulls que té, que sembla que et travessen quan et miren". En les últimes línies, la Pimi es refereix a l'observació de la Isabel segons la qual en Bernat té ulls de llop, i a la de la seva mare, que diu que la Pimi té la boca del seu pare. ¿S'han d'entendre de la mateixa manera aquestes dues observacions? L'observació de la Isabel sembla ser una metàfora. La Isabel no vol pas dir que en Bernat tingui, literalment, ulls de llop. El que sí vol dir, però, és que, en cert sentit, els ulls d'en Bernat queden més ben descrits com els ulls d'un llop que no pas com els d'una persona. Un llop té ulls clars (grisosos, amb una mirada molt penetrant). Resulta força estrany que una persona tingui uns ulls així. Per això recorrem a una metàfora quan intentem descriure'ls.

Semblances de família

L'observació de la mare de la Pimi és un tipus diferent de metàfora. No és literalment veritat que la Pimi tingui la boca del seu pare, però sí que existeix el que s'anomena una "semblança de família". Una "semblança de família" és un tret compartit per alguns membres d'una família, però no per tots. Alguns membres d'una família poden tenir semblants els ulls, els nassos, les boques, etc. No hi ha cap tret que sigui compartit per tots, però cada individu pot tenir més d'un d'aquests trets familiars. D'aquí que la gent, quan mira un membre de la família, pot exclamar: "Deu ser un membre de la família X". I és que se li noten certes semblances familiars.

El que sabem, ¿ho sabem sempre "segur"?

Pots preguntar als alumnes per què creuen que la Pimi va intentar parlar amb en Bernat, tot i que ella mateixa deia que "seria perdre el temps". Ella *sabia* que ell no respondria. Però, si ho *sabia*, ¿perquè ho va provar, doncs?

1.6.1 PLA DE DISCUSSIÓ: Parlar (p. 8,26 - 9,20)

1. ¿T'agrada parlar? Si és així, ¿en quines circumstàncies? Si no, ¿per què no?
2. ¿Penses mentre parles?
3. Mentre parles, ¿observes les cares de la gent amb qui parles, per veure si et segueixen?
4. ¿T'escoltes mentre parles?
5. Mentre parles, ¿vas pensant ja en el que diràs?
6. Quan comences a dir una frase, ¿saps ja totes les paraules que usaràs i la manera exacta com les combinaràs entre si?
7. Però si, quan comences una frase, no saps com l'acabaràs, ¿com pots estar segur/a de saber de què parles?
8. ¿Hi aprens molt en les converses amb els amics?
9. ¿Hi aprens molt en les converses amb els adults?
10. Un cop acabades, ¿quines converses et fan pensar més: les que has tingut amb adults o les que has tingut amb amics?
11. ¿Et passa a vegades que no pots expressar amb paraules el que vols dir?
12. ¿Et passa a vegades que enraones molt, però que saps la mar de bé que no té massa sentit tot plegat?
13. ¿Què és més important: ser capaç de donar sentit al que dius o bé ser capaç de dir el que vols dir?
14. ¿Et passa a vegades que dius coses que no eren les que volies dir?
15. ¿Què preferiries: pensar més, parlar més, o escriure més?

[Vegeu les entrades "Parlar", "Comunicació", "Silenci" d'aquest Manual; i també els exercicis 3.4 i 11.9 de *Recerca Filosòfica*.]

1.6.2 PLA DE DISCUSSIÓ: Semblances de família (p. 9,23-24)

Part I:

1. ¿De quina manera s'assemblen entre si *tots* els *jocs*?
2. ¿De quina manera s'assemblen entre si *tots* els *països* del món?
3. ¿De quina manera s'assemblen entre si *totes* les *matèries* que t'ensenyen a l'escola?

4. ¿De quina manera s'assemblen *tots* els membres de la teva *família*?
5. ¿De quina manera s'assemblen *tots* els *treballs*?

Part II:

1. ¿Es poden trobar semblances entre uns quants jocs, que no siguin aplicables a tots els jocs?
2. ¿Es poden trobar semblances entre uns quants països, que no siguin aplicables a tots els països?
3. ¿Es poden trobar semblances entre unes quantes matèries, que no siguin aplicables a totes les matèries?
4. ¿Es poden trobar semblances entre uns quants membres de la teva família, que no siguin aplicables a tots els membres de la família?
5. ¿Es poden trobar semblances entre uns quants treballs, que no siguin aplicables a tots els treballs?

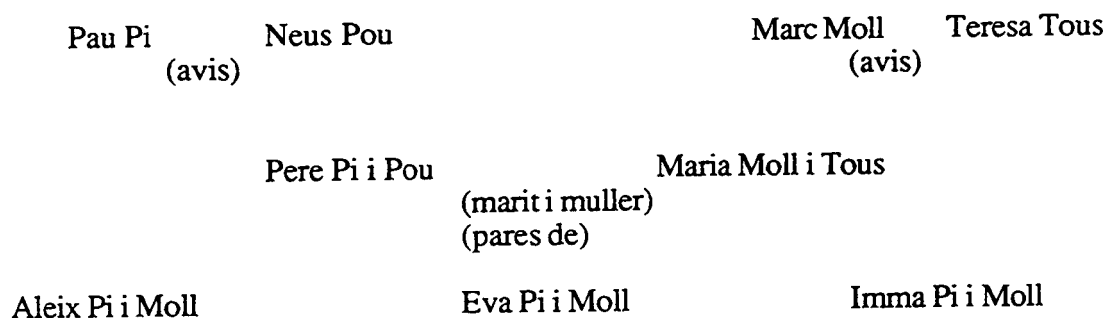
Part III:

¿Quines són les anomenades "semblances de família": les de la Part I o les de la Part II?

[Vegeu l'entrada "Semblances de família" a l'Índex Temàtic d'Exercicis d'aquest Manual.]

1.6.3 EXERCICI: Semblances de família (p. 9,23-24)

El Sr. Pere Pi i Pou és el fill d'en Pau Pi i de la Neus Pou. La Maria Moll i Tous, viuda d'en Pere Pi, és la filla d'en Marc Moll i de la Teresa Tous. En Pere i la Maria tenen tres fills: l'Aleix, l'Eva i la Imma Pi i Moll. Heus aquí l'arbre de la seva família:

I ara, heus ací les semblances:

1. En Pere Pi té la boca de la seva mare, el nas del seu pare, i els ulls de la seva mare.
2. La Maria Moll té el mentó de la seva mare, les orelles de la seva mare, i la boca del seu pare.
3. L'Aleix Pi té el nas de la Neus Pou, la boca d'en Marc Moll, i les orelles d'en Pere Pi.
4. L'Eva Pi té els ulls de la Teresa Tous, les orelles d'en Pau Pi, i el cabell de la Maria Moll.
5. La Imma Pi té el nas del seu pare, la boca de la seva mare, i els ulls de la seva mare.

PREGUNTES:

1. ¿Quin membre de la família s'assembla més a en Marc Moll, a part del mateix Marc Moll?
2. ¿Quin membre de la família s'assembla més a la Teresa Tous?
3. ¿Quin membre de la família s'assembla més a la Neus Pou?
4. ¿Quin membre de la família s'assembla més a en Pau Pi?
5. ¿Quin membre de la família s'assembla més a en Pere Pi?
6. ¿Quin membre de la família s'assembla més a la Maria Moll?
7. En Pere Pi i la Maria Moll no tenen cap tret semblant. I, tanmateix, ¿seria possible, per exemple, que l'Eva Pi tingués un nas que s'assemblés *tant* al nas de la seva mare *com també* al nas del seu pare?
8. ¿És probable que l'Aleix, l'Eva i la Imma s'assemblin entre ells més del que s'assemblen els seus pares entre ells?
9. ¿És possible que l'Aleix, l'Eva i la Imma s'assemblin als seus avis tant com s'assemblen als seus pares?
10. ¿És possible que l'Aleix, l'Eva i la Imma semblin, tots tres, els fills d'en Pere Pi i de la Maria Moll, tot i que no s'assemblen gaire?

[Vegeu l'entrada "Semblances de família" a l'Índex Temàtic d'Exercicis d'aquest Manual.]

[SUGGERIMENTS I ORIENTACIONS

1.1.2:

El punt 8 planteja, entre altres, el problema molt interessant de l'arbitrarietat dels noms. Del fet (cert) que no és "obligatori" que les coses s'anomenin tal com s'anomenen, no se'n pot treure la conclusió que els noms de les coses siguin "arbitraris" i que, per tant, puguin ser canviats tranquil·lament si així es decideix. L'origen –en part molt–convencional dels noms no implica que ara aquests siguin canviables. Alguns sí, i amb força facilitat (p.e., noms de carrers, estris d'ús domèstic, professions, artistes, etc.); d'altres, en canvi, no (p.e., els noms que fan referència a l'entorn geogràfic, a fets o personatges històrics que ja tenen un nom "consolidat", etc). Segurament que és més fàcil el canvi de noms propis que el de noms comuns, i és més fàcil de fer en un cercle restringit de parlants –que es poden posar fàcilment d'acord, ni que sigui per jugar o per inventar-se un argot– que no pas a escala mundial. ¿Què vol dir "si la gent ho volgués"? ¿Quina gent? ¿Quanta? ¿Per què ho haurien de voler? ¿Amb quin dret ho podrien imposar, encara que ho volgués la majoria? Els canvis de nom, ¿no han de tenir alguna justificació, és a dir, perseguir l'obtenció d'algun guany teòric o pràctic per als parlants? ¿I quin guany *general* es pot esperar del canvi de *tots* els noms?

A més, quan es parla de "tot el que hi ha en el món" es posa en qüestió el concepte de "realitat", tractat en altres exercicis d'aquest Manual; Vegeu, p.e., 1.1.3, que és l'exercici immediatament posterior a aquest. Perquè, les virtuts, els pensaments, les passions, els desigs i els projectes, ¿són o no són realitats? ¿És possible de canviar-ne els noms i de referir- s'hi d'una altra manera? Quan s'entra per aquest camí, un s'adona que hi ha "coses" tan complexes, que el mer canvi de nom no serà suficient, perquè no s'haurà de canviar només el substantiu, sinó també els verbs emparentats, les formes adjectives i adverbials, les frases fetes, etc. I el que sembla clar és que els canvis mai no es podran produir ni junts ni de cop. La història de la llengua és una història que té uns orígens tan profunds i obscurs com la història de la humanitat. És una història que *s'ha fet*, però que no té cap *autor* individualitzable. No sembla, doncs, que sigui una història que es pugui trasbalsar per acords individuals i ràpids. Les mateixes dificultats que experimenta l'acceptació generalitzada d'una llengua artificial com l'esperanto, en un moment on es fa evident el desig d'una nova llengua comuna, ¿no és un argument a favor de la resistència a canvis d'aquest tipus?

1.1.3:

Al final d'aquest exercici es fa una referència a exercicis paral·lels del Manual *Recerca Filosòfica*. Aquesta mena de referències sovintegen en aquest Manual. En tots aquests casos val la pena consultar els exercicis de *Recerca Filosòfica* i també les "Respostes i orientacions" corresponents als exercicis. Perquè, encara que aquelles respostes no es refereixin directament als exercicis plantejats ara, poden oferir elements de reflexió o punts d'aclariment dignes de ser tinguts en compte també aquí.

1.2.3:

En exercicis que, com aquest, es refereixen a expressions ambigües, és molt útil que, un cop esgotats els coneixements de la classe –però no abans–, s'introdueixin accepcions i usos desconeguts pels alumnes. Llavors, l'ús del diccionari es fa imprescindible. De fet, el diccionari haurà de ser una eina constant de consulta –tant per als mestres com per als alumnes– mentre es treballi amb aquest Manual. En cap cas, però, no s'hauria de fer servir com a mer "solucionari" de qüestions que no se saben resoldre i que es volen "despatxar". Els exercicis del Manual no són com els "mots encreuats" dels diaris: no

volen posar a prova ni els nostres coneixements ni la nostra memòria. El diccionari pot servir per ampliar els nostres usos coneguts i, en algun cas, per aclarir dubtes. Si bé el diccionari és una autoritat ortogràfica i lèxica, no convé, en canvi, que es faci servir MAI com a autoritat a l'hora de precisar conceptes. Sovint els diccionaris ofereixen definicions o precisions conceptuals molt deficientes.

Així, doncs, val la pena de recomanar l'ús del diccionari només com a ajut per ampliar la panoràmica dels nostres usos. Si es veiés, però, que els alumnes s'hi volen refugiar, fent-ne un ús mecànic o bé dogmàtic, aleshores seria bo que no es recorregés al diccionari, sinó que el mestre assumís aquesta funció i que anés suggerint –amb discreció– alguns dels usos que el debat conjunt no hagués arribat a descobrir.

1.2.4:

Observi's que moltes d'aquestes ambigüitats es resolen fàcilment si es té en compte no solament allò que es diu sinó qui ho diu. Així,

n. 1: El venedor s'està referint a la "sortida (comercial)" de les portes;

n. 2: "sentir el robatori" és, per al policia, sentir el soroll, mentre que per la veïna és "lamentar-lo";

n. 5: els "bancs" del botiguer són les entitats financeres, i els del client són els que ofereixen lloc de repòs;

n. 9: "canviar la nena" és una cosa per a la mare i una altra per a la noia que fa de cangur: aquesta està acostumada a canviar sovint de casa i a intercanviar feines; no li fa res, doncs, d'intercanviar criatures;

n. 10: les "canonades" de la dona són les canonades de l'aigua, és a dir, les domèstiques; les de l'home són els trets. (No cal veure cap insinuació antifeminista en aquest exercici. Ben al contrari: s'està expressant –amb ironia– el que és un fet social. Els exercicis MAI no poden canviar els fets. Poden, això sí, ajudar a reflexionar-los. I la millor manera no pamfletària per fer-ho, és anar posant els fets en evidència, d'una manera o altra.

El n. 8 d'aquest exercici barreja un triple sentit de "mona": com a primat antropomorf, com a estat d'embriaguesa, i com a pastís típic de Pasqua Florida.

De fet, però, hi ha una complexa ambigüitat que no queda ben resolta ni al final del diàleg. La "mona monumental" de què parla en Joan tant pot ser el primat, com el pastís, com l'embriaguesa. Quan en Joan torna a parlar diu que han ingressat en Rafael a la unitat d'alcohòlics. La resposta de sorpresa d'en Pere mostra que es pensava que en Joan parlava del primat. Però, pel que acaba dient en Pere, sembla que es referia al pastís. Si volem fer lligar tot el que es diu en el diàleg, sembla que en Rafael estava "estirat per terra" a causa de l'alcohol (almenys així s'ho han pensat els que l'han ingressat a l'hospital), però que portava amb ell el pastís que havia robat. Tanmateix, no es pot excloure també la presència del primat, ja que –curiosament– es diu que en Rafael va ser trobat "al parc". ¡Fins i tot es podria arribar a pensar que hagués robat el primat d'una pastisseria! Ja es veu que el diàleg, breu com és, va obrint i tancant portes. En aquest sentit, és un bon exemple d'exercici ambigu, que només pot ser clarament resolt si s'obté alguna nova informació que desfaci els dubtes pendents.]

AUTOAVALUACIÓ DEL MESTRE

1. ¿La posició en què estan asseguts els nens fa possible que es vegin els uns als altres quan enraonen?
2. ¿Estic situat a dins del grup de tal manera que puc veure cada alumne, i hi puc parlar i el puc sentir?
3. ¿És l'ambient de la classe suficientment tranquil com perquè els nens puguin sentir el que diuen els altres?
4. ¿Els alumnes saben reconèixer i posar exemples d'ambigüitats?
5. ¿Sóc jo qui plantejo *totes* les qüestions?
6. ¿Encoratjo els alumnes a comentar el que diuen els altres?
7. Quan un alumne contesta, ¿procuro perseguir una mica més la resposta amb una altra pregunta un xic més inquisitiva, o bé passo simplement a l'alumne següent?
8. ¿Sembla que les discussions van lligant i edificant alguna cosa?
9. ¿Bombardejo els alumnes amb masses preguntes, en lloc de quedar-me amb unes quantes i d'ajudar-los a desenvolupar-les?
10. ¿Els alumnes saben distingir entre un secret, un misteri i un problema?

DIÀLEG A CLASSE

Data:

Tema:

7 **¿QUÈ HAN ACONSEGUIT ELS ALUMNES AMB AQUEST
CAPÍTOL?:**

Habilitats específiques que s'han ensenyat:

Habilitats específiques que s'han reforçat:

Habilitats específiques que s'han de treballar en el futur:

EXERCICIS D'AQUEST CAPÍTOL QUE HAN ANAT BÉ:

Per què han anat bé:

AVALUACIÓ DELS ALUMNES

Alumnes que, durant els exercicis, moltes vegades han dirigit les respostes cap a mi:

Alumnes que, durant els exercicis, moltes vegades han dirigit les observacions cap a altres alumnes:

Alumnes que, durant les discussions, acostumen a raonar les seves opinions:

Alumnes que han estat molt silenciosos durant les discussions a classe:

Alumnes que no raonen les opinions que expressen:

Alumnes que convé que s'esforcin a dirigir els comentaris cap als altres alumnes més que no pas cap a mi:

Alumnes que convé que s'esforcin a treure inferències correctes a les discussions de classe:

Alumnes que potser cohibeixen els companys, de manera que aquests no parlen durant les discussions a classe:

Alumnes que necessiten l'encoratjament del mestre per treballar més les idees, especialment en el sentit de veure què se'n segueix, d'allò que diuen:

Alumnes que necessiten un ajut suplementari en alguna de les habilitats de pensament tractades en aquest capítol:

CANVIS QUE FARIA LA PROPERA VEGADA QUE FES AQUEST CAPÍTOL:

Exercicis paral·lels que usaria:

Altres fonts que tenen relació amb temes d'aquest capítol:

Temes d'aquest capítol que s'encavalquen amb temes que apareixen en altres matèries que ensenyem:

Literatura infantil:

* Històries

* Representacions

Pel·lícules:

Obres i projectes d'art:

Composicions i projectes musicals:

Exercicis de dansa:

Altres:

CAPÍTOL DOS

Episodi 1 (pàg. 11)

El cas d'en Bernat

La Pimi i la Isabel discuteixen el cas d'en Bernat. La Pimi es pregunta en què ocupa la ment en Bernat i com pot ser que inventi històries si no parla. La Isabel no hi veu el problema. Diu: "Tractant-se d'en Bernat, tot és possible." Pregunta als teus alumnes què és el que està suggerint la Isabel.

Pensar com a diàleg intern

La Pimi conclou que en Bernat s'explica a si mateix les històries que s'ha inventat. Aquesta conclusió, però, resulta un xic estranya. La Pimi està traient una noció de pensar com si es tractés d'un diàleg intern en què en Bernat és alhora el narrador i l'oient. El procés d'un diàleg intern presenta possibilitats interessants. ¿Podria en Bernat explicar-se a si mateix una història, però no escoltar-la?

¿Tot és possible?

La Isabel diu que tractant-se d'en Bernat, tot és possible. ¿És veritat això? Per exemple, ¿podria en Bernat creure alhora els dos enunciats següents: "Sóc més alt que la Pimi", i "Sóc més baix que la Pimi"? ¿Podria en Bernat inventar-se una història i no explicar-se-la a si mateix? ¿Podria en Bernat inventar-se una història i ser, alhora, oient i narrador? ¿Podria en Bernat escoltar-se a si mateix si no estigués parlant amb si mateix?

Pensar i escriure

Un altre tema que apareix en aquest episodi és la relació entre pensar i escriure. Tot el que una persona fa conscientment implica pensament, també el fet d'escriure. Algú pot planificar llargament el que vol escriure abans de passar a l'acció física d'aplicar un llapis a un paper. Fins i tot quan s'escriu, s'està considerant, avaluant, concloent i s'està participant en molts altres actes mentals. Pensar i escriure no són dues activitats separades. Més aviat estan barrejades l'una amb l'altra, encara que en graus diferents segons les ocasions.

Comparances

El que la Pimi diu de la Isabel sembla el resultat d'una reflexió molt atenta sobre el que ella mateixa ha percebut. Ni els adults no acostumen a analitzar l'amistat d'una manera tan precisa. La Pimi resulta aquí tan filosòfica perquè decideix treballar amb comparances a fi de descobrir relacions de semblança i diferència. A vegades la comparança és exacta, i a vegades es formula en llenguatge figurat perquè la semblança o la diferència són inexactes. En el cap. 1 acabem de veure exemples de l'interès de la Pimi per les semblances i les diferències, quan ha comparat els ulls d'en Bernat amb els ulls d'un llop,

o la seva pròpia boca amb la boca del seu pare. En aquest episodi es compara amb la Isabel, i compara el color dels ulls de la Isabel amb el color de les castanyes. Aquesta comparança és precisa. Mostra una autèntica preocupació per la precisió. La Pimi ha de pensar primer en el color dels ulls de la Isabel i després ha de trobar algun objecte que tingui exactament aquell color.

Podem encoratjar els nens a buscar aquesta mena de precisió en els seus enunciats descriptius. "¿De quin color és la camisa d'en Joan? És del mateix vermell que l'etiqueta de la Coca-Cola." L'habilitat per fer comparances precises i literals és tan important per al desenvolupament científic del nen, com ho és, per al seu desenvolupament literari, l'habilitat per fer usos figurats de llenguatge (comparances inexactes).

Relacions de percepció

Quan la Pimi diu que els cabells i les celles de la Isabel són "negres com el carbó", està fent una comparança semblant a l'anterior. Però, també hauria pogut dir, per exemple, que eren "d'allò més negre". Aleshores hauria fet un altre tipus de comparança. Perquè en casos així, un pensa en tota la gamma dels colors i en els matisos de cada color. És com si s'intentés col·locar un color determinat –per exemple, el dels cabells de la Isabel– a l'interior de l'espectre, tot i que, evidentment, el negre no és a l'espectre.

Pots fer exercicis semblants amb els teus alumnes. Mira d'obtenir una carta de colors d'alguna botiga de pintures i demana als alumnes que busquin coses a l'aula que tinguin colors que es corresponguin amb les mostres de la carta de colors. Aquest és un exercici de precisió de percepció.

2.1.1 PLA DE DISCUSSIÓ: Històries (p. 11,1-2)

1. ¿Testimaries més explicar una història o escoltar-la?
2. ¿Testimaries més inventar una història o llegir-ne una que ja estigués inventada?
3. ¿Quines històries t'agraden més: les de nens o les d'animals?
4. ¿Quines històries t'agraden més: les de coses que han passat o les de coses que podrien passar?
5. ¿Quina història et sembla que t'agradaria més: una sobre el que passa en la teva ment, o bé una sobre el que passa en el teu estómac?
6. ¿Quina història et sembla que t'agradaria més: una sobre un nen petit que es feia gran en un bosc i era criat per un cérvol, o bé una sobre un petit cérvol que anava a l'escola i era criat per nens?
7. Si un conte de fades no s'acaba amb les paraules "I sempre més van ser molt feliços", ¿significa això que no van ser molt feliços sempre més?
8. ¿Et sembla que et podries inventar històries sobre el que li passava, a la Pimi, abans del cap. 1 de Pimi?
9. ¿Et sembla que seràs capaç d'inventar històries sobre el que li podria passar, a la Pimi, després del final de Pimi?
10. ¿Quan és que penses més: quan escoltes una història; quan llegeixes una història pel teu compte; o quan, després, parles d'una història?

[Vegeu l'entrada "Històries" a l'Índex Temàtic d'Exercicis d'aquest Manual.]

2.1.2 EXERCICI: Inventar coses (p. 11,5)

¿Quina diferència hi ha entre *inventar una cosa* i

1. descobrir una cosa?	[11. enginyar una cosa?
2. idear una cosa?	12. imaginar?
3. aprendre una cosa?	13. suposar?
4. endevinar?	14. fingir?
5. mentir?	15. trobar?
6. simular?	16. excogitar?
7. imaginar?	17. fabricar?
8. canviar d'idea?	18. concebre?
9. prendre una decisió?	19. treure's del cap?
10. esbrinar?	20. empescar-se?]

[Vegeu les entrades: "Inventar" d'aquest Manual; "Descoberta i invenció" de *Recerca Filosòfica*.]

2.1.3 EXERCICI: ¿Què passa quan pensem? (p. 11,6)

Quan pensem, podem estar fent moltes coses, com ara voler saber i imaginar; creure i entendre; recordar i preveure. Considera els exemples següents i digues quin tipus de pensar estàs fent.

1. Pensa en el teu millor aniversari.
2. No pensis en un elefant.
3. Pensa en una illa encantada.
4. Pensa en el pensar.
5. Pensa en les properes vacances.
6. Pensa en $2+2=4$.
7. Pensa en el teu millor amic.
8. Pensa en una cosa que desitges moltíssim.
9. Pensa en el teu clatell.
10. Pensa en un entrepà de maionesa i margarina.

[Vegeu les entrades: "Recordar", "Pensar i pensaments" d'aquest Manual; "Imaginar" d'aquest Manual i de *Recerca Filosòfica*; i l'exercici 6.5 de *Recerca Filosòfica*.]

2.1.4 EXERCICI: ¿Tot és possible? (p. 11, 11-12)

1. ¿És possible pensar els pensaments del teu millor amic?
2. ¿És possible pensar en un riu que corre cap amunt?
3. ¿És possible pensar en un cercle que, de fet, és un quadrat?
4. ¿És possible que un gat tingui cadells?
5. ¿És possible que existeixi un so sense que ningú el senti?
6. ¿És possible que el dilluns sigui l'endemà del dimarts?
7. ¿És possible que existeixi un pensament sense que ningú el pensi?
8. ¿És possible que ara estiguis somiant que estàs despert?
9. ¿És possible que ara et trobis a la lluna?
10. ¿És possible tot?

[Vegeu l'entrada "Possible, el que és possible" en els Índexs Temàtics d'Exercicis d'aquest Manual i de *Recerca Filosòfica*.]

2.1.5 EXERCICI: Significats iguals i diferents (p. 11,13)

Les paraules subratllades, ¿en quins casos tenen el mateix significat i en quins casos tenen significats diferents?

IGUAL DIFERENT ?

1. El pagès entra cada dia al galliner.
El melòman sempre compra entrada de galliner.
2. La mare per sopar ens ha fet puré.
Els que anaven en el cotxe es van fer puré.
3. Una bona barca ha de tenir un bon patró.
Un bon vestit ha de tenir un bon patró.
4. Pep: "Aquestes sabates tenen una sola molt dura.
Lali: "Res no surt bé. Certament, ¡ la vida és molt dura !"
5. El noi va agafar la pilota.
El noi tot sol va agafar el lladre.
6. El noi va agafar un constipat.
El noi de seguida va agafar la idea.
7. La pel·lícula et té en suspens.
La Maria ha tret un suspens.
8. El cafè manté despert.
La nevera manté freds els aliments.
9. El policia manté l'ordre.
La Maria manté la família.
10. L'Anna manté la paraula donada.
En Just manté correspondència amb la Rita.
11. L'avi es manté molt àgil.
L'àvia es manté d'herbes.
12. L'Albert va perdre l'autobús.
L'Albert va perdre el bitllet de l'autobús.
13. Quim: "El pare no és a casa, és a la feina.
Núria: "A l'escola, avui ens han posat molta feina.
14. A l'àlbum hi ha una foto moguda.
L'exposició que havíem fet, l'hem trobat tota moguda.
15. A la sala hi ha una bona moguda.
A la classe hi ha una nena moguda.
16. La noia va treure diners del banc.
La noia va treure aigua del pou.
17. La noia va treure forces de flaquesa.
La noia va treure un milió a la rifa.
18. La noia va treure sang pel nas.
La noia en va treure les conseqüències.

[Vegeu l'entrada "Sinònims" a l'Índex Temàtic d'Exercicis d'aquest Manual; també l'exercici 6.9 de *Recerca Filosòfica*.]

2.1.6 EXERCICI: Semblances i diferències (p. 11, 13-15)

Quan mires de comparar dues coses, de vegades són importants les semblances, i de vegades ho són les diferències. Tanmateix, no *totes* les semblances són importants; per exemple, tant els vagonets de tren com les balenes són grossos, però, normalment, aquesta semblança no és prou important com per comparar-los entre si. I tampoc no són importants *totes* les diferències; per exemple, un llibre té 120 pàgs. i un altre en té 130.

Digues si les semblances i diferències següents són importants o no. ¿Se t'acuden altres semblances i diferències que poguessin ser més importants?

1. Les balenes i els peixos són semblants perquè tots viuen al mar.
2. Les màquines d'escriure i les plomes són diferents perquè les màquines d'escriure són grans i tenen moltes parts, mentre que les plomes són petites i tenen poques parts.
3. Els rellotges de corda i els rellotges digitals són semblants perquè tots marquen l'hora.
4. Els bessons idèntics són semblants perquè ambdós han nascut alhora.
5. El ciclisme i l'esquí són diferents perquè es practiquen en diferents èpoques de l'any.
6. La història i l'aritmètica són semblants perquè en ambdós casos s'han de memoritzar respostes.
7. Els nens i els adults són diferents perquè tenen edats diferents.
8. Tots els animals domèstics són semblants perquè n'hem de tenir cura.
9. Els jocs són semblants perquè tots tenen regles.

[Vegeu "Semblances de família" i "Semblances i diferències" a l'Índex Temàtic d'Exercicis d'aquest Manual; també l'exercici 3.22 de *Recerca Filosòfica*.]

2.1.7 EXERCICI: Semblants i no semblants (p. 11, 13-15)

De les coses següents, ¿quines diries que són *semblants* i quines diries que *no són semblants* ?:

	Semblants	No-semblants ?
1. Dupont i Dupont.		
2. Les dues lletres n de la paraula "Tintín".		
3. Les dues "is" de la paraula "Tintín".		
4. Dos pots de Cola-Cao.		
5. Dos exemplars de <i>Pimi</i> .		
6. Dues volves de neu.		
7. Dues empremtes digitals de la mateixa persona.		
8. Dos grans de sorra al desert.		
9. Dues estrelles al firmament.		
10. Dos costats de la teva cara.		
11. La Isabel i la Mireia.		

[Vegeu "Semblances de família" i "Semblances i diferències" a l'Índex Temàtic d'Exercicis d'aquest Manual.]

2.1.8 PLA DE DISCUSSIÓ: Igual i diferent (p. 11, 13-15)

1. Si dues coses no són iguals, ¿han de ser diferents?
2. Si dos segells de correus són semblants, ¿són segells diferents?
3. Si fons un tros de cera, ¿la cera fosa és diferent del tros de cera?

[Vegeu "Semblances de família" i "Semblances i diferències" a l'Índex Temàtic d'Exercicis d'aquest Manual.]

2.1.9 EXERCICI: Agradar i desagradar (p. 11, 15)

¿Quines de les coses següents t'agraden *sempre* i quines et desagraden *sempre* ? (Marca l'interrogant si no n'estàs segur, si la teva resposta és "només de vegades".) En qualsevol cas, dóna alguna raó per la teva resposta.

AGRADEN SEMPRE	DESAGRADEN SEMPRE	?
-------------------	----------------------	---

1. Gats
2. Diumenges
3. Pel·lícules
4. Gelats
5. Amics
6. Coses que fan por
7. Regals
8. Nens petits
9. Focs
10. Banyes

[Vegeu l'entrada "Sempre" a l'Índex Temàtic d'Exercicis d'aquest Manual.]

2.1.10 EXERCICI: Percebre diferències escalonades (p. 11, 16)

NOTA PER AL MESTRE: Mira d'obtenir unes quantes cartes de colors d'alguna fàbrica de pintures. Com més colors continguin les cartes, millor. També aniria molt bé que poguessis obtenir una carta per a cada alumne.

Després, encomana a cada alumne la tasca de trobar cinc objectes diferents, els colors dels quals es corresponguin exactament amb cinc colors diferents pintats a la carta.

Que la classe observi i discuteixi aquells casos en què s'afirmi que dos objectes diferents es corresponen al mateix color pintat a la carta.

Finalment, presenta a la classe un objecte que tingui un color clarament diferent de qualsevol de la carta, i pregunta als alumnes quins colors barrejarien per obtenir un color semblant al de l'objecte.

[Vegeu l'entrada "Semblances i diferències" a l'Índex Temàtic d'Exercicis d'aquest Manual; també l'exercici 3.22 de *Recerca Filosòfica*.]

2.1.11 EXERCICI: Comparacions precises (p. 11, 17)

Busca objectes que poguessin quedar adequadament descrits per les oracions següents. Per exemple, si l'oració és:

"Aquest/a... és tan rodó/na com aquell/a", podries mostrar dues pilotes de ping-pong, o dues pilotes de tennis, o dos plats de la mateixa vaixela.

1. Aquest/aés tan calent/a com aquell/a.
2. Aquest/aés tan quadrat/da com aquell/a.
3. Aquest/aés tan vermell/a com aquell/a.
4. Aquest/aés tan suau com aquell/a.
5. Aquest/aés tan dur/a com aquell/a.
6. Aquest/aés tan lluny com aquell/a.
7. Aquest/aés tan pesant com aquell/a.
8. Aquest/aés tan bonic/a com aquell/a.
9. Aquest/aés tan lleig/lletja com aquell/a.
10. Aquest/aés tan irregular com aquell/a.
11. Aquest/aés tan habitual com aquell/a.
12. Aquest/aés tan simple com aquell/a.
13. Aquest/aés tan vell/a com aquell/a.
14. Aquest/aés tan recte/a com aquell/a.
15. Aquest/aés tan diminut/a com aquell/a.

[Vegeu l'entrada "Comparacions" a l'Índex Temàtic d'Exercicis d'aquest Manual.]

Episodi 2 (pàg. 11, 21-12,16)

Raons per ser reservada

En aquest episodi la Pimi fa molts raonaments per defensar el que fa. Bàsicament es vol justificar pel fet de guardar la seva criatura misteriosa com un secret per a la Mireia. En primer lloc, ofereix una colla de raons a favor de compartir el secret: la Mireia és la meva germana, és més gran, i dormim a la mateixa habitació. Refusa, però, aquestes raons que són insuficients per exigir que, a la Mireia, se li hagi d'explicar tot. A continuació, la Pimi ofereix tres raons per no explicar-ho a la Mireia. Les dues primeres impliquen ressentiment: la Mireia amaga el seu diari personal perquè ella no el vegi, i a més la tracta desdenyosament al davant de la seva amiga Susanna. I per postres resulta que la Mireia també acapara tot el llit.

Diàleg intern

Veiem, doncs, que la Pimi és molt analítica. No dona simplement per descomptat que no té per què explicar el seu secret a la Mireia. Ho ha de convertir en assumpte per a un judici, i fa alhora els papers de fiscal i d'advocat defensor. És molt semblant al cas d'en Bernat que s'explica històries a si mateix i les escolta. En altres paraules: és un altre diàleg intern.

Respectar la intimitat dels altres

No sembla pas que, a la Pimi, li sàpiga greu haver de compartir l'habitació amb la Mireia. No es queixa pas de manca d'intimitat. Es pregunta per què no poden alhora compartir i no compartir. Pel que fa al diari de la Mireia, està disposada a esperar que se n'hi mostri el contingut. Mai no s'atreveiria a llegir-lo sense el permís de la Mireia, perquè ella respecta la intimitat de la Mireia.

¿És important la intimitat?

¿Les persones són més elles mateixes en la seva vida privada que en la seva vida pública? ¿La Mireia és més ella mateixa quan escriu en el seu diari que quan parla amb la Susanna o amb la Pimi? ¿És important la intimitat per fer-se adult? ¿En podríem passar, de la intimitat? ¿Què hi perdriem?

Tractar les persones com a coses

La Pimi no ho pot sofrir, que es parli d'ella en tercera persona. ¿Per què? ¿Li sap greu que es parli d'ella quan hi és present, o bé li sap greu que se la tracti com una cosa desagradable que cal treure's de sobre? En ambdós casos se la tracta no com una persona sinó com una cosa.

[Vegeu l'entrada "Persona, tractar persones com a coses" a l'Índex temàtic d'exercicis de *Recerca filosòfica*.]

Ambigüitat

Finalment, la Pimi també és conscient de la seva pròpia ambigüitat respecte a la paraula "costat". Altra vegada, resulta obvi que la Pimi va amb molt de compte amb les paraules.

2.2.1 PLA DE DISCUSSIÓ: Tractar una persona com a persona (p. 12, 10-13)

¿Tractes una persona com a persona si

1. et quedes mirant fixament aquella persona?
2. la tens ben bé al davant i parles d'ella com si no fos allà?
3. la deixes feta un drap brut quan acabes de parlar amb ella?
4. la interromps cada vegada que comença a parlar?
5. li respons educadament quan demana una direcció?
6. li mostres que estàs interessat en el que pensa i en les seves raons per pensar d'aquella manera?
7. li demanes que faci el paper de paret en una obra de teatre de la teva classe?
8. mai no fas res sense preguntar-li abans què s'ha de fer?
9. deixes que sempre pensi per tu?
10. canvies de tema cada vegada que està en desacord amb tu?

[Vegeu l'entrada "Persona" en els Índexs Temàtics d'Exercicis d'aquest Manual i de *Recerca Filosòfica*.]

2.2.2 EXERCICI: El significat de "dir" (p. 11, 21-12,4)

Digues, en cada cas, si creus que els significats són iguals o diferents:

IGUAL

DIFERENT ?

1. Jan: "¿Com se diu, això, en anglès?"
Jep: "Aquí ningú no sap què es diu."
2. Pere: "¿T'ho creuràs si et dic que ja sé el guanyador del premi?"
Lluïsa: "¿Tu diràs!"
3. Sònia: "Ell hi ha volgut dir la seva."
Bru: "Això diu molt poc a favor seu."
4. Diana: "Aquesta parella s'ho han dit tot."
Pamela: "No ho hauria dit mai."
5. Jordi: "No cal dir que miraré de no fer la mili."
Carla: "¿Què dius ara!"
6. Fina: "A vegades en Lluç no sap el que es diu."
Marc: "Li podríem dir 'en Lluç'."
7. Maria: "Quan el vaig saludar, li vaig dir de 'tu'."
Enric: "No diu, per a tu, fer aquestes coses."

[Vegeu l'entrada "Sinònims" a l'Índex Temàtic d'Exercicis d'aquest Manual; també l'exercici 6.9 de *Recerca Filosòfica*.]

2.2.3 EXERCICI: Ambigüitats (p. 12,16)

Cadascuna de les oracions següents es pot entendre almenys en dos sentits diferents. Digues quins són els diferents significats en cada cas:

Part I:

1. Empresari: "A l'actor amb la cama enguixada, li hem assignat una altra funció."
2. Director: "Perquè els nostres visitants il·lustres tinguin un bon record nostre, de seguida que arriben els pintem."
3. Capità: "Soldats, quan siguem a les trinxeres, recordem que, abans de res, ens cal protegir el front."
4. President del club de futbol: "El porter em diu que l'entrada ha estat molt correcta."
5. Entrenador: "Aquest noi, així, no pot jugar. ¿Tothom ha pogut veure la falta que li feia el seu company!"
6. Homenatjat: "Aquest regal em resulta molt més car a mi que a vosaltres."
7. Pare: "Si tornes a agafar un gat, jo no en vull saber res."
8. La dona del carnisser està ben espantada: el seu home ha reconegut que li falta un bull.

9. El nen no volia que la seva germana parlés amb la iaia, i la va tancar a l'habitació.
10. Els policies van fer un bot quan van sentir que el prè cantava.

Part II:

1. Mestre: "He tret aquest exercici del Manual del Professor."
Felip: "¡Ben fet! Ja no l'hi haurien d'haver posat."
2. Venedor: "Aquesta màquina donarà beneficis de seguida."
Sr. Poch: "¡Que bé! Quan en doni, envii-me-la."
3. Visitant: "¿Així vostè ha viscut aquí tota la vida?"
Llogater: "Encara no."
4. Dependent: "¿Busca algun model de faldilla concret?"
Mònica: "De fet, no. Només busco un amic."
Dependent: "¿Ha provat de demanar pel seu amic al taulell d'informació?"
5. Carla: "¿T'agrada visitar els familiars?"
Glòria: "Sí, però no gaires alhora."
6. Clàudia: "¿S'ho pot permetre tothom de passar per la taquilla?"
Arnau: "Jo hi arribo ben just."
Clàudia: "No pateixis, ja et carregarem a coll."

[Vegeu l'entrada "Ambigüitat" en els Índexs Temàtics d'Exercicis d'aquest Manual i de *Recerca Filosòfica*.]

Episodi 3 (pàg. 12, 20-14,9)

Davant del món

Aquesta episodi, tot i ser una digressió de la història, mostra l'habilitat filosòfica de la Pimi. ¿Què fa la Pimi quan narra les seves –certament, un xic estranyes– experiències? No es posa a fer teoria o a especular sobre possibilitats remotes, ni tampoc deixa volar la imaginació: mostra la veritable perplexitat que li provoca algun aspecte de la seva experiència personal; altres persones, en canvi, no hi haurien prestat cap atenció. En una paraula, *la Pimi es fa preguntes sobre el món*. Repassa la seva experiència i pregunta: "¿Com ha pogut ser això? ¿Quina mena de món és aquest, on poden passar coses així? ¿Quina explicació en puc donar, d'una cosa així, tant als meus amics com a mi mateixa? ¿Passen sempre d'aquesta manera les coses, o bé es tracta només d'una cosa estranya i inhabitual?" I finalment: "Les experiències com aquesta, ¿què aporten a la meva comprensió del món?"

Mirant d'entendre

Les reflexions de la Pimi sobre la seva experiència personal no són simples esforços d'autoconeixement; són esforços filosòfics per entendre un món on poden passar coses així. Per exemple, no és gens inhabitual experimentar que una part del propi cos s'ha tornat insensible. Això passa quan el dentista anestesia un queixal, quan algú s'ha donat un cop a l'os de la música, quan es tenen els peus gelats, o quan una cama o un braç

"s'adormen". Passa contínuament i la major part de la gent no se n'estranya gens. La Pimi no solament s'estranya d'aquestes coses, sinó que pregunta com afecta això al meu concepte de persona. En altres paraules: en moments així, la Pimi –com un filòsof– s'atura i diu: "Ara espera't..., només un instant: ¿què significa això?"

Implicar i inferir

Al començament de l'episodi, la Pimi diu: "¡No està bé *donar empentes* !" Pregunta als alumnes quin context hi ha d'haver perquè la Pimi pugui dir una cosa així. Per exemple, imagina't que, de sobte, interromps la teva conversa amb algú i exclames: "Ah, volia treure l'electricitat abans de sortir de casa." ¿Què estàs implicant? L'oració està fora de context, però, ¿què en pot inferir una altra persona? En podria inferir: primer, que has sortit de casa teva; i segon, que no has tret l'electricitat. No ho estàs dient, sinó que ho estàs implicant. Fins i tot un oient que sentís aquesta observació completament fora de context seria capaç d'inferir que no havies tret l'electricitat. És important de donar als nens exercicis on puguin fer inferències a partir de suggeriments tan indirectes com aquest. Així desenvolupen la seva habilitat per descobrir els significats de les oracions.

Exhibicions d'insensatesa

D'altra banda, la Pimi és perfectament capaç d'introduir *incoherències* totals en la seva narrativa. Ho fa sense cap mena de vergonya. Interromp la seva pròpia història i fanfarroneja davant el lector dient que sap fer una roda seguida de tres salts mortals de costat; reconeix que el fet és totalment irrellevant, i llavors passa a justificar la seva pròpia interrupció de la història amb l'argument que ella ho sap fer i el lector no.

El símil com a comparança

Ara la Pimi passa a explicar la seva petita història sobre la cama que "semblava com feta de goma"; es tracta d'una comparança semblant a la usada en relació amb el seu braç que s'havia adormit. Llavors fa encara una altra comparança: el peu de la Mireia semblava ben bé que era el seu peu. És una comparança ben estranya, perquè *¡era* el seu peu! ¡No és pas estrany, doncs, que s'hi assemblés!

El xoc del reconeixement

En aquest moment, la Pimi experimenta el xoc del reconeixement. ¡És el *meu* peu! ¿Per què és tan sorprenent això? En primer lloc, la Pimi no havia reconegut una part ben familiar del seu propi cos; i, en segon lloc, quan finalment la reconeix, la veu com aquell que descobreix un fet brut [–és a dir, un fet tal com es dona independentment de la meua elaboració–]. Hi ha una certa brutalitat en el fet de veure's reflectit en un mirall. No es produeix només sorpresa pel fet que existeixi un ésser com aquell, sinó que hi ha també el reconeixement que la criatura, la imatge de la qual s'està veient, és un mateix. Això fa que la pròpia identitat –que normalment és quelcom tan segur– resulti l'aspecte més inexplicable de l'existència.

[Vegeu l'entrada "Identitat personal" en els Índexs Temàtics d'Exercicis d'aquest Manual i de *Recerca Filosòfica*.]

Pèrdua de control i alienació

Poc després que la Pimi es vanaglorii de poder controlar la mar de bé el seu cos, ha de passar per l'experiència de veure com una part del seu cos sembla estar totalment fora del seu control i, en conseqüència, sembla ser-li forastera.

Ambigüitat i analogia

L'endemà al matí, la Pimi mira de discutir amb la Mireia l'experiència de la nit anterior, i la Mireia no sembla estar-hi gens interessada. La Pimi comença amb una analogia implícita. Pregunta a la Mireia: "¿Et sembla que si se m'adorm el cap, em pensaré que és el teu?" Si l'explicitem, l'analogia farà així: "Quan el peu se m'adorm, em penso que és el teu, i, per tant, també quan el cap se m'adorm, em penso que és el teu." Quan critiquin l'analogia, els teus alumnes segurament que faran observar el canvi de significat que es produeix en els dos usos de l'expressió "s'adorm". Evidentment, passen dues coses diferents quan "s'adorm" el peu d'algú, i quan una persona "s'adorm". Aprofitar l'oportunitat per mostrar a la classe que el fet de descobrir una analogia equivocada pot resoldre una ambigüitat.

Comportament reflexiu

La Mireia respon amb una manca total d'interès. Alhora, però, pot ser bo d'observar que la Mireia contesta mentre mira com el gat s'està caçant la cua. Per als filòsofs, el gat que es caça la cua és un exemple clàssic del problema del comportament reflexiu. ¿Pensa el gat que s'està caçant ell mateix? ¿Pensa que està caçant una part de si mateix? ¿O bé pensa que està caçant una cosa que no és pas ell mateix sinó una cosa que acaba quedant fora del seu abast cada vegada que intenta atrapar-la? Quan el gat es caça la cua, es comporta com si la seva cua fos un objecte independent. Potser la Mireia sospita que el que la Pimi ha estat fent no és pas massa diferent del que ha estat fent el gat.

Qüestions i problemes

Finalment, la Pimi expressa la seva desesperació envers la Mireia, per a qui "res no és mai un problema", i que "ni tan sols està *interessada* en les preguntes!" Les prioritats de la Pimi tenen aquí un interès especial: sembla que dóna prioritat no a les respostes o a les solucions sinó a les qüestions i al fet de veure les coses com a problemes. Demana als teus alumnes per què ho fa, això, la Pimi. ¿Per què pot pensar algú que és important de mirar les coses com a problemes? ¿Per què la Pimi no es pot prendre les coses tal com són, en lloc de plantejar preguntes sobre qualsevol cosa? ¿Per què no accepta simplement les respostes que es donen? Aquestes qüestions són característiques de la filosofia.

2.3.1 EXERCICI: Els significats de "bé", "no està bé" (p.12,25)

Mira si pots connectar les expressions de la dreta amb les oracions de l'esquerra. (Una oració pot encaixar amb més d'una expressió, i una expressió pot encaixar amb més d'una oració.)

1. "¡Fes bé a tothom!"
2. "¡Això no està bé!"

- a. acord
- b. del tot

3. "¡Quin bé de Déu de flors!"	c. guarit
4. "Bé! Molt bé!"	d. indecís
5. "¡Tracta'm bé els clients!"	e. millorar
6. "¡Té ben bé la cara del seu pare!"	f. profitós
7. "Bé, bé, ¡ja en parlarem!"	g. aprovació
8. "El meu germà va per bé."	h. honrat
9. "En Jaume és un home de bé."	i. igual que
10. "Demà tornaré a l'escola, perquè ja estic bé."	j. agradable
	k. dubtós
	l. abundant
	m. bo
	n. satisfactori
	o. correcte
	p. amb salut
	q. honest
	r. excel·lent

[Vegeu les entrades: "Bé/no està bé" d'aquest Manual; "Significat d'expressions comunes" d'aquest Manual i de *Recerca Filosòfica*.]

2.3.2 PLA DE DISCUSSIÓ: Somnis i històries (p. 13, 6-7)

1. ¿Tens somnis en els quals tu no apareixes?
2. ¿Pots tenir uns quants somnis diferents sense despertar-te?
3. ¿Et diuen alguna cosa sobre el futur els teus somnis?
4. Mentre els estàs somiant, ¿tens la impressió que tenen sentit els teus somnis?
5. Igual que les històries, ¿també tenen començament, mig i final els somnis?
6. Igual que les històries, ¿també hi ha uns somnis millors que altres?
7. ¿Et semblen reals els somnis mentre els tens? Les bones històries, ¿et semblen reals mentre succeeixen?
8. Tenir un somni, ¿a què s'assembla més: a escoltar una història, o a explicar una història que t'has inventat tu?
9. Tenir un somni i escoltar una història, ¿s'assemblen en alguna altra cosa?
10. Tenir un somni i escoltar una història, ¿presenten alguna altra diferència?

[Vegeu les entrades: "Somiar (despert)", "Històries" d'aquest Manual; "Somnis" d'aquest Manual i de *Recerca Filosòfica*.]

2.3.3 EXERCICI: ¿Quan és incorrecta la conclusió?(p.12,26-13,2)

La Pimi interromp la seva història per explicar quants salts mortals de costat sap fer. Tal com ella mateixa reconeix, no hi ha cap connexió entre la seva història i la seva habilitat per fer salts mortals de costat. La seva observació sobre els salts mortals no és *rellevant*, i d'aquí que no es pugui acceptar com una conclusió correcta.

D'altra banda, hi pot haver diferents raons que facin que un comentari sigui rellevant, però que, en canvi, no sigui tampoc una bona conclusió. Pot ser que l'observació sigui rellevant i que estigui connectada amb els punts precedents, però que el raonament sigui confús.

En els exemples següents, mira de destriar aquells casos on l'observació és rellevant però amb un raonament confús, d'aquells altres on les observacions senzillament no són rellevants. Hi pot haver altres casos que tu vulguis considerar "correctes", i altres que no semblin encaixar en cap de les columnes previstes:

(NOTA PER AL MESTRE: En el punt 4, encarrega als alumnes de construir un diagrama a la pissarra, amb línies verticals que representin cada una de les persones mencionades.)

- | | RELLEVANT
I CONFUS | NO CON-
NEXIÓ | COR-
RECTE ? |
|--|-----------------------|------------------|-----------------|
| 1. Pau: "Vaig conèixer un home que no tenia cap dent al cap. Tot i això, nano, ¡tocava la mar de bé el timbal!" | | | |
| 2. Mar: "Tota la xavalla és moneda fragmentària, i totes les monedes fragmentàries són diners. ¡No em diguis, doncs, que la xavalla no són diners!" | | | |
| 3. Quim: "¿De què està feta la lluna? Bé, et donaré una pista: pensa en aquell tros de formatge que fa un any que és a la nevera." | | | |
| 4. Marc: "La Gran Maria és més baixa que el Petit Jep, i el Petit Jep és més baix que el Diminut Lluís. Evidentment, doncs, el Diminut Lluís és més baix que la Gran Maria." | | | |
| 5. Bea: "Les vaques mengen herba, els cavalls mengen herba i els xais mengen herba. Suposo, doncs, que la conclusió és que tots els insectes mengen herba." | | | |
| 6. Nasi: "En ple concert, algú va cridar 'FOC!'" | | | |
| 7. Tina: "Mentre explicava el conte de la nit a la Núria, ella es va anar fregant els ulls tota l'estona." | | | |
| 8. Job: "El meu cosí Roc va arribar a l'escola a les 5. Tan bon punt va arribar, tots es van alçar i van marxar cap a casa. Certament, ¡no li tenen gens de simpatia, a en Roc!" | | | |
| 9. Lina: "És cert que els policies de Londres porten porra i que els d'altres capitals d'Europa porten pistola. Però això no té res a veure amb el preu de l'arròs a la Xina." | | | |

[Vegeu l'entrada "Raons i bones raons" en els Índexs Temàtics d'Exercicis d'aquest Manual i de Recerca Filosòfica.]

2.3.4 EXERCICI: Expressions que fan ús de parts del cos (p. 13,11-13)

Sovint diem coses com "el cap de l'escola" o "el peu del llit". Mira d'omplir les expressions següents amb la part del cos que s'hi fa servir normalment:

1. del pany no s'adeia amb la clau que portàvem.
2. S'ha conservat un de guerra a l'altra banda del riu.
3. Hauries de tapar la de la gerra, perquè no hi entrin mosques.
4. El meu avi sempre vol ser de taula.
5. El tap va quedar encallat al de l'ampolla.
6. Al de la muralla hi havia un fossat ple d'aigua.
7. La serra no serveix, perquè té les massa poc esmolades.
8. M'he comprat un cotxe de segona
9. No estic begut, perquè només he pres dos de conyac.
10. "I ara -va dir el jutge- arribem al punt central, al ... de la qüestió."
11. Aquest compàs té una més curta que l'altra.
12. El mur s'acaba amb forma d'..... d'ase.
13. Vés amb compte. Ja se sap que les parets tenen
14. Ha hagut d'anar a fer de metge a un de món.
15. Per aprofitar aquests pantalons, els podem apedajar del davant i posar-hi
16. Les negociacions amb l'empresa no van gens bé. Tothom diu que l'amo és un dur de pelar.
17. L'edifici és tan alt, que han hagut de llogar una grua amb un molt llarg.]

[Vegeu les entrades: "Metàfora" (especialment l'exercici 7.1.11) d'aquest Manual; "Significat d'expressions comunes" d'aquest Manual i de *Recerca Filosòfica*.]

2.3.5 EXERCICI: Vocabulari (p. 13,7.23.25; p. 14,7.9)

Explica els diferents usos de les paraules mencionades a continuació:

[1. ESTRANY (13, 7):

- a. Mònica: "A mitjanit he sentit una colla de sorolls estranys que venien del pis de dalt."
- b. Sònia: "Aquest matí la moto també em feia un soroll estrany."
- c. Glòria: "La cara d'aquest home no em resulta gens estranya."
- d. Victòria: "Durant molts segles aquests dos països s'han mostrat estranys l'un a l'altre."
- e. Honòria: "A mi, no m'hi emboliqueu. Jo sóc completament estranya a tot això."
- f. Pòrcia: "Em fa estrany de veure't llevat tan d'hora."

2. CONEGUT (13, 23):

- a. Lluís: "¿No saps qui és? És un escriptor conegut."
- b. Narcís: "Cadascú parla del seu món conegut."
- c. Genís: "Tinc pocs amics i molts coneguts."
- d. Dionís: "Qualsevol cosa no prevista aquí es deixa a coneguda del jurat."

3. ADORMIR-SE (13, 25):

- a. Adam: "Aquesta nit passada no m'he pogut adormir fins a la matinada."
- b. Berta: "L'avi es passa el sant dia adormit."
- c. Carles: "Si t'hi adorms com fins ara, no aprovaràs el curs."
- d. Diana: "Abans d'operar-me, em van adormir."
- e. Eduard: "Sembla que tinc el reuma força adormit."
- f. Flora: "Avui a classe se m'ha adormit la cama."

- g. Gerard: "Has de treballar la peça ben de pressa, perquè el guix s'adorm de seguida."
- h. Hera: "Amb aquesta música tan lenta, ens hi adormirem."

[Vegeu l'entrada "Adormir-se" a l'Índex Temàtic d'Exercicis d'aquest Manual.]

4. PROBLEMA (14, 7):

- a. Ió: "L'Innocenci és un nen problemàtic."
- b. Juli: "Aquest cap de setmana hem de fet 24 problemes de Mates."
- c. Lurdes: "¿L'educació resulta ser més problema per al mestre o per a l'estudiant?"
- d. Miquel: "El seu problema és que, per a ella, res no és mai un problema."
- e. Nona: "La solució que dónes al problema em sembla problemàtica."

[Vegeu l'entrada "Problema" a l'Índex Temàtic d'Exercicis d'aquest Manual.]

5. PREGUNTA (14, 9), i també QÜESTIÓ i INTERROGAR:

[Vegeu l'entrada "Preguntar" en els Índexs Temàtics d'Exercicis d'aquest Manual i de *Recerca Filosòfica*.]

a. Ofèlia:

"Preguntar bé a vegades és més difícil que respondre bé a la pregunta."
 "Em pregunto què he de fer ara."
 "Preguntant es va a Roma."
 "¿Què és el temps? Si no m'ho preguntes, ho sé; si m'ho preguntes, no ho sé."
 "Al cap de dos-cents anys de la Revolució Francesa, la pregunta continua essent si va servir per a alguna cosa."
 "Precs i preguntes."

b. Priscil·la:

"Van discutir molta estona per qüestió de diners."
 "La qüestió és delicada: examinem-la bé."
 "Els terrenys en qüestió són a cinquanta metres del mar."
 "Que els humans són bons per naturalesa, és una afirmació que s'ha posat sovint en qüestió."
 "Això no em preocupa gaire: només és qüestió de noms."
 "Això ho tractarem en l'apartat de qüestions diverses."
 "Vaig tenir una qüestió amb el veí i ara no ens fem."
 "Un bon treball sobre aquest tema ha de començar sempre presentant l'estat de la qüestió."
 "L'alcalde avui plantejarà la qüestió de confiança."
 "A Europa, hi ha tants organismes, que sovint sorgeixen qüestions de competència."
 "Per solucionar aquest assumpte, hem de començar tractant una colla de qüestions prèvies."
 "Li agrada qüestionar sobre religió."
 "Només hem tingut una hora per contestar el qüestionari."

c. Quimera:

"La policia el va arrestar i el va interrogar."
"Interroga la història i veuràs que tinc raó."
"Això per mi també és un gran interrogant."
"No t'oblidis que has començat amb un interrogant."
"¿Té sentit encara aquesta interrogació?" - "¿Quina?"

2.3.6 EXERCICI: Reflexivitat (p. 14,3)

La reflexivitat és un comportament en què el subjecte (aquell que fa alguna cosa) també és l'objecte (aquell a qui es fa la cosa). Quan penses sobre tu mateix, o quan et vesteixes, o et banyes, o et dutxes, estàs fent accions reflexives.

¿Alguna de les coses següents s'assembla al gat que es caça la cua? Si és així, ¿en quin sentit s'hi assembla?

S'HI	NO S'HI	
ASSEMBLA	ASSEMBLA	?

1. Un detectiu que busca algú que resulta ser ell mateix.
2. Un eco que es fa eco a si mateix.
3. Una noia que, a la neu, torna sobre els seus passos.
4. Un noi que es pentina els cabells.
5. Algú que pensa sobre el pensar.
6. Un noi que es mira al mirall.
7. Un estel que vola fent cercles.
8. Un metge que s'extirpa el seu propi apèndix.
9. Una persona que parla d'amagat amb si mateixa.
10. Una persona que es fa preguntes a si mateixa i després les contesta.
11. Un gos de caça que segueix el seu propi rastre.
12. Un escultor que fa una escultura d'un escultor que fa una escultura.
13. Un aviador de combat que encerta la cua del seu propi avió.
14. Una noia que interpreta un paper d'una noia que interpreta un paper.
15. Els bombers que apaguen el foc del parc de bombers.
16. Una noia que es renta la cara.

[Vegeu l'entrada "Relacions" en els Índexs Temàtics d'Exercicis d'aquest Manual i de *Recerca Filosòfica*.]

2.3.7 PLA DE DISCUSSIÓ: Adonar-se de problemes (p. 14,7)

1. Quan la Pimi es va despertar a la nit, va trobar que se li havia "adormit" el peu. ¿Significa això que el peu va continuar dormint quan la resta del seu cos es va despertar?
2. ¿Per què es va pensar que el peu adormit era de la Mireia?
3. La Pimi va preguntar a la Mireia: "¿Et sembla que si se m'adorm el cap, em pensaré que és el teu?" ¿De quins problemes s'adonava la Pimi quan va fer aquesta pregunta? ¿Descobreixes algun altre problema?
4. Tanca els ulls. Compta fins a deu. Torna a obrir els ulls. ¿Estaves adormit/da quan tenies els ulls tancats? ¿Hi ha alguna diferència entre estar adormit i simplement tenir els ulls tancats?
5. ¿Has sentit mai algú parlar adormit? Quan parles adormit, ¿es pot dir que la teva veu s'ha despertat?
6. Quan te'n vas a dormir, ¿continues respirant? ¿Vol dir això que els teus pulmons no dormen mai?

2.3.8 EXERCICI: Qüestions i problemes(p. 14,7-9)

A:

De vegades una oració es presenta en forma de pregunta. De vegades no té la forma de pregunta, però indica que hi ha un problema. I de vegades una oració té la forma de pregunta i, a més, representa un problema.

(Preg.= Pregunta; Prob.= Problema; P + P= Pregunta i Problema)

PREG. PROB. P+P

1. Ignasi: "La nevera ha deixat de funcionar."
2. Joan: "¡Tant de bo fos l'estiu!"
3. Laura: "¿Oï que a Espanya plou sobretot a la plana?"
4. Maria: "Si tens alguna pregunta, fes-me-la."
5. Norbert: "Vejam, nois, ¿què passa aquí?"
6. Olga: "Els meus pares busquen feina tots dos."
7. Pau: "Hi ha un ratolí a sota la taula del mestre."
8. Rita: "No sé pas què em passa avui."
9. Sílvia: "¿Sóc bonica?"
10. Tomàs: "Allò que puja, ha de baixar, suposo."

B:

¿Quines de les oracions següents són preguntes? ¿Són totes del mateix tipus?:

1. "¿Som tots aquí?"
2. "¿Hi som tots?"
3. "¿Quin era el primer nom de Juli Cèsar?"
4. "Ah, ¡quina ràbia que em fa haver-me de llevar cada matí!"
5. "¿Oï que us agradaria de fer una pausa i d'anar al pati a jugar?"
6. "Avui és dilluns, ¿oi que sí?"
7. "I si m'agrada, ¿què passa?"
8. "¿De quin color era el cavall blanc de Sant Jaume?"
9. "¿Saps què penso? ¡Que me n'aniré a estirar al llit!"

[Vegeu les entrades: "Problema" d'aquest Manual; "Preguntar" d'aquest Manual i de *Recerca Filosòfica*.]

Episodi 4 (pàg. 14,13-15,7)

Jutjar les intencions d'una altra persona

Quan la Mireia tanca la porta del bany, la Pimi treu la conclusió que la Mireia ho ha fet per impedir que ella entrés al bany. Res no indica que aquesta fos la intenció de la Mireia, però la Pimi s'ho pren com una cosa personal.

La injustícia com una violació de drets

La Pimi diu que el que fa la Mireia no està bé, perquè ella té tant dret com la Mireia a usar el bany. Un cop més, no és clar que el que la Mireia ha fet no estigui bé i que sigui una violació dels drets de la Pimi. Ben segur que la Pimi té tant dret com la Mireia a usar el bany; però també el podrien usar per tornos iguals. La justícia no exigeix que la Mireia surti del bany sempre que la Pimi hi vulgui entrar.

Justícia

Amb tot, la Pimi ha introduït el tema del que està bé i del que no ho està, del que és just i del que no ho és. Discuteix-ho amb els teus alumnes. Comença preguntant-los quines coses creuen que vénen implicades per la justícia. La formulació tradicional del concepte de justícia que ha tingut més acceptació potser sigui la següent: en tant que són semblants, les persones haurien de ser tractades de manera semblant; i en tant que hi ha diferències rellevants entre elles, les persones haurien de ser tractades de manera diferent. Et pots trobar que els alumnes parlin de la justícia en termes de fer tornos o de compartir. Fer tornos –tal com la Pimi observa correctament– és un exemple d'igualtat de drets, i compartir és un exemple d'igualtat de distribució. Tots dos són exemples que pertanyen al concepte de justícia.

Drets

Sobre la base del que diu la Pimi, és difícil de determinar com ho sap, que té tant dret com la Mireia a usar el bany. És possible que, en aquest cas concret, la Pimi dedueixi la idea dels seus drets d'alguna convenció generalment acceptada a casa seva (d'un contracte social no escrit, com qui diu). O potser sent que aquest dret és "natural", tot i que no tenim cap base per una interpretació així. En tercer lloc, la Pimi pot tenir la impressió que aquest dret és deduïble lògicament del concepte de persona. Tot i que aquest passatge concret potser no recolza aquesta interpretació, tanmateix la interpretació pot esdevenir plausible si es considera a la llum de la figura de la Pimi, tal com s'obté en el conjunt del llibre.

Les paradoxes de la pre-adolescència

La Pimi s'allibera del seu ressentiment de dues maneres: desitja que la Mireia s'empassi el dentífric, i li reclama que tanqui l'aixeta perquè hi ha restricció d'aigua. Aquesta última és una reclamació moral: no està bé que gastis aigua quan n'hi ha restricció. El ressentiment emocional immadur ve equilibrat per una invocació legítima a

la justícia social. En la següent intervenció, la Pimi alliçona la Mireia sobre la incorrecció d'intimar els altres. ["Intimar els altres" consisteix a voler-los dirigir sempre autoritàriament, a imposar-los la teva voluntat, fent-los anar de corcoll. Per indicar això, hi ha també l'expressió –ben gràfica– de "menar la dansa (a algú)". I és el que també s'anomena –amb un regust negatiu, que els mestres entenem bé– "mestrear".] Llavors, però –d'una manera immadura i egoista– es queixa perquè, quan tingui onze anys, ella no tindrà ningú per poder intimar. Com a pre-adolescent, la Pimi sembla que es troba a l'edat en què, d'una banda, encara és una criatura egocèntrica, però, de l'altra, comença a adonar-se de la societat i de la necessitat de l'altruisme en certes circumstàncies.

Jutjar intencions, un cop més

Altre cop, la Pimi afirma que coneix la intenció de la Mireia. Afirma que la Mireia la deixa entrar al bany perquè ja ha acabat, més que no pas perquè ella li hagués fet pena. No hi ha cap dada que recolzi la interpretació de la Pimi.

Actes mentals correlacionats

Quan la Pimi diu: "Això és el que jo confiava que ella confiés", ens està introduint en el tema dels actes mentals correlacionats. Es poden tenir actes mentals que són semblants a altres actes mentals d'un mateix, o bé es poden tenir actes mentals que són semblants a actes mentals d'altres persones. Un exemple del primer cas seria que jo crec que crec alguna cosa; un exemple del segon cas seria que jo crec que tu creus alguna cosa.

Actes mentals idèntics

Es podria considerar la possibilitat de molts actes mentals que fossin *idèntics* entre si. Per exemple: ¿podria un individu tenir dos records que fossin exactament iguals? Una resposta que s'ha donat a aquesta qüestió és que no és possible que passi una cosa així. La gent recorda de manera seqüencial. [És a dir, els records no es tenen mai alhora, sinó l'un després de l'altre.] Si algú recorda què va menjar ahir per sopar i, al cap d'una estona, mira de recordar la mateixa cosa, aquest segon record inclourà el primer record, però no a l'inrevés. Per tant, els dos records són necessàriament diferents.

2.4.1 EXERCICI: Vocabulari (p. 14,16)

Explica les diferències que hi ha en els usos següents:

[1. BÉ ("no està bé": 14,16), i també JUST:

Repasa l'exercici 2.3.1, on ja hem trobat les expressions "bé" i "no està bé". Pots examinar ara els diferents sentits que tenen els usos següents del terme "just":

- a. "Em sembla que les reclamacions dels estudiants són ben justes."
- b. "Has de reconèixer que el mestre és un home just."
- c. "L'actuació de l'àrbitre ha estat justa i imparcial."
- d. "No trobo l'adjectiu just per qualificar aquesta acció."
- e. "Ha arribat just a l'hora de sortir el tren."
- g. "Hem posat la taula just al mig del menjador."
- h. "Aquesta nota em sembla molt justa."

- i. "Les sabates em són molt justes."
- j. "Tota la vida he anat just de diners."
- k. "¿Tot just arribes i ja vols tornar a sortir?"
- l. "¡Justa la fusta!"
- m. "Tinc l'edat justa per casar-me."
- n. "No és just que em tractis tan malament."
- o. "Vindrà ben just que puguis trobar un seient."
- p. "Justament és el que jo volia dir."
- q. "'Justament' és el que jo volia dir."

2. DRET (14, 16):

Explica les diferències que hi ha en els usos següents:

- a. "En el món actual, el dret internacional cada dia té més importància."
- b. "Alguns basen les normes morals en el dret natural."
- c. "Hem heretat una casa, però hem hagut de pagar molt de drets reals."
- d. "Els drets adquirits pels treballadors són irrenunciables."
- e. "És urgent lluitar per la defensa dels drets civils."
- f. "Tothom parla de drets, però no es parla prou dels deures."
- g. "¡No hi ha dret que encara hi hagi tantes injustícies."
- h. "Si s'imposa el dret del més fort, l'escola semblarà la selva."
- i. "Jo no hi vaig participar. Si m'hi volen embolicar, faré ús del meu dret de rèplica."
- j. "Les lleis reconeixen els drets de la sang."
- k. "Aquest nano és molt rebec: l'he castigat mil vegades, ¡però no puc fer-lo anar dret!"
- l. "A dreta llei, la lliga l'hauríem d'haver guanyat nosaltres."
- m. "Les bones persones no deixen mai el camí dret."
- n. "Se li va trencar la direcció, i va anar de dret cap a mar."
- o. "Tinc tant mal de cap, que me n'aniré de dret al llit."
- p. "L'avi encara va dret com un ciri."
- q. "El meu noi ja és un home dret i fet."
- r. "El meu germà estudia dret."
- s. "Si no saps què fer, tira pel dret."
- t. "Hem volgut pujar pel dret i ens hem perdut."
- u. "Deixeu en blanc el marge dret d'aquest full."
- v. "Posar-se dret quan entra algú, és mostrar que se li té respecte."
- x. "En Miquel és el braç dret de l'amo."
- y. "Quan escriguis, procura anar de dret."
- z. "Abans de comprar la roba, mira-te-la del dret i del revés."]

[Vegeu l'entrada "Drets" a l'Índex Temàtic d'Exercicis de *Recerca Filosòfica*.]

2.4.2 PLA DE DISCUSSIÓ: Compartir (p. 15,3-4)

I. ¿Dues persones poden compartir

1. l'habitació?	6. els parents?
2. un llibre?	7. les alegries?
3. el cos?	8. les penes?
4. les idees?	9. la puça predilecta?
5. els amics?	10. la ment?

II.

1. Imagina't que tu i un amic teu voleu compartir un tros de pastís. Si tu demanes una porció més gran, ¿voldrà dir que la porció del teu amic haurà de ser més petita?
2. Imagina't que tu i un amic teu llegiu a classe el mateix llibre. ¿Es pot concloure que com més llegeixis tu, menys podrà llegir el teu amic?
3. ¿Hi ha coses que només es poden compartir si cadascú en pren una *porció* ? (Posa'n exemples.)
4. ¿Hi ha coses que només es poden compartir si s'estableixen *torns* per a cadascú? (Posa'n exemples.)
5. ¿Pot ser que es comparteixin coses i que, no obstant, la part de cada persona sigui la mateixa que si tingués aquelles coses per a ella sola? (Posa'n exemples.)

[Vegeu l'entrada "Compartir" a l'Índex Temàtic d'Exercicis d'aquest Manual.]

2.4.3 EXERCICI: Confiar (p. 15,7)

¿Quina diferència hi ha entre *confiar* i

1. desitjar?
2. creure?
3. expectar?
4. esperar?
5. refiar-se?
6. suposar?
7. dubtar?
8. presagiar?
9. voler?
10. predir?

[Vegeu les entrades: "Confiar" d'aquest Manual; "Confiança" de *Recerca Filosòfica*.]

2.4.4 PLA DE DISCUSSIÓ: Confiança (p. 15,7)

¿Quins espais ompliries amb la paraula "confio" i quins ompliries amb alguna altra paraula? (¿Quina paraula usaries en lloc de "confio"?)

1. "..... que existeix un demà."
2. "..... que no hi haurà més guerres."
3. "..... que hi ha un àngel de la guarda."
4. "..... que continuaré bé de salut."
5. "..... que hi ha moltes més coses possibles de les que jo em penso."

[Vegeu les entrades: "Confiar" d'aquest Manual; "Confiança" de *Recerca Filosòfica*.]

2.4.5 PLA DE DISCUSSIÓ: Actes mentals correlacionats (p. 15,7)

La Pimi diu: "Això és el que jo confiava que ella confiés." En altres paraules: la Pimi aquí participa en un acte mental que sembla que es correspon amb l'acte mental de la Mireia. Aquest pla de discussió presenta diferents casos: alguns, en què diverses

persones participen en el mateix acte mental; i altres, en què una sola persona participa, en ocasions diferents, en el mateix acte.

1. ¿Podria jo confiar que tu confiessis?
2. ¿Podria jo desitjar que tu desitgessis?
3. ¿Podria jo somiar que tu somiaves?
4. ¿Podries tu confiar en tenir confiança?
5. ¿Podries tu desitjar de tenir desigs?
6. ¿Podries tu somiar que estàs somiant?
7. ¿Podria jo creure que tu creus?
8. ¿Podria jo preguntar-me si tu et preguntes alguna cosa?
9. ¿Podria jo pensar que tu penses?
10. ¿Podria jo saber que tu saps?

[Vegeu l'entrada "Ment, actes mentals" en els Índexs Temàtics d'Exercicis d'aquest Manual i de *Recerca Filosòfica*.]

Episodi 5 (pàg. 15,11-16,12)

Creure's una víctima

La Pimi sosté que tots l'ataquen. Per estrany que sembli, accepta immediatament que tenen raó. Emocionalment, es creu una víctima; intel·lectualment, veu que les crítiques que se li fan són justes. Heus aquí una altra paradoxa de la pre-adolescència.

Una diferència sempre és una diferència

Tanmateix, la Pimi traça un límit en el cas de les crítiques que li fa la Mireia. Argumenta que la Mireia li critica un comportament que no és ni correcte ni incorrecte. De fet, la Pimi indica amb molta precisió el criteri que fa servir per determinar la diferència entre correcte i incorrecte quan pregunta: "¿Quina diferència hi ha entre posar primer el cacau o primer la llet?" En altres paraules: s'ha de mostrar que les conseqüències d'allò que s'anomena "correcte" són diferents de les d'allò que s'anomena "incorrecte". Si les conseqüències són idèntiques, no existeix absolutament cap justificació per emetre judicis diferents sobre el dos tipus de comportament.

¿Hem d'obeir sempre totes les regles?

Es pot respondre a la Pimi –tot i que no és necessàriament una bona resposta– que qui juga un joc, ha de seguir les regles, i que és irrellevant objectar que algunes de les regles són estúpides. La gent que vol jugar el joc, ha d'acceptar les regles, tant si li agraden com si no. Així, doncs, es podria argumentar que aquest costum potser exigeix que la Mireia adopti diverses formes de comportament social. Es pot entendre o no la justificació d'aquest comportament, i fins i tot pot ser que no tingui justificació. Tanmateix, no s'haurien de trencar les formes de comportament social amb el mer argument que les

regles no tenen sentit. És clar que no és difícil d'imaginar que la Pimi repliqui que els exemples mencionats per ella no impliquen en cap cas el trencament d'un comportament social.

2.5.1 EXERCICI: ¿Què significa "diferència"? (p. 15,25)

Explica les diferències en els usos següents:

1. DIFERÈNCIA

- a. Mariona: "¿Quina *diferència* hi ha de 9 a 6?"
- b. Màrius: "¿Quina *diferència* hi ha entre una cama i una coma?"
- c. Clara: "Màrius, sempre discuteixes amb la Mariona. ¿Quines *diferències* hi ha entre tu i ella?"
- d. Gemma: "Una *diferència* sempre és una *diferència*."
- e. Marc: "No m'agrada que facis *diferències* amb els teus amics."
- f. Marta: "A *diferència* del meu germà, jo mai no opino."
- g. Mònica: "¿Quina és la *diferència* específica entre un animal i una persona?"

2. DIFERENT

- a. Carme: "Carles, tu i jo som molt *diferents*."
- b. Ernest: "Això, ho he sentit dir a *diferents* persones."
- c. Carles: "Si vols que t'ho digui, no hi ha ningú que s'assembli a la Carme. ¡Ella sí que és *diferent*!"

[Vegeu l'entrada "Diferències" en els Índexs Temàtics d'Exercicis d'aquest Manual i de *Recerca Filosòfica*.]

2.5.2 EXERCICI: ¿Què vol dir "raó"? (p. 15,22-23)

Busca una altra paraula o expressió que pugui substituir "raó" –o el gir on apareix "raó"– en les oracions següents:

1. El van tancar, perquè havia perdut la *raó*.
2. Quan el meu germà tingui ús de *raó*, podrà fer el que faig jo.
3. ¿Quina és la *raó* de la teva esperança?
4. Estan protestant amb *raó*.
5. L'han fet callar contra tota *raó*.
6. No m'agrada fer-ho, però em sembla que li hauré de donar la *raó*.
7. Per *raó* de la seva edat, no l'han deixat entrar.
8. Tinc *raons* per creure que és un lladre.
9. La meva mare està carregada de *raó*.
10. No en parlem més: tens *raó*.
11. Si l'hi demanes, al mestre, potser ell te'n sabrà donar *raó*.
12. És força intransigent, i no s'admet de *raons*.
13. Només ha aportat *raons* de peu de banc.
14. No diguis res, que encara hi haurà *raons*.
15. No hi ha manera de cobrar. Ja fa un any que em fa passar amb *raons*.
16. El premi estarà en *raó* directa a la teva bona conducta.
17. Des de fa un any, han canviat la *raó* social de l'empresa.

[Vegeu l'entrada "Raons" en els Índexs Temàtics d'Exercicis d'aquest Manual i de *Recerca Filosòfica*.]

2.5.3 EXERCICI: ¿Quina diferència hi ha? (p. 15,25-26)

En els casos següents, marca amb una "X" la resposta correcta. I dóna la *raó* de la teva resposta.

	DIFE- RÈNCIA	NO DIFE- RÈNCIA	?
1. Menjar una ensaïmada per esmorzar en lloc d'un panet de Viena.			
2. No rentar-se les dents abans d'anar a dormir.			
3. Anar a patinar en lloc de fer els deures.			
4. "M'estimo més quedar-me a jugar a ping-pong amb en Lluís, que no pas anar a jugar a futbol amb l'Enric."			
5. "Quan estic nerviosa, m'estimo més mastegar un xiclet que no pas rosegar-me les ungles."			
6. "Només menjo verdura quan també menjo carn de porc."			
7. "M'agrada més anar a la muntanya que a la platja."			
8. "No m'agrada la gent que és molt lenta a l'hora d'imaginar coses."			
9. "M'agrada el Nadal però no la festa de Sant Jordi."			
10. "No em fa res dir una mentida de tant en tant, si crec que em simplificarà les coses."			

[Vegeu l'entrada "Diferències" en els Índexs Temàtics d'Exercicis d'aquest Manual i de *Recerca Filosòfica*.]

[SUGGERIMENTS I ORIENTACIONS

2.1.4:

Les preguntes d'aquest exercici no són pas tan precises i clares com poden semblar a primera vista.

De 4 a 9 es pregunta: "¿És possible QUE...?", és a dir, es plantegen una situació o un fet i es pregunta si són, o no, possibles. En canvi, d'1 a 3 es pregunta: "És possible PENSAR X?", és a dir, es planteja si una determinada cosa és PENSABLE. Com que està clar que hi ha coses que no són possibles i que, malgrat tot, són pensables –ho demostren els còmics i la mitologia–, és evident que els dos grups de preguntes no pregunten el mateix: preguntar "¿És possible pensar X?" no és igual que preguntar "¿És possible X?"

Això es veu molt clar en el punt 2: no és el mateix preguntar "¿És possible pensar en un riu que corre cap amunt?", que preguntar "¿És possible un riu que corri cap amunt?" La primera resposta és "sí": es pot pensar (*imaginar, fabular*) un riu així; Lewis Carroll, per exemple, el podria fer sortir a *A través del mirall*, i ben segur que faria les delícies de la Reina Blanca. En canvi, la segona resposta és "no", almenys en les condicions físiques que nosaltres coneixem.

El punt 3 és una mica diferent. Per definició, allò que és (lògicament) impossible, no és possible. Un cercle no pot ser un quadrat. Ara bé, si en el número anterior es podia imaginar una cosa impossible, ¿no es podrà fer ara també? No. Perquè, en el cas del riu, es tractava d'una impossibilitat física (és a dir, casual, conjuntural), que podria deixar de ser impossible si les lleis físiques fossin unes altres. Aquí, però, tenim una impossibilitat lògica (és a dir, necessària, permanent). La impossibilitat lògica és, com qui diu, l'única impossibilitat estricta. I el fet que *parlem* d'aquesta impossibilitat no vol pas dir que la poguem *pensar* o *imaginar*. Al capdavant, només parlem del problema: el plantegem com a problema d'impossible solució. En aquest sentit, no el plantegem com a problema real, sinó com a a exemple d'allò que justament no es pot tractar. L'impossible no és una nova possibilitat més enllà de les possibilitats normals (una mena de meta-possibilitat), sinó que és el límit del possible.

El punt 1 planteja la diferència entre dos conceptes nous: "igual" i "mateix". De fet, la resposta a 1, tant pot ser "sí" com "no". Depèn de la interpretació que es doni a la pregunta. Si el que es vol dir és si és possible que jo tingui els pensaments que ell té (pensaments *iguals* als seus), fins i tot en el mateix moment en què ell els té, aleshores la resposta és, evidentment, "sí, és possible". Això passa, i no pas només amb el millor amic. Ara bé, si el que es vol dir és si és possible que jo tingui els *seus mateixos* pensaments, la resposta és evidentment "no, no és possible". Per definició, cada pensament és cada pensament (que es produeix en un moment determinat) i, per tant, els *seus* pensaments són seus i de ningú més. El que passa és que, en aquest sentit més estricte, ni ell mateix no pot pensar dues vegades seguides *exactament els mateixos* pensaments, tot i que evidentment pot tenir sovint pensaments com els que ha tingut abans (és a dir, iguals). És el problema d'Heràclit: de no poder-se banyar dues vegades *en el mateix riu*. El riu no és dos dies seguits *idèntic* (*exactament el mateix* o *exactament igual*), tot i que, en un sentit menys primmirat –i absolutament natural– podem dir que és el mateix o que està igual que el dia anterior.

Pel que fa als altres punts de l'exercici, on no es parla de "pensar", heus aquí uns comentaris breus:

4: Si "tenir" vol dir "parir", aleshores un gat, no, però una gata, sí; si "tenir" vol dir "ser progenitor", aleshores també un gat pot tenir cadells. De fet, els té. I sempre que una

cosa PASSA, és que POT passar. L'argument invers, en canvi, no val: quan una cosa POT passar, no sempre PASSA.

5: No és possible que, d'un so, se'n "constati l'existència" sense que ningú el senti. Però en el cosmos hi ha molts sons que –afortunadament– ningú no sent: no els sent cap ésser humà i, a vegades, tampoc cap ésser vivent. I això és ben diferent del que es planteja en el punt 7.

6: Un pensament no pot existir si no el pensa algú. Un soroll el podia fer un cos inanimat, però havia de ser sentit per algú amb oïda. Un pensament sempre és produït per algun ésser pensant. Els pensaments que hi ha escrits en els llibres, per exemple, només són tals pensaments quan el llibre és llegit per algú. Si hi hagués un món ple de llibres, però sense éssers intel·ligents per llegir-los i entendre'ls, no es podria pas dir que en el món hi hagués pensaments. (Al capdavant, sense éssers intel·ligents, tampoc no hi hauria ningú per fer una afirmació com aquesta.)

7: El dilluns NO pot ser l'endemà del dimarts. L'únic que es podria fer seria canviar el nom dels dies, i anomenar "dilluns" el dia que ara anomenem "dimarts". Llavors, però, no hauríem pas fet que el dilluns fos l'endemà del dimarts; només hauríem aconseguit que el mateix segon dia d'abans tingués el nom que abans tenia el primer dia. A vegades, un canvi de nom representa un canvi en la cosa: p.e., quan algú dóna el seu nom a una criatura abandonada, aquella criatura passa de ser una criatura sense pares legals a tenir una família, uns drets i uns deures. A vegades, però –com en aquest punt 6–, un canvi de nom és només un canvi de nom, que no afecta la realitat nominada.

8 i 9: En les dues preguntes hi ha una mena d'acabament implícit: "¿És possible que i que no ho sàpigues (o "i que no te n'hagis adonat, però te'n puguis adonar més tard")?" Aquí es planteja el problema del dubte. (René Descartes, 1596-1650, sempre està amagat al darrera d'aquests dubtes radicals.) Es tracta de qüestions complicades i molt discutides al llarg de la història de la filosofia. Convé, però, tenir sempre present una cosa: i és que no només la certesa necessita raons, sinó que el dubte també en necessita. És a dir, que tant irresponsable seria actuar amb certesa sense que aquesta certesa tingués algun fonament sòlid, com ho és plantejar dubtes sense que aquests puguin ser justificats. El cert és que, en el cas de les dues preguntes, tenim moltes més raons per dir "no" que per dir "sí". O més ben dit: no tenim raons per al dubte. I aleshores el dubte és injustificable. La resposta és, doncs, en tots dos casos, "no". Això no vol pas dir que la resposta sigui infal·lible. Però és que no hi ha CAP certesa empírica que sigui infal·lible. La infal·libilitat és pròpia de la lògica (com la impossibilitat mencionada abans). A la certesa, no se li ha de demanar que sigui infal·lible, sinó que sigui fonamentada. I hi ha certes *absolutament* fonamentades, és a dir, certes de les quals no té sentit dubtar. ¿Què vol dir que jo ara dubto de si em trobo a la lluna? Aquest meu "dubtar", ¿és altra cosa que una emissió de sons? ¿Dubto realment? ¿O bé em comporto *ben igual* que els que no dubten, amb l'única diferència que jo dic "dubto"? (En relació amb aquest últim punt, vegeu també el que es comenta sobre la "creença" en els "Suggeriments i orientacions" del cap. 7, concretament a 7.4.3).

2.3.5:

Apartat 5c, oració 4:

Tingui's present que aquí la paraula "interrogant" és, a més, ambigua: tant pot significar "pregunta" com "signe ortogràfic d'interrogació".

Apartat 5c, oració 5:

També ara la paraula "interrogació" és ambigua: tant pot significar "acció interrogativa" com "interrogant". El "¿Quina?" final planteja el problema de la reflexivitat: la interrogació "¿Té sentit...?", ¿es refereix a una interrogació anterior o bé a si mateixa?

De la reflexivitat, ja se n'ha parlat abans, però 2.3.6 n'ofereix exercicis.

2.4.1:

Apartat 1, oració h:

Aquí l'expressió "justa" és ambigua: tant pot significar "correcta" com "escassa".

Apartat 1, oració m:

"Justa" també és ambigu: tant pot significar "adequada" com "suficient (des d'un punt de vista legal)".

Apartat 1, oració n:

Algú pot pensar que l'expressió "No és just que em tractis tan malament" no té gaire contingut; a primera vista, pot semblar una trivialitat dir que allò que és dolent no és just. Convé, però, tenir en compte que el sentit de la frase ve a ser el següent: "No està bé que em tractis tal com em tractes, perquè em tractes molt malament." I això ja no és cap trivialitat, sinó que, aquí dins, s'hi amaguen almenys dues coses importants: que el tracte que em dones és dolent (judici valoratiu sobre la duresa del tracte rebut); que no és just que em donis aquest tracte, no me'l mereixo (judici moral sobre el tracte donat).

2.5.1:

Apartat 1, oració b:

Compte amb aquesta frase: no es demana pas la diferència entre la paraula cama ("cama") i la paraula coma ("coma"). Si fos així, estaria clar que l'única diferència que hi ha entre elles és una lletra: el canvi d'una "a" per una "o". Però la diferència que aquí es qüestiona no és una diferència de paraules, sinó de coses. A l'hora de contestar s'ha de tenir molt present que "coma" té molts significats, entre altres el de signe de puntuació. Segons aquests significats, doncs, s'haurà de dir que la diferència amb "cama" és una o una altra. En aquest tipus d'exercicis pot ser útil consultar la *Gran Enciclopèdia Catalana*, o qualsevol bon diccionari.]

AUTOAVALUACIÓ DEL MESTRE

1. ¿He començat cada sessió amb una breu lectura del text?
2. ¿Entenen els alumnes les connexions entre el text i els exercicis que fem?
3. ¿Entenen els alumnes el concepte de possibilitat?
4. ¿Són més experts els alumnes a l'hora d'identificar semblances i diferències?
5. ¿Saben els alumnes verbalitzar *el que se segueix* del que ells diuen?
6. ¿Hi ha més alumnes amb dificultats de verbalització que ara ja participen en les discussions que es fan a classe?
7. Quan els alumnes parlen, ¿es dirigeixen els uns als altres?
8. ¿Faig preguntes *complementàries* quan un alumne fa una observació?
9. ¿He encoratjat els alumnes a raonar els seus punts de vista?
10. ¿Demanen els mateixos alumnes que altres alumnes donin raons?
11. ¿Parlo massa?
12. Els alumnes, ¿em miren tots, a mi, quan responen, o es miren els uns als altres?

DIÀLEG A CLASSE

Data:

Tema:

**¿QUÈ HAN ACONSEGUIT ELS ALUMNES AMB AQUEST
CAPÍTOL?:**

Habilitats específiques que s'han ensenyat:

Habilitats específiques que s'han reforçat:

Habilitats específiques que s'han de treballar en el futur:

EXERCICIS D'AQUEST CAPÍTOL QUE HAN ANAT BÉ:

Per què han anat bé:

AVALUACIÓ DELS ALUMNES

Alumnes que, durant els exercicis, moltes vegades han dirigit les respostes cap a mi:

Alumnes que, durant els exercicis, moltes vegades han dirigit les observacions cap a altres alumnes:

Alumnes que, durant les discussions, acostumen a raonar les seves opinions:

Alumnes que han estat molt silenciosos durant les discussions a classe:

Alumnes que no raonen les opinions que expressen:

Alumnes que convé que s'esforcin a dirigir els comentaris cap als altres alumnes més que no pas cap a mi:

Alumnes que convé que s'esforcin a treure inferències correctes a les discussions de classe:

Alumnes que potser cohibeixen els companys, de manera que aquests no parlen durant les discussions a classe:

Alumnes que necessiten l'encoratjament del mestre per treballar més les idees, especialment en el sentit de veure què se'n segueix, d'allò que diuen:

Alumnes que necessiten un ajut suplementari en alguna de les habilitats de pensament tractades en aquest capítol:

CANVIS QUE FARIA LA PROPERA VEGADA QUE FES AQUEST CAPÍTOL:

Exercicis paral·lels que usaria:

Altres fonts que tenen relació amb temes d'aquest capítol:

Temes d'aquest capítol que s'encavalquen amb temes que apareixen en altres matèries que ensenyem:

Literatura infantil:

* Històries

* Representacions

Pel·lícules:

Obres i projectes d'art:

Composicions i projectes musicals:

Exercicis de dansa:

Altres: